

't Wiet Klieëf

Thema-nummer:

Natuurbehoud door ecologische verbindingen

**Vereniging tot Natuurbehoud,
Cadier en Keer, 39e jaargang, ZOMER 2022**

Colofon

Uitgave:

Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer, actief vanaf 1966. Statutair opgericht 15 juli 1967.

Secretariaatsadres: Rijksweg 101, 6267 AE Cadier en Keer (043 - 4071957). vtncadierenkeer@home.nl.

Verenigingslokaal: zolder van 't Keerhoes, Limburgerstraat 78, 6267 CG Cadier en Keer

Redactie:

Heerko Damsma, Jürgen Mingels, Nigel Harle, Nicole Weijers-ten Haaf.

Redactieadres: Raadhuisplein 4A, 6267 CW Cadier en Keer. Tel. 043 - 4072700
vtncadierenkeer@home.nl.

't Wiet Klieëf:

Verenigingsblad verschijnt vier keer per jaar. Oplage: 750

Website:

www.vtncadierenkeer.nl

Bestuur VTN:

Jürgen Mingels, (voorzitter), Lando Mulleneers (secretaris), Mark Weijers (penningmeester), Heerko Damsma, Jo Decker, Ans Hondelink, John Schillings.

Leden-administratie:

Aanmeldingen, opzeggingen en adreswijzigingen richten aan: Rini Ackermans, Raadhuisplein 4A, 6267 CW Cadier en Keer, Tel. 043 - 4072700.
rini.ackermans@home.nl

IVN: Onze vereniging is sinds 1998 aangesloten bij het landelijke Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid, IVN. De VTN heeft een IVN werkgroep.
www.ivn-limburg.nl

De gezinscontributie bedraagt minimaal € 12,50 per jaar, te storten op rekening-nummer NL17RABO 0109.9960.03, V.T.N. Cadier en Keer.

Onder omschrijving vermelden: straat+nr.+woonplaats.

Leden buiten C&K € 17,50 (incl. portokosten).

De doelstelling van de Vereniging tot Natuurbehoud is het wekken van belangstelling voor en het verlenen van medewerking aan het behoud van de natuur, het bevorderen van kennis en studie van de natuur en het stimuleren van verantwoord gedrag in natuur en landschap, alsmede het tegengaan van verontreiniging en onnodige vernielingen in de natuur.

Vereniging tot Natuurbehoud is aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Handelsregister KvK Maastricht nr. 40203512

Productie: Drukkerij de Heeg

ISSN: 1571-1528

Dit boekje is gedrukt op T.C.F. chloorvrij en E.C.F. chloorvrij papier

Themanummer:

Natuurbehoud door ecologische verbindingen

Het is zwemmen tegen de stroom in, het is nu of nooit	3
Interview met Jürgen Mingels, natuurliefhebber en -beschermers, al 25 jaar kartrekker van de Vereniging tot Natuurbehoud. Een vurig pleidooi.	
Natuurinclusief Nederland	16
Samenvatting van het rapport van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur. Snoeiharde conclusies over de slechte staat van de natuur. Een dringende oproep aan overheden tot natuurbehoud.	
De Aarde in crisis, al heel lang aan de gang	24
Het is niet de eerste keer dat er voor een catastrofale natuurgrijs wordt gewaarschuwd. De tijdlijn van de biodiversiteitsgrijs op rij.	
Omgevingsvisie Lijn50-gemeenten: Waar is het natuurbelang?	39
De gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Vaals maken als 'Lijn50-gemeenten' een nieuwe Omgevingsvisie. Maar plots is het natuurbelang uit beeld verdwenen. Een reconstructie.	
VTN in actie: Biotoopherstel om biodiversiteit te stimuleren	50
Van Bunderdel tot Schiepersberg knipte en zaagde onze buitenbrigade hoge opslag weg. Hoe vershraling van de bodem bijdraagt.	
Herstel van ecologische verbindingen: noodzaak en kansen	60
De Groene Rondweg en Viaduct Fommestraat. Twee verbindingen. Oplossingen in tekst en beeld. Zodat de natuur ons dorp kan 'omarmen'.	
Zomerraadsel: wat is een 'natuurgebied'?	88
Het begrip 'natuur' wordt vaak onder 'landschap' geschaard. Hebben we het dan wel over hetzelfde? Twee woordjes die uw kijk veranderen.	
Mountainbikeroutes: een groeiend probleem voor natuur en recreant	92
De geplande uitbreiding en aanpassing van deze routes in onze gemeente – ook door beschermd natuurgebied – is een schoolvoorbeeld van hoe we <i>niet</i> met het buitengebied dienen om te gaan.	
Wij rekenen op u!	116
Op deze afsluitende bladzijden geven wij een stem aan de Natuur.	

Beste Natuurvrienden, Beste VTN-leden, Beste Lezers,

Dit themanummer 'Natuurbehoud door ecologische verbindingen' van *'t Wiet Klieëf* is uit acute noodzaak geboren. Voorgaande inhoudsopgave maakt duidelijk waarom. Dit boekwerkje is de belangrijkste VTN-uitgave ooit. Het zal gedeeld worden met gemeenteraden en colleges B&W van de Lijn50-gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittern en Vaals, Provinciale Statenleden, Gedeputeerden, commissieleden, de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) en enkele andere instanties.

Want voor Natuurbehoud is het nu of nooit. Voor een vitale natuur zet de VTN zich al meer dan een halve eeuw in en adviseert meer dan 25 jaar de overheid en anderen, soms met succes, maar lang niet altijd. *In deze tijd van achteruit hollende natuurkwaliteit moet er nu eindelijk een ommezwaai komen.*

Het herfstnummer van *'t Wiet Klieëf* zal er weer als vanouds uitzien. Het VTN-bestuur en de redactie wenst u allen een mooie zomer toe. Hopelijk leidt de inhoud van deze uitgave tot doordachte, weloverwogen en wijze besluiten ten behoeve van Natuurbehoud.

Een acute, noodzakelijke oproep

Dit themanummer hebben we gemaakt met inzet van onze financiële reserves. Die zijn niet gebruikt voor de inhoudelijke samenstelling en redactie van dit boekwerkje, want dat is kosteloos in talloze uren gemaakt door bevolgen vrijwilligers. Net als onze werkgroepleden en ons bestuur zetten zij zich belangeloos in voor Natuurbehoud. Nee, die reserves zijn ingezet om dit boekje te drukken en deze belangrijke inhoud met zo veel mogelijk betrokken partijen te delen. Het toont aan hoe urgent wij de inhoud vinden. Maar ook hoe hard wij u nodig hebben om ons werk te kunnen blijven doen. Wilt u onze boodschap steunen? Bent u voor natuurbehoud? Bent u voor eigen behoud?

Met elke vrij te bepalen financiële gift steunt u ons met deze noodzakelijke taak.

Ons banknummer is NL 17RABO 0109.9960.03 t.n.v. VTN, Cadier en Keer.

Dank u vriendelijk!

Natuurbehoud is eigen behoud.

Jürgen Mingels, voorzitter VTN

- ♣ In ons verenigingsblad *'t Wiet Klieëf* gebruiken we voor plaatselijke gebieden gewoonlijk dialectnamen, mede om deze levend te houden. Voor een bredere leesbaarheid zijn we in deze bijzondere uitgave daarvan echter afgeweken.
- ♣ Alle foto's in deze uitgave zijn in onze lokale natuur gemaakt. We vermelden deze keer geen namen van fotografen of onderwerpen, want het gaat puur om de schoonheid van de Natuur.

Vechten voor Natuurbehoud

Het is zwemmen tegen de stroom in, het is nu of nooit

Interview met VTN-voorzitter Jürgen Mingels

door Oscar Toe Bosch en Nigel Harle

Hij is dit jaar 25 jaar (vice-)voorzitter van de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer, kortweg VTN. Daarom deze keer, naast een voorwoord van Jürgen Mingels, ook een interview met hem. Als voorman van de leden – circa 400 gezinnen binnen en buiten Cadier en Keer – heeft Jürgen de afgelopen kwart-eeuw ontelbare uren geïnvesteerd in flora, fauna en natuurbehoud, en dus in de leefbare toekomst van onze inwoners, inclusief de volgende generaties. Want ‘Natuurbehoud is eigen behoud’, aldus zijn lijfspreuk. Vijfentwintig jaar op de bres voornatuurbelang: met vrijwilligers in het veld, met scholieren op pad, met medebestuurders in vergadering en – de afgelopen jaren steeds meer – met overheid en politiek in dialoog.

Dit gesprek ontwikkelde zich gaandeweg tot een vurig pleidooi. Naast de tevredenheid over de bloeiende vereniging ging het vooral over onbegrip, doordat maar weinigen de achteruitgang van de natuur in zijn volle omvang zien en erkennen, over boosheid, doordat partijen afspraken niet nakomen, en over teleurstelling, vanwege politieke beperking van menskracht en geld. Maar in maart kreeg hij bijval uit onverwachte hoek.

Jürgen, als je het in één adem moet zeggen, wat is dan je belangrijkste drijfveer waar je al deze energie uit put?

Enkele seconden draait zijn blik weg richting tafel. Jürgen denkt na. “Vanaf het eerste uur is dat eigenlijk de doelstelling van de VTN, zoals samengevat en vastgelegd in onze oprichtingsakte, die standaard aan de binnenkant van ons blad staat afgedrukt: ‘Het wekken van belangstelling voor en het verlenen van medewerking aan het behoud van de natuur, het bevorderen van kennis en studie van de natuur en het stimuleren van verantwoord gedrag in natuur en landschap, alsmede het tegengaan van verontreiniging en onnodige vernieling in de natuur.’”

Hoewel Jürgen het begin van deze volzin moeiteloos citeert, zoekt hij gaandeweg bevestiging in de concepttekst van ons kwartaalblad ‘t Wiet Klieëf, dat voor hem op tafel ligt. Kiék mèr heij, zegt hij, wijzend naar een stapeltje papieren, die bij ons respect afdwingen door de ondertitel: “82e editie, 39e jaargang”.

Ben je, over deze hele periode genomen, trots op het resultaat?

“Ja en nee,” zegt hij vastberaden. “Hoewel ik trots ben op onze VTN-brigade met vrijwilligers en op alles wat we als kleine vereniging hebben kunnen bijdragen,

kan ik simpelweg niet trots zijn op wat we als samenleving in vijftientig jaar met de natuur hebben bereikt. We hebben onze stakeholders en politici blijkbaar niet de bril kunnen opzetten waarmee ze de ernstige achteruitgang van de natuur hebben kunnen zien en voelen. Terwijl het bijvoorbeeld zonneklaar is dat de aantallen vlinders, bijtjes en andere insecten is gekelderde. Op de beperkte plekken waar ze wel tot inzicht zijn gekomen, hebben we niet de urgentie kunnen overbrengen om aan deze teruggang iets te doen. Zodat mensen écht opstaan, om een grens te trekken – *nu is het genoeg!* Dat vreet aan je, daar kan ik van wakker liggen”.

Je voelt je enorm gesterkt door het advies ‘Natuurinclusief Nederland’, het rapport van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, dat in maart jongstleden uitkwam. Tijdens ons vooroverleg zag ik zelfs een zucht van opluchting tijdens je toelichting. Wat betekent dit rapport voor jou persoonlijk?

“Voor mij persoonlijk gaat het niet zozeer om de inhoud. Het is natuurlijk pijnlijk om alles weer achter elkaar te lezen, de achteruitgang van de natuur en ook het politiek loslaten van het natuurbeleid gedurende decennia. Maar het verast me niet. Het bewijs daarvan zie je toch dagelijks in de bermen, die een slappe afspiegeling zijn van de bonte bermen die ik me uit mijn kindertijd kan herinneren.

Wat mij vooral raakt, en wel in positieve zin, is de erkenning die hiervan uitgaat, uit de mond van echte professionals. De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur is hét adviescollege voor regering en parlement op het gebied van de fysieke leefomgeving. De raad bestaat uit 15 hoogopgeleide, geleerde personen, vak- en ervaringsdeskundigen. Zij adviseren ook over andere aspecten van de leefomgeving, ook over zaken als infrastructuur en mobiliteit, *maar hier trekken zij de rode kaart in het belang van de natuur*. Ik voel die erkenning. Het rapport is de wetenschappelijke vertolking van het appèl dat wij als lokale vereniging in het Heuvelland doen – al vele jaren, vanaf 1966. Ik ga hier nu verder niet in op de inhoud van het rapport, anders dan dat de conclusies snoeihard zijn en lezers ons artikel elders in dit nummer over het advies van de raad absoluut moeten lezen.”

[Zie het artikel ‘Natuurinclusief Nederland’.]

Eindelijk een hand op je schouder van iemand die zegt: “Jürgen, je had al die jaren gelijk”?

“Ja, het rapport is een vorm van erkenning. Waarom? Niet zozeer omdat het mijn jarenlange visie bevestigt of omdat de voortdurende achteruitgang in de kwaliteit van de natuur voor de zoveelste keer is gedocumenteerd en bewezen. Maar vooral omdat deze is gekoppeld aan een falend overheidsbeleid, waarbij

ministeries, provincies en gemeentes eindelijk worden opgeroepen hun verantwoordelijkheden serieus te nemen. Zij worden concreet aangesproken. Dat laatste ontbrak vaak. Er zijn heel veel plannen met oranje en rode stoplichten. Maar hier wordt gewezen op het door rood rijden en op de stopstreep. Als lokale vereniging kunnen wij het zo professioneel niet verwoorden, maar dit is letterlijk ons verhaal.”

[Voor eerdere rapporten en studies over het natuurverlies, zie het artikel 'De Aarde in crisis: Al heel lang aan de gang'.]

Kun je een voorbeeld noemen van waar er lokaal door rood wordt gereden?

“Ik kan talloze voorbeelden noemen, van groot tot klein. Nu denk ik aan de recente inspraaksessies over het opstellen van de Omgevingsvisie van de Lijn50-gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Vaals. Als deze nieuwe Omgevingsvisie de opmaat is voor het natuurbeluid van een toekomstige Heuvelandgemeente, dan kunnen we ons over de natuur in ons mooi Heuveland grote zorgen gaan maken....” Terwijl Jürgen dit uitspreekt, worden zijn ogen bijna zo groot als zijn brillenglazen.

Wat is er concreet mis met de Omgevingsvisie van de Lijn50-gemeenten? Er is toch breed overleg met belangstellenden gevoerd?

“Zeker. Aan het participatieproces hebben meer dan duizend burgers deelgenomen, waaronder meer dan 400 mensen uit de gemeente Eijsden-Margraten. Door hen werd heel duidelijk gemaakt dat de natuur bij de lokale bevolking hoog in het vaandel staat. Dat werd door de gemeenten in alle toonaarden geprezen. In de beschrijving van de geformuleerde opdracht, de zogenaamde ‘Bouwstenennotitie fase 1’ van maart 2021, kwam het natuurbelang goed naar voren, zowel onder de noemer ‘Robuuste Natuur’, als geïntegreerd binnen de andere opgaven. In het rapport werd ‘natuur’ 55 keer benoemd. Ter vergelijking: voor ‘landschap’ was dat 44 keer. Het rapport betrof, zoals de naam al aangeeft, alleen de ‘bouwstenen’: het proces van keuzes maken zou in fase 2 komen.

Deze fase 2 is in maart en april van dit jaar gestart, met allerlei sessies (per email en Zoom). Hieraan heb ik uiteraard ook deelgenomen. Maar tot onze grote schrik worden er nu nog maar acht thema’s uitgewerkt, in plaats van de oorspronkelijke twaalf. De ‘robuuste natuur’ is als thema geheel verdwenen, net als drie andere thema’s. Het ambitieniveau lijkt enorm te zijn terugschroefd. Er resteert slechts een afgeslankte lijst van acht thema’s waarvoor de gemeenten nu een ‘routeplan’ willen gaan opstellen richting 2050. Als kernkwaliteit staat nu het begrip ‘Groene karakter’, maar wat betekent dit in de praktijk?

Een wandelpad met aan weerszijden twee meter hoge maïs? Groene sportvelden, al dan niet met kunstgras? Kaal gemaaide bermen? Grote groene ‘grasproductie-weides’ zonder bomen, koeien, andere dieren of enige graslandflora, door sommigen als ‘grasfalt’ betiteld? Deze voorbeelden van ‘Groene karakter’ hebben niets met Natuurbehoud te maken; ze vallen onder totaal andere kwaliteiten.”

Natuurbehoud is van tafel geveegd?

“Zo lijkt het. Wat ik met dit voorbeeld wil illustreren: als wij niet snel wakker worden, verliezen we 80 procent van de natuuropgave uit fase 1 in de uiteindelijke Omgevingsvisie en krijgen een variant op ‘grasfalt’ als toekomst. **EN DAT KAN NIET!** Daar komt nog bij dat de natuurvriendelijke beleidsrichtingen die in het ‘Landschapsontwikkelingsplan Eijsden-Margraten’ en het manifest ‘Richtinggevende uitspraken Buitengewoon Buitengebied’ zijn uitgezet, totaal genegeerd lijken te zijn – terwijl glashard was toegezegd dat deze in de Omgevingsvisie verankerd zouden worden. *Het is werkelijk ongehoord wat er gebeurt!* Maar wie ziet het? Wie roept het een halt toe? Volgens mij is het hard nodig dat de duidelijk uitgesproken wensen van de bevolking op korte termijn worden vergeleken met de huidige concept-Omgevingsvisie, om op een rij te zetten wat er van terecht is gekomen”

[Een eerste opzet tot zo’n vergelijking geven we in het artikel ‘Omgevingsvisie Lijn50-gemeenten’ elders in dit themanummer.]

“De Lijn50-gemeenten zijn het hart van het onder natuurliefhebbers befaamde Zuid-Limburgse Heuvelland. Dan kan het toch niet zo zijn dat het thema Natuur in de Omgevingsvisie ontbreekt? Ik had 25 jaar geleden niet gedacht dat ik deze woorden ooit zou moeten uitspreken.”

Ook bij de Provincie is de VTN betrokken bij de ontwikkeling van plannen. Waarvoor zet de VTN zich hier in?

“De Provincie is verantwoordelijk voor natuurbeheer. Een heel belangrijk document in dit verband is de Omgevingsvisie Limburg, met daarin opgenomen ‘Thema 14. Natuur’. Het juridisch kader is de Omgevingsverordening Limburg. Die zal per 1 januari 2023 in werking treden met de nieuwe Omgevingswet, maar wordt voordien nog een keer aangepast. In het voorjaar hebben we met tal van andere natuurverenigingen een brief gestuurd en zijn we naar de Provincie gegaan om tijdens een commissievergadering ons standpunt in te brengen. Hier ging het om de bescherming van de zogenaamde ‘groenblauwe mantel’, inclusief beperking van de compensatiemogelijkheden.

We hebben daar het voorbeeld aangedragen om ecologische verbindingen te beschermen, net als in Noord-Brabant. Over de noodzaak daarvan is het rapport 'Natuurinclusief Nederland' ook heel duidelijk. Jarenlang heeft de overheid gedacht de natuur in kleine reservaten afdoende te kunnen beschermen en ontwikkelen: de Natura2000-gebieden dus. Maar de werkelijkheid is dat we de beschermde planten, dieren en biotopen alleen tot ontwikkeling en dus herstel kunnen laten komen als we 'ontsnipperen', dus ruimte maken om die gebieden onderling te verbinden. Dit advies bepleiten we al meer dan 25 jaar, eerst bij de voormalige gemeente Margraten, nu bij de gemeente Eijsden-Margraten en de Provincie. We hopen dat het niet meer nodig is dat ook nog eens in de Lijn50-samenwerking te herhalen."

Wat betekent dit concreet voor Cadier en Keer?

"Cadier en Keer ligt ingesloten tussen het Savelsbos en de Bemelerberg/Schiersberg, twee Natura-2000-gebieden. Voor alle duidelijkheid: dat zijn gebieden die Europese bescherming genieten. Er zijn twee ecologische verbindingen tussen die gebieden die in het belang van natuurherstel met prioriteit moeten worden hersteld. Ten oosten van Cadier en Keer gaat dat eindelijk gebeuren ter hoogte van het viaduct Fommestraat. Bij de vernieuwing van dit viaduct wordt door de Provincie 1,5 meter gereserveerd als ecologische verbinding en er worden enkele maatregelen getroffen die dieren naar deze passage leiden. Ten westen van Cadier en Keer wordt het 'Masterplan Poort van Heuvelland' ontwikkeld. Hier moeten we waakzaam blijven, omdat de ontwikkelaar een grote stedelijke ontwikkeling van grofweg 100 appartementen bij het Missiehuis wil realiseren, terwijl dit in de ecologische verbinding, in het buitengebied, onder de 'groenblauwe mantel' ligt. Als tegenprestatie zou er sprake zijn van de realisatie van een zogenaamde 'combi-ecoduct', maar als dat uitmondt in een nieuw levend centrum, dan gaat het niet over natuurherstel, maar over natuurbeperking. Dan gaat het alleen over een verplichte compensatie om te kunnen bouwen, en niet over natuurherstel.

We zijn niet tegen ontwikkelen, zeker niet als het zorg voor onze ouderen en zorgbehoevenden betreft. Vanuit mijn tienjarige ervaring als voormalige voorzitter van het Platform-Zorgvragers Eijsden-Margraten, tussen 2010 en 2020, weet ik welke vraag er aan zorg is. Een mooi in de omgeving ingepast 'compleet' zorgcomplex met een prachtig aangelegd 'ecologisch' Natuurpark zou voor iedereen een win-win-situatie kunnen zijn, mits de sereniteit en rust en de avond- en nachtelijke stilte, die dit gebied zo markeren en uitzonderlijk maken, als kernkwaliteiten voor mens, flora en fauna behouden blijven.

Maar we moeten hoe dan ook een halt toeroepen aan alle activiteiten die de toestand van de natuur verder verslechteren. Iedere ruimte die we nog hebben

in ecologische verbindingzones om de teruggang tegen te houden en het herstel in te zetten, moeten we maximaal ten dienste stellen van het natuurbelang – de schrijnende situatie die in het rapport ‘Natuurinclusief Nederland’ wordt beschreven is de rode kaart die is getrokken. Hiervoor hebben we bij de Provincie gepleit, hoewel we toen nog niet wisten dat dit rapport zou uitkomen. Het rapport spreekt onder andere de Provincies en Gemeenten in klare taal op hun verantwoordelijkheid aan.”

[Het belang van ecologische verbindingzones wordt verder uitgediept in twee van onze artikels: ‘VTN in actie’ en ‘Herstel van ecologische verbindingen’.]

Als samenleving moeten we keuzes maken. Het gaat ook om economische bedrijvigheid – denk aan landbouw, toerisme en industrie –, om voedselproductie, om woningbouw, et cetera. Hoe zie je dit samenkomen met de natuurbelangen?

“Ik zie natuurbehoud als een basisvoorwaarde voor het menselijk welzijn. Vanuit wat de natuur ons heeft gebracht, zijn wij als mens geëvolueerd. Daarom alleen al, hebben wij toch de morele plicht onze ‘moederschoot’ te beschermen en behouden? De natuur is niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk de bron van de zuurstof die we nodig hebben. De natuur is het fundament van ons bestaan. Onze hele manier van leven, van wonen, van voedsel produceren, komt hieruit voort. Zonder de natuur zouden de levensnoodzakelijke kringlopen stilvallen, zou er geen bestuiving meer plaatsvinden. Er zijn echter drie problemen waardoor niet iedereen dit ziet en erkent. Het eerste is de tijd, de tweede de schaalgrootte, de derde de regie.

Voor wat betreft de tijd: het is moeilijk om de teruggang van de natuur in één seizoen waar te nemen. Het volgende seizoen herinnert ons aan het vorige op basis van wat we zien. Maar je ziet niet gauw wat er *ontbreekt*. Een nieuwe generatie weet niet meer wat de vorige heeft gezien en daarmee wat er verloren is gegaan. Daarom lijkt het voor velen zo dat de natuur nog altijd ‘prachtig’ is, en bovendien onuitputtelijk en gratis. Juist hierom hebben we onderzoek en monitoring van onze natuurkwaliteit nodig.

Een tweede punt is de schaalgrootte. Mensen vragen zich af of hun aandeel in het geheel wel het verschil maakt en wijzen naar anderen. Politici focussen op de korte termijn en de natuur stemt niet mee bij verkiezingen. Toch moet iedereen zijn bijdrage leveren in de gezamenlijke verantwoordelijkheid. Als we daar niet in slagen, terwijl het steeds duidelijker wordt dat het natuurverlies ons voortbestaan bedreigt, ligt daar een grote rol van de overheid. We hebben immers ‘natuurverkeersregels’ nodig, we kunnen niet overal in hetzelfde tempo rijden.

Zo kom ik bij het derde punt: regie. Aangezien de bewijzen van de teloorgang van de natuur op tafel liggen, moet die rol door de overheid daadwerkelijk worden opgepakt. Terug naar de vraag: ik denk dat we een 'basiskwaliteit' van de natuur moeten definiëren en bewaken – een soort minimum waaraan elk gebied moet voldoen. Die 'basiskwaliteit' moet hoger op de agenda staan dan landschap, landbouw, toerisme en wonen. Dat zeg ik in de overtuiging dat dat wel samen kan gaan. We moeten onderscheid maken tussen gebieden en daarom is koppeling met omgevingsvisies, ruimtelijke plannen en verordeningen zo belangrijk. We moeten kijken op grotere schaal en hiernaar handelen. Daarom ligt er juist een belangrijke regie- en uitvoeringsrol bij de Provincies. Alleen zij kunnen de 'ontsnippering' van de natuur op hoger niveau bekijken en er iets aan doen. Juist door het ontbreken van die regiefunctie komt er geen oplossing voor het voortschrijdende probleem. En daardoor ziet niemand dat economische welvaart en natuurbehoud wél samen kunnen gaan. Daarom ook dat iedereen zijn eigen ding blijft doen.

We moeten beter onderscheid maken tussen natuurgebieden waar de natuur ons belevingswaarde geeft, zeg maar het natuurlandschap ten dienste van de mens, en natuurgebieden waar wij de natuur herstelwaarde geven, ten dienste van flora en fauna, van de biodiversiteit. Nu ik het nog eens op een rij zet: het grootste gemis is de regie, monitoring, bewaking en handhaving. Hoe kan het zo zijn dat we voor Zuid-Limburg sturen op data over toerisme, over de woning-behoefte, over de bouwproductie, maar niet over onze natuur?"

[Hierop wordt verder ingegaan in het artikel 'Zomerraadsel: wat is een natuurgebied?']

Je hebt het vaak over 'afvinkbeleid'. Je kijkt dan zuur. Wat bedoel je daarmee?

"Al ruim een halve eeuw pleiten wij ervoor om meer zorg te dragen voor de bescherming van de natuur, voor natuurbehoud, en om natuurgebieden onderling te verbinden door middel van ecologische verbindingzones. Wat wij steeds ervaren, en waar wij ook elke keer opnieuw voor waarschuwen, is dat alle overheidsinstanties bij de ruimtelijke invulling van ongeacht welk plan alleen kijken naar de wettelijke beschermde Natura2000-gebieden en de wettelijke beschermende plant- en diersoorten. Alleen *deze* worden 'afgevinkt'. Zoals terecht ook door de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur wordt geconstateerd, is dit een veel te smalle, bekrompen en zelfs schadelijke insteek. Helaas voor de natuur is deze beleidsmatige en ambtelijke werkwijze heden ten dage min of meer standaard geworden. Zeker met het 'ja, mits'-beleid kunnen ontwikkelaars en hun goed betaalde adviseurs ingewikkelde plannen maken en het zo plooiën dat het binnen de wettelijke kaders past. Er is echter geen inhoudelijke controle, geen weerwoord. De natuur als een onderling verbonden web levensvormen kan zichzelf niet verdedigen of voor zichzelf pleiten. Als zij

zich laat horen, dan zijn wij als mens te laat en hebben we gefaald. Want de natuur is een essentiële schakel van ons klimaat en zal zich verdedigen met overstromingen, met perioden van lange droogte en hittegolven, met water en vuur, met alle gevolgen van dien....."

[In onze fotocollage "Wij rekenen op u!" geven we de natuur toch een stem.]

We vragen je nog een typisch woord uit te leggen: 'Natuurjasje'. Dat gaat niet over biologisch katoenen kleding. Wat is dat dan?

"Om economische doelen te bereiken wordt alles tegenwoordig in een mooi 'Natuurjasje' gegoten, gepresenteerd en uitgedragen, en gelijktijdig professioneel tactisch en strategisch ingezet. Dit 'Natuurjasje' is pure misleiding om draagvlak te creëren en verkrijgen, om het betreffende ruimtelijk doel uiteindelijk te realiseren. De natuur boet al decennia in bij ruimtelijke projecten, al is het soms maar een struik of een boom minder. Maar vele struiken en bomen maken samen een bos."

Je zegt dat de actieve mede-natuurverdedigers pur sang de laatste decennia in aantal sterk zijn verminderd. Hoe zie je deze ontwikkeling?

"In veel gevallen zijn lokale, provinciale en landelijke natuurorganisaties meerdere belangen gaan behartigen, waardoor natuur(behoud) regelmatig op een weegschaal tegenover andere belangen wordt gelegd. En dan wordt het wikken en wegen..... en vaak een compromis. Daar komt nog bij dat veel van deze organisaties financieel deels afhankelijk zijn geworden van de belangen die aan de andere kant van de weegschaal tellen, waardoor het natuurgewicht al te vaak minder zwaar gaat wegen..... En zo leiden deze herhaalde 'weegmomenten' van meerdere belangen tot opeenstapelende negatieve gevolgen voor de natuur. En er zijn nog meer grote negatieve gevolgen. Deze en overige natuurorganisaties worden ook financieel ondersteund door gemeentes, provincies en het Rijk. Daar komt nog bij dat deze organisaties in de loop van de laatste decennia, als gevolg van enkele incidenten, zich alleen nog maar mogen bezighouden en bemoeien met hun 'kerntaken', zoals basisonderhoud van de natuur en toezien dat er daarin geen wettelijke overtredingen worden begaan. Deze organisaties mogen zich niet meer bemoeien met het uitgezette beleid en de uitvoering daarvan. Wij hebben als VTN wel eens geroepen dat ze 'mond-dood' zijn gemaakt – en dat blijkt in de praktijk ook, want dan staan wij als kleine lokale natuurorganisatie alléén schreeuwend in de woestijn, of proberen als eenling aan de grote 'onderwerpbroom' te schudden.

De natuurorganisaties worden wel in een voorstadium bij plannen betrokken en om 'advies' gevraagd, maar de uiteindelijke keuzes en beslissingen worden door de beleidsmakers gemaakt en die zien liefst geen tegenspraak. Door dit alles zien we steeds weer terug dat de Natuur elke keer aan het kortste eind

trekt. Er wordt steeds opnieuw een aanslag op de Natuur gepleegd, soms klein, soms groot. Zonder het hard te kunnen maken, hebben wij vanuit onze jarenlange praktijkervaring ook het gevoel dat er binnen het ambtelijk, portefeuillehoudend apparaat wel eens sprake is van sturing tegen het deskundige advies van ecologen in. Of, anders gezegd: natuur-negatieve zaken worden wel eens wat positiever geformuleerd. Of er worden gegevens aangedragen die gewoonweg niet kloppen. Of vaststaande feiten worden in twijfel getrokken, om alleen maar een mooi plaatje te kunnen voorschotelen. Hierdoor zien wij ons als kleine natuurorganisatie gedwongen om een andere weg te zoeken om met meer kans op succes onze geliefde Natuur te behouden."

Kun je daar een voorbeeld van noemen? Wat is zo'n 'andere weg' die je gevonden hebt?

"Zo zijn we bijvoorbeeld terechtgekomen bij de Vrije Universiteit van Amsterdam, bij het Institute for Environmental Studies (IVM), het oudste multidisciplinaire instituut voor omgevingsonderzoek in Nederland. Zij hebben door wetenschappelijk onderzoek en rapportage aangetoond dat de geplande Trambaan-fietsroute niet rendabel is en de natuur schaadt. Het adagium 'Meten is weten' bewijst opnieuw zijn waarde.

Het nieuwste project dat vers op tafel ligt bij de Gemeente Eijsden-Margraten en door haar ondersteund én gefaciliteerd wordt, net als door de Provincie, is de uitbreiding van mountainbikeroutes op diverse plaatsen in de gemeente. Als het in een beleidsplan over 'natuur' gaat, gaan je gedachten toch niet in eerste instantie uit naar voorbij sjezende mountainbikers, ongeduldig bellend en toeterend omdat ze bijvoorbeeld tijdrecords op de Strava-app moeten verdedigen, en zo de stilte in de natuur verstoren en dieren en mensen opschrikken die lopend of wandelend met hun hoofd wel in de natuur aanwezig zijn? Dit geldt uiteraard niet voor *alle* mountainbikers en we hebben niets tegen sport en competitie, maar als dat strijdig is met natuurbehoud of het natuurgenoet van andere mensen en puur gefocust is op de route en gericht op de eigen prestatie, dan moet dat maar op een sportlocatie plaatsvinden."

[Hoe dat thans in onze gemeente uitpakt, is te lezen in het artikel 'Mountainbikeroutes: een groeiend probleem voor natuur en recreant'.]

Hebben we geen autoriteit Natuurbehoud nodig?

"Het is inderdaad de hoogste tijd om een onafhankelijk wetenschappelijk adviesorgaan Natuurbehoud in het leven te roepen. Zo'n orgaan dient initiatiefnemers, ontwikkelaars en beleidsmakers van het provinciale en gemeentelijke ambtelijk apparaat te controleren. De Natuur met haar complexe web van biodiversiteit kan alleen worden beheerd en behouden met inbreng van *onafhankelijke* deskundigen die daar diepgaande kennis van hebben. We

monitoren een kerncentrale omdat die gevaarlijk is. Het verwaarlozen van de natuur is net zo gevaarlijk, alleen spreken we over een langere termijn. De schade ontstaat langzamer, maar is meestal niet te keren. Het probleem is ook dat we het niet zien van dag tot dag en – zoals ik al zei – een nieuwe generatie weet niet beter. Natuurbehoud en -bewaking is een kennisgebied waar meer bij komt kijken dan bij een bouwproject, sportveldaanleg of verkeersinfrastructuur. Een ander probleem is dan nog de schaal. Iedere kleine ingreep op zichzelf vormt niet het gevaar, het gaat om de optelsom. Daarom is monitoring zo belangrijk. Hier ligt echt eenbovenregionale en dus provinciale rol en ik hoop dat de voortgang die de Provincie in 2022 wil maken, hier invulling aan geeft.”

Als we nu overgaan van het beleidsniveau naar de alledaagse praktijk van toezicht in het veld, wat zijn je gedachten daarover?”

“Dan gaat het onder andere om de zogenaamde ‘handhavingstaken’ van lokale en provinciale natuurorganisaties. Daaraan moet er zeker afdoende invulling worden gegeven. Heden ten dage is het een steeds terugkomende discussie: hoe kan er in Limburg een voldoende uitgeruste, fatsoenlijke en effectieve groene brigade structureel gefinancierd worden? Dit onderwerp eindigt al te vaak in bezuinigingsvoorstellen, ook daarvoor moeten we waakzaam zijn. Natuurbeheerders zijn geen politiemensen, alle goede bedoelingen van de natuurbeherende boa’s ten spijt. Zij worden meer gezien als gastheer en gastvrouw voor hun gasten, en niet als optredend politieagent.

De Provinciale boa’s zijn een ander verhaal; dat zijn echte groene (bewapende) politiemensen. Op 17 januari 1997 heeft de VTN bij monde van voormalige voorzitter Sjeuf Felder en mijzelf persoonlijk haar adviezen hierover aangedragen bij de Regio Politie Limburg-Zuid. Uit dit gezamenlijk overleg in Meerssen met meerdere natuur- en andere organisaties is het Groene Meldpunt ontstaan. Daarna zijn er verschillende varianten ontwikkeld. Het toezicht en de handhaving dienen ook duurzaam structureel financieel geregeld en uitgevoerd te worden, want de laatste decennia zijn de aantallen ‘natuurgebruikers’ enorm gestegen. En het worden er steeds meer. Hier dient een goed toezicht op te komen, ten eerste om de Natuur te beschermen en ten tweede voor de mensen onderling. Want de ervaring wijst uit dat menselijke conflicten heden ten dage meer in het buitengebied dan in de dorpen ontstaan, meestal uit tegenstrijdige of hinderlijke natuurbelevingen of natuurgebruik. Zo zijn er wekelijks scheld-, trek-, duw- en zelfs vechtpartijen, vooral in de vakanties en in weekends. In het buitengebied van Cadier en Keer hebben dergelijke incidenten zich al meerdere malen afgespeeld, inclusief vechtpartijen met ziekenhuisopnamen en politieonderzoeken. Ook elders zal een vergelijkbaar beeld zich ongetwijfeld afspelen.”

Is er ergens een grens voor de menselijke belasting van natuur? En zo ja: waar ligt die grens?

“Tijdens de coronapandemie is zonneklaar gebleken dat naarmate er zich meer mensen in de Natuur gaan begeven, er meer menselijke conflicten ontstaan en ook meer schade aan de Natuur wordt berokkend. Door de toegenomen drukte, en vooral door de loslopende honden, wordt het wild opgejaagd en worden vogels verjaagd, gaan door lawaai broedsels verloren en wordt de flora vertrapt of omvergereden – dit alles door het buitengebied als sportterrein, speelplaats of pretpark te gebruiken, of als ‘chill-plek’ met een kampvuurtje. Dit willen wij toch niet als toekomstperspectief, als lokale inwoners en recreanten? Evenmin willen we dit onze bezoekende vakantiegasten aandoen. Naarmate we de Natuur intensiever gaan gebruiken dienen we daar meer bij stil te staan. Wat nog belangrijker is dan regels, is de definitie van een ‘basiskwaliteit natuur’ en objectieve monitoring en rapportage.”

“Wat mij betreft ligt er ook een grens in de combinatie van gebruikersgroepen. Naar onze mening is het onverstandig om in gemeentelijk en/of provinciaal beleid verschillende gebruikersgroepen over dezelfde paden te leiden, zoals nu wordt gepromoot en gefinancierd. Wellicht is het meest schrijnende voorbeeld de nieuwe mountainbikeroutes, die over te smalle wandelpaden worden geleid. Dit is vragen om problemen, vooral omdat deze paden ook door uitlaters van ‘aangelijnde honden’ gebruikt worden. Dat aanlijnen is van belang voor de natuur. Maar met fietsers gaat dit echt niet samen! Juist in dit verband zien en vernemen we het vaakst ruzies tussen gebruikers onderling, met alle gevolgen van dien. Door de ‘vrijtijdsevolutie’ komen er tegenwoordig veel meer mensen in de natuur en het omliggende gebied, waardoor het echt noodzakelijk is geworden dat er in het buitengebied afdoende handhaving wordt geregeld. Het doel daarvan is, nogmaals, niet alleen om de Natuur te beschermen maar ook de mens tegen zichzelf.”

En waar ligt de grens qua bescherming van de Natuur?

“De meest fundamentele natuurbeschermingsregel moet zijn dat wij in de Natuur te *gast* zijn, en ons daar met wederzijds fatsoen en respect dienen te gedragen, zodat we daar tot in de lengte der jaren nog volop kunnen en mogen genieten. Alleen zó kunnen we als gast in beschermde en aangrenzende natuurgebieden genieten van wat de Natuur ons biedt in al haar pracht en glorie. Alleen zó kunnen we van de stilte genieten, waar de vogels het hoogste lied hebben, dat alleen door de wind verwaaid wordt, en niet door de luidruchtige mens of zijn huisdier.”

Jürgen, dank voor het aangename gesprek. Aan jou het slotwoord. Aan wie wil je het richten en wat wil je meegeven?

“De Natuur is niet vanzelfsprekend – daarvoor zullen wij met ons allen iets moeten doen en moeten laten. We zullen daar iets voor over moeten hebben. Speciaal tot onze volksvertegenwoordigers en onze ambtenaren, zeg ik: wij rekenen op uw onmisbare bijdrage tot behoud en ontwikkeling van de Natuur, en herstel van de biodiversiteit. Lees a.u.b. het rapport van de Raad van de Leefomgeving en Infrastructuur. Wij hopen van harte dat u uw verantwoordelijkheid neemt en natuurbehoud volmondig uitdraagt.”

Het viel even stil. En ja hoor, we hadden al zo'n gevoel, maar daar kwam Jürgen met de hekkensluis: “Want denk eraan: Natuurbehoud is Eigenbehoud”.

*Uitzicht vanaf de bank
door VTN-voorzitter
Jürgen Mingels.*

Natuurinclusief Nederland

Rapport met snoeiharde conclusies over de staat van de natuur en het natuurbehoud

Oscar Toebosch

In maart verscheen het advies 'Natuurinclusief Nederland' van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur. Hierin concludeert de raad dat er in ons land sprake is van een biodiversiteitscrisis, die even groot is als de klimaatcrisis, en daarmee samenhangt. Het natuurbeleid verdient dan ook meer prioriteit op de politieke agenda. Vitale natuur is cruciaal voor een leefbaar Nederland. De raad roept het kabinet op om de teruggang van natuur te keren en te zorgen voor herstel. Dat lukt alleen als de overheid overtuigd inzet op behoud en versterking van de natuur, overal en voor iedereen. De overheid moet daarvoor natuurherstel verbinden met andere maatschappelijke opgaven.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) is het strategische adviescollege voor regering en parlement op het brede domein van de fysieke leefomgeving. De raad is onafhankelijk en adviseert gevraagd en ongevraagd over hoofdlijnen van beleid inzake de duurzame ontwikkeling van de leefomgeving en infrastructuur. De Rli werkt op de (fysieke) beleidsterreinen wonen, ruimtelijke ordening, milieu, klimaat, water, landbouw, natuur, voedsel(-kwaliteit), verkeer en vervoer, ruimtelijk-economische ontwikkeling en energie-infrastructuur.

De belangrijkste aanbevelingen van de raad in dit rapport luiden als volgt:

1. Verbreed de focus van het natuurbeleid: natuur overal en voor iedereen

Ook buiten de beschermde natuurgebieden moet werk worden gemaakt van natuur- en biodiversiteitsherstel. In en om dorpen en steden moet veel meer groen komen, op loop- of fietsafstand voor iedereen. Mensen hebben voor hun gezondheid en welzijn natuur dichtbij huis nodig. Ook in het landelijk gebied, waar de afgelopen decennia een kaalslag van de natuur heeft plaatsgevonden, is natuurherstel noodzakelijk. De Rli pleit ervoor om, gebiedsgericht, minimumvereisten voor een 'basiskwaliteit natuur' vast te stellen.

2. Verbind natuurherstel met andere maatschappelijke opgaven

Nederland gaat de komende jaren op de schop vanwege vele grote opgaven, zoals de woningbouw, de energietransitie, de aanpassing aan klimaatverandering, het stikstofvraagstuk en de verduurzaming van de landbouw.

Deze grote verbouwing van Nederland biedt uitgelezen kansen om de natuur binnen en buiten beschermde gebieden te herstellen. Veel bedrijven en organisaties zijn ook bereid om stappen te zetten naar een meer natuurinclusieve manier van werken. Maar het lukt alleen met een overheid die daar ook vol op inzet. In een gebiedsgerichte aanpak moet natuurherstel worden verbonden met andere maatschappelijke opgaven. Hiervoor moeten onder andere het klimaat- en het stikstoffonds worden benut.

3. Weeg natuurwaarden volwaardig bij economische en politieke besluitvorming

Natuur vormt een bestaansvoorwaarde voor de mens. Om natuurlijke hulpbronnen en daarmee verbonden ecosysteemdiensten op de lange termijn beschikbaar te houden, moeten de oorzaken van natuurverlies worden aangepakt en activiteiten met een positief effect op de natuur worden gestimuleerd. De Rli pleit ervoor om subsidies en fiscale maatregelen in de landbouw, de industrie en het natuurbeheer te richten op natuurinclusieve werkwijzen. Daarnaast moeten overheden het voorkomen van natuurschade en het belang van biodiversiteitsherstel beter meenemen in maatschappelijke kosten-batenanalyses.

4. Werk gebiedsgericht samen

Het verbinden van de natuuropgave met andere maatschappelijke opgaven vergt een gebiedsgerichte aanpak, waarbij invulling wordt gegeven aan de gewenste basiskwaliteit natuur in een gebied. Provincies hebben bij deze aanpak een rol als gebiedsregisseur, terwijl het Rijk moet toezien op het halen van de nationale doelen. Daarvoor is op landelijk niveau monitoring en onafhankelijk toezicht nodig.

We zetten hieronder enkele sleutelpassages uit het rapport voor u op rij. Voor het leesgemak laten we daarbij de literatuurverwijzingen naar eerdere studies en rapporten weg, dito de verwijzingen naar andere delen van dit Rli-advies. Geïnteresseerde lezers kunnen de volledige teksten zelf via de aan het einde opgegeven website raadplegen.

Toestand van de Nederlandse natuur (p.19-20)

Ondanks nationale doelen en internationale afspraken presteert Nederland slecht op het vlak van natuurbescherming en herstel. Doelen worden niet gehaald, afspraken worden niet nagekomen. Het verlies van oorspronkelijke natuur is in Nederland aanzienlijk groter dan gemiddeld in Europa. Onze natuur verschaalt en verdwijnt in hoog tempo. Daarnaast stagneert de beoogde groei van het areaal aan beschermde gebieden. Ook zijn de benodigde verbindingen

tussen natuurgebieden nog steeds lang niet allemaal gerealiseerd. Tegelijkertijd neemt de hoeveelheid 'groen' per inwoner in zowel stedelijk als landelijk gebied al vele jaren af. Het uitvoeringstempo van de inrichting van meer en betere natuur in Nederland ligt, kortom, te laag.

Vier oorzaken waarom de gestelde doelen niet worden gehaald (p.24)

Het is slecht gesteld met de realisatie van de doelen van het Nederlandse natuurbeleid. De Rli analyseerde wat de oorzaken hiervan zijn. Dat zijn er vier. Om te beginnen hanteren beleidsmakers een te smalle focus in het natuurbeleid. Daarnaast wordt natuur te veel beschouwd als een afzonderlijke opgave naast andere maatschappelijke opgaven. Verder delft het natuurbelang te vaak het onderspit in de afweging met andere (economische en politieke) belangen. En tot slot werken overheden bij de uitvoering van het natuurbeleid te weinig samen.

Het natuurbeleid is te veel gericht op beschermde gebieden (p.25)

Het huidige Nederlandse natuurbeleid is hoofdzakelijk gericht op beschermde gebieden, die als afgezonderde reservaten worden benaderd. In de praktijk lukt het onvoldoende om deze gebieden en de soorten in Nederland effectief te beschermen. Dit komt doordat de begrenzing van de gebieden er geen rekening mee houdt dat ze onderdeel zijn van veel grotere ecosystemen, die zich uitstrekken buiten de beschermingsgrenzen. Het in stand houden van natuurgebieden en de plant- en diersoorten daarbinnen is juist sterk afhankelijk van het functioneren van de landschappen *buiten* de beschermingsgrenzen.

De inspanning voor natuurbescherming is minimaal (p.26)

De beleidsinzet beperkt zich het laatste decennium hoofdzakelijk tot datgene waartoe Nederland in Europees verband verplicht is. Andere elementen uit het natuurbeleid, zoals de rijksfinanciering voor nationale landschappen, zijn komen te vervallen. Buiten natuurgebieden geldt weliswaar een wettelijke beschermingsplicht voor bedreigde plant- en diersoorten, maar die wordt nauwelijks geëffectueerd en gehandhaafd. Daar delft het natuurbelang vaak het onderspit in de afweging met andere belangen. Dit is ten koste is gegaan van de natuur buiten die beschermde gebieden, zowel in kwantiteit als kwaliteit.

Nederlanders vinden natuur belangrijk (p.47-48)

Uit publieksonderzoek dat I&O Research op verzoek van de Rli heeft uitgevoerd, blijkt dat Nederlanders natuur van groot belang vinden. Negen op de tien Nederlanders vinden natuur 'essentieel'. Dat vinden ze onder andere

omdat natuur belangrijk is voor hun gezondheid, omdat ze ervan kunnen genieten en omdat natuur van belang is voor opgroeiende kinderen. Ruim 80% van de mensen vindt het tamelijk tot zeer waarschijnlijk dat plant- en diersoorten uit Nederland verdwijnen en eenzelfde hoeveelheid mensen vindt dat erg.

Zorgt bosaanplant voor verbetering van de biodiversiteit? (p.82)

De aanplant van bomen garandeert op zichzelf niet dat de biodiversiteit substantieel verbetert. Productiebossen bestaan namelijk vaak uit een enkele soort (monocultuur), in dezelfde tijd aangeplant in rechte lijnen, zonder onderbegroeiing. Dit leidt tot een geringe biodiversiteit. Om de biodiversiteit gericht te versterken zou onderscheid moeten worden gemaakt tussen het beschermen van 'oude' bossen, het verbeteren van bestaande bossen en het aanplanten van nieuwe bomen en bossen. Oude bossen kennen een zeer grote biodiversiteit en complexe ecosystemen. Een bos dat jaren ongemoeid heeft kunnen groeien, is in dat opzicht zeer kostbaar. Het kappen van een oud bos is niet in enkele jaren te herstellen door nieuwe aanplant. De biodiversiteit is bij periodieke grootschalige houtkap langdurig verminderd en ecosystemen raken er ernstig door ontregeld. Ook bij nieuwe aanplant op voormalige agrarische percelen kan het decennia duren voor zich een rijke biodiversiteit heeft ontwikkeld. Nieuwe aanplant of het verbeteren van bestaande bossen moet dus zorgvuldig gebeuren om te zorgen dat het ook gepaard gaat met versterken van de biodiversiteit.

Natuur wordt gezien als kostenpost en rem op economische groei (p.28)

Ondanks de zorgen van het publiek en de alarmerende signalen van deskundigen over de toestand waarin de natuur verkeert, neemt het natuurbelang nog altijd een zwakke positie in bij economische en politieke afwegingen. Natuur wordt daar dikwijls beschouwd als een kostenpost en als een deelbelang dat economische groei hindert. Hiervoor zien we een drietal oorzaken:

- Natuur die is verdwenen, wordt door volgende generaties nauwelijks meer gemist.
- Diensten die de natuur levert, worden onvoldoende op waarde geschat.
- Natuur wordt in de praktijk als 'gratis' en onuitputtelijk beschouwd.

Niet genoeg samenwerking tussen overheden (p.31)

Er zijn de afgelopen jaren opeenvolgende (sector)afspraken gemaakt tussen Rijk en provincies om de natuurkwaliteit te verbeteren. Vooralsnog zonder veel succes. Bij de invulling van het natuurbeleid is de samenwerking tussen overheden onderling en met andere partijen tot op heden weinig effectief

gebleken. Een samenhangende aanpak van natuur met maatschappelijke opgaven komt hierdoor moeilijk van de grond.

Rol provincies, gemeenten en waterschappen (p.31)

De invulling en uitvoering van het natuurbeleid ligt sinds 2013 grotendeels in handen van de provincies. De beleidsambities waaraan zij gestalte moeten geven zijn vastgelegd in het Natuurpact en later verbreed in een gezamenlijk 'ambitiedocument'. Het is aan de provincies om de vastgelegde ambities en doelen te verwezenlijken. Daarbij zullen zij op veel punten moeten afstemmen met elkaar en met waterschappen en gemeenten. De effectiviteit van het eigen provinciale natuurbeleid is immers mede afhankelijk van de maatregelen die in de naastgelegen gebieden worden getroffen. Juist deze onderlinge afhankelijkheden blijken in de praktijk evenwel een voetangel. Van de benodigde afstemming is te weinig sprake en er wordt vaak langs elkaar heen gewerkt. Mede daardoor worden de nationale doelen van het natuurbeleid niet gehaald.

Rol rijksoverheid (p.31)

Logischerwijs is het in een situatie als deze aan het Rijk (in casu de minister van LNV) om in te grijpen. Daar ligt immers de eindverantwoordelijkheid voor het behalen van de nationale natuurdoelen. Het is ook de minister van LNV die over een aantal van die doelen namens Nederland verantwoording moet afleggen aan de EU en aan mondiale gremia zoals het platform van de bij het Biodiversiteitsverdrag aangesloten partijen.

Het Rijk heeft formeel de bevoegdheid om in te grijpen bij een provinciale overheid, bijvoorbeeld als er bij de uitvoering van het natuurbeleid sprake is van taakverwaarlozing. Ook kan het Rijk eventuele Europese boetes wegens het niet-nakomen van afspraken over natuurbescherming op decentrale overheden verhalen. Dergelijk ingrijpen vereist echter zicht op voortgang van de realisatie van de beleidsdoelen. Deze voortgang wordt op provinciaal niveau nog onvoldoende systematisch gemonitord. Zo is het voor het Ministerie van LNV onduidelijk in hoeverre de uitvoering van de Natura 2000-beheerplannen op koers ligt. Er is op rijksniveau en op provinciaal niveau geen onafhankelijk toezicht op en monitoring van de realisatie van de beleidsdoelen.

Rol gemeenten (p.32)

Gemeenten zijn niet betrokken geweest bij de opeenvolgende bestuursakkoorden over natuur, zoals het Natuurpact, of bij de totstandkoming van het Programma Natuur. Ze voeren ook geen formele taken uit in het kader van de Wet natuurbescherming. Gemeenten vervullen voor het natuurbeleid echter wel een loketfunctie. Ze zijn als vergunningverlener betrokken bij uitvoering

van de Wet natuurbescherming en hebben een rol bij het inrichten en beheer van openbaar groen. Maar bovenal vervullen ze een prominente rol bij het werken aan een natuurinclusieve samenleving.

Condities voor basiskwaliteit natuur (p.98)

Het concept basiskwaliteit natuur gaat over het geheel van condities waaraan in een bepaald gebied ten minste moet zijn voldaan om een minimale kwaliteit van natuur in stand te kunnen houden. Een eerste stap bij het realiseren van basiskwaliteit natuur in een specifiek gebied is dan ook het maken van een brede (ecologische) analyse van het gebied. Drie typen condities bepalen in grote mate of de biodiversiteit in een gebied kan verbeteren:

1. De *milieuomstandigheden* (abiotische factoren zoals waterstanden en de kwaliteit van bodem en water).
2. De *inrichting* (zoals verkaveling en landschapselementen, weg- en waterinfrastructuur en recreatieve voorzieningen).
3. Het *gebruik en beheer* (zoals intensiteit van het landgebruik en type beheer).

Meer informatie

<https://www.rli.nl/publicaties/2022/advies/natuurinclusief-nederland>

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2022).

Natuurinclusief Nederland: natuur overal en voor iedereen.

Den Haag. Digitale uitgave. Publicatie Rli 2022/01, maart 2022

ISBN 978-90-8513-058-1

DE AARDE IN CRISIS: AL HEEL LANG AAN DE GANG

Nigel Harle

Door de eeuwen heen zijn er altijd mensen geweest die het luid betreuren wanneer er schade aan de natuur werd toegebracht, wanneer een bos werd gekapt of een wild terrein bebouwd. Voor anderen golden deze ingrepen als niet meer dan een noodzakelijk kwaad bij de economische bedrijvigheid of, sterker nog, noodzakelijk voor de vooruitgang zelf. De eerste groep werd vaak als 'romantici' weggezet, conservatieve dromers die de tijd wilden doen stilstaan of de vooruitgang tegenhouden.

Anno 2022 weten we beter. Vanaf het midden van de vorige eeuw is er steeds beter gedocumenteerd hoe onze moderne productiewijzen, landbouwmethoden, bouwontwikkelingen en consumptiepatronen een dusdanige aanslag op de natuur plegen dat er nu sprake is van een ware 'biodiversiteitscrisis', waarbij talloze planten, dieren, paddenstoelen en andere organismen in rap tempo voor goed dreigen uit te sterven.

Deze crisis wordt inmiddels op de hoogste niveaus volmondig erkend, van nationale regeringen tot aan de Verenigde Naties toe. Na decennia van groten-deels vruchteloze inspanningen om dit verlies een halt toe te roepen, lopen er dit jaar internationale onderhandelingen om tot een mondiaal verdrag te komen 'om de natuur te redden'. Door wetenschappers en natuurbeschermers wordt de biodiversiteitscrisis net zo bedreigend geacht voor het welzijn en de gezondheid van de mens en van de Aarde zelf als de nu algemeen erkende klimaatcrisis.

Het gaat daarbij om véél meer dan het verlies van 'schattige dieren' en 'fraaie bloemen'. Het complexe samenspel van natuurlijke organismen en processen dat zich in miljoenen jaren op onze Aarde heeft ontwikkeld zorgt ervoor dat we voldoende zuurstof hebben, dat afvalstoffen worden afgebroken en weer in de kringlopen gebracht, dat onze gewassen worden bestoven en nog veel meer waar we normaal niet bij stil staan.

Maar de tijd is nu gekomen dat we daar wél bij stil moeten staan, terwijl er nog tijd voor herstel van een gezonde ecologie resteert.

Om aan te tonen hoe lang er al gewaarschuwd is voor een potentieel catastrofale natuurrisis geven we hieronder een 'tijdlijn van de biodiversiteitscrisis'. Op www.vtncadierenkeer.nl staat deze tekst compleet met internet-links naar de oorspronkelijke bronnen van al deze berichten.

TIJDLIJN VAN DE BIODIVERSITEITSCRISIS, 1962 – HEDEN

- 1962 **Het boek *Silent Spring*** van de Amerikaanse biologe Rachel Carson – in 1963 in Nederland als *Dode Lente* gepubliceerd – schetst een toekomst waarin massaal gebruik van pesticiden heeft geleid tot instorting van voedselketens en bijgevolg **een lente zonder vogelzang**. Het wordt gezien als de ‘oertekst’ van de moderne natuur- en milieubeweging. Tegen een achtergrond van toenemende lucht- en watervervuiling en het rooien van oerwouden wordt in de jaren daarna door een groeiend aantal mensen gesteld dat onze industriële productiewijzen, inclusief de intensieve landbouw, onherstelbare en onacceptabele schade aan het natuurlijk milieu berokkenen.
- 1968-07 Het VN-rapport *Activities of U.N. Organisations and Programmes relevant to the Human Environment* bevat een vergelijkbare waarschuwing: **“Door voortzetting van de huidige trends kan het leven op Aarde in gevaar komen.”** Het rapport vormt de opmaat voor de eerste internationale milieuconferentie, in juni 1972.
-
- 1972-06 **VN-Conferentie over het Menselijk Milieu, Stockholm.** De eindverklaring (‘Stockholm Declaration’) omvat talloze aanbevelingen om het milieu minder te vervuilen, beter te beschermen en waar nodig te herstellen.
- jaren '70 In talloze publicaties wordt gewaarschuwd voor de catastrofale gevolgen van voortgaande vervuiling en natuurverlies, waaronder ***Grenzen aan de Groei*** van de Club van Rome (1972) en ***Blauwdruk voor de Overleving*** van de pas opgerichte Vereniging Milieudefensie (1973, oorspronkelijke uitgave van *The Ecologist*, 1972), waarin staat **“Als we de huidige ontwikkelingen ongemoeid laten, is een algehele ineenstorting van de maatschappij onvermijdelijk, evenals een onherstelbare verstoring van de natuurlijke systemen die het leven op aarde in stand houden.”**
- 1970-'90 Over de hele wereld, ook in Nederland, ontstaan talloze natuur- en milieuorganisaties en actiegroepen om deze dreigende toekomst af te wenden. Gaandeweg erkennen de meeste overheden dat gericht beleid noodzakelijk is om het tij te keren, maar dergelijk beleid komt slechts moeizaam op gang, gegeven de ernst en omvang van de ecologische crisis, en blijkt meestal achter de feiten aan te hollen.

- 1979-04 **EU Vogelrichtlijn** (79/409/EEC) van kracht, in 2009 aangepast (2009/14/EC), samen met de Habitatrichtlijn (zie 1992-05) de hoeksteen van het Europees natuurbeschermingsbeleid. De Vogelrichtlijn beoogt effectieve bescherming van alle Europese vogelsoorten en is in Nederland in januari 2017 via de Wet Natuurbescherming geïmplementeerd (voorheen op andere wijze).
- 1987-04 Publicatie **Onze Gezamenlijke Toekomst** ('Het Brundtland-rapport') door de Wereldcommissie Milieu en Ontwikkeling van de VN, waarin talloze aanbevelingen worden gedaan om tot een duurzaam beheer van de Aarde te komen, o.a. door versterkte bescherming van het natuurlijk milieu, dat steeds ernstiger wordt bedreigd, met potentieel catastrofale gevolgen voor de mensheid.
- 1988-12 Publicatie **Zorgen voor Morgen** door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, waarin alle inmiddels overbekende milieuproblemen in detail worden beschreven en maatregelen voorgesteld om deze effectief aan te pakken.
- 1988-12 **Koningin Beatrix** wijdt haar kersttoespraak geheel aan de ecologische crisis: **"Langzaam sterft de aarde en wordt het onvoorstelbare – het einde van het leven zelf – toch voorstelbaar. [...]** De toekomst van de schepping zelf is op het spel komen te staan. Wat wij thans meemaken, is niet de vernietiging van de aarde in één klap, maar in een stil drama." Naast andere mondiale milieuproblemen wijst de koningin op de voortgaande ontbossing en het uitsterven van dier- en plantsoorten. Ze wil effectieve actie en heeft felle kritiek: **"Waarschuwingen zijn er genoeg geweest, maar nog altijd gedragen wij ons als onwaardige gasten op deze aarde".**
- jaren '90 Door talloze natuur- en milieuorganisaties en actiegroepen wereldwijd wordt gewerkt aan het bevorderen van een natuur- en milieuvriendelijke samenleving en gestreden voor effectief beleid om het afkalvende natuurlijk milieu te redden. De noodzaak hiertoe wordt ook bij regeringen en internationale organisaties als de VN ruimschoots erkend, maar de **voorgestelde maatregelen schieten ruim te kort voor de enorme omvang van de ecologische crisis.** Berichten over milieuvervuiling, dreigende klimaatverandering, natuurverlies en uitstervende soorten zijn aan de orde van de dag.
- 1992-05 **EU Habitatrichtlijn** (92/43/EEC) van kracht, samen met de Vogelrichtlijn (zie 1979-04) de hoeksteen van het Europees natuurbeschermingsbeleid. De Habitatrichtlijn beoogt het natuurlijk leefmilieu van zeldzame planten en dieren veilig te stellen en is in Neder-

land in januari 2017 via de Wet Natuurbescherming geïmplementeerd (voorheen op andere wijze).

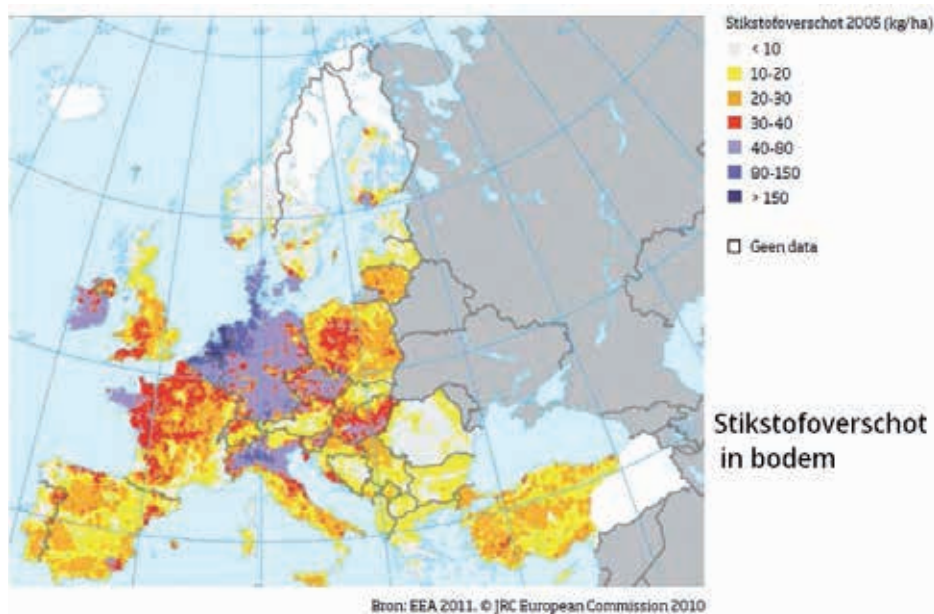
- 1992-06 **VN-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling, Rio de Janeiro.** In eindverklaring (*'Rio Declaration'*) staan talloze aanbevelingen om tot 'duurzame ontwikkeling' te komen, *dwaas door alle beleidsterreinen. Onderdeel is het Verdrag inzake Biologische Diversiteit*, inmiddels door 196 landen en de EU ondertekend, die zich hiermee **verplichten de biodiversiteit in eigen land te beschermen** en maatregelen te nemen ter ondersteuning van dergelijke bescherming in ontwikkelingslanden.
- 1992-07 **World Scientists' Warning to Humanity:** onder de paraplu van de *Union of Concerned Scientists* roepen 1.700 vooraanstaande wetenschappers (waaronder een meerderheid van Nobelprijswinnaars exacte wetenschappen) op tot een onmiddellijke halt aan natuurverwoesting en waarschuwen dat **"er een grote verandering moet plaatsvinden in hoe we met de Aarde en al haar leven omgaan, willen we ongekend menselijk leed voorkomen"**. Ze roepen dringend op tot vermindering broeikasgasemissies en gebruik fossiele brandstoffen, afremming ontbossing en bevolkingsgroei, en omkering trend naar instortende biodiversiteit.
- 1993-05 Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) publiceert ***Mondiale Strategie Gezondheid en Milieu***, waarin landen worden opgeroepen alles in het werk te stellen om een gezond leefmilieu te bevorderen.
- 2000-09 VN legt *Millenniumdoelstellingen* vast, een reeks doelen rondom milieu en ontwikkeling die in 2015 behaald moeten worden. Onder Doel 7 wordt o.a. gesteld dat de biodiversiteit beschermd en hersteld moet worden, zowel om haar intrinsieke waarde als om CO₂ op te nemen en daarmee het tempo van klimaatverandering te temperen. **"De teloorgang van de natuurlijke rijkdom moet tot staan gebracht worden." Anno 2022 zijn de meeste van deze doelstellingen lang niet gehaald.**
- 2010 Door VN ingestelde 'Jaar van de Biodiversiteit', om aandacht te vragen voor biodiversiteit, haar belang voor de mensheid en de ernstige bedreiging ervan, zoals weerspiegeld in het massale uitsterven van dier- en plantensoorten en de voortschrijdende verstoring en vernietiging van ecosystemen.
- 2010-12 VN roept 2011-2020 uit tot ***Decennium van de Biodiversiteit***, met als doel het mondiale natuurverlies een halt toe te roepen, o.a. door het behalen van de zgn. 'Aichi-biodiversiteitsdoelen'.

- 2012-04 Oprichting **Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten** door VN (IPBES, vergelijkbaar met IPCC voor klimaatcrisis), om de escalerende biodiversiteitscrisis bijtijds te keren. Ongeveer één miljoen planten en dieren worden thans met uitsterven bedreigd, waartegen urgente actie moet worden ondernomen.
- 2014 Publicatie **'De zesde uitstervingsgolf'** van Elizabeth Kolbert, waarin wordt beschreven hoe het huidige tempo van uitsterven van dieren en plantsoorten vergelijkbaar is met dat van de vijf eerdere massale 'extinctiegolven' op Aarde. Maar er is één groot verschil: nu zijn menselijke activiteiten de hoofdoorzaak, vooral ontbossing, verstedelijking, intensieve landbouw, chemische vervuiling, invasieve exoten en klimaatverandering. **Sinds de verschijning van dit boek wordt deze 'zesde uitstervingsgolf' in steeds bredere kring als pijnlijke waarheid erkend.**
- 2015-05 **Paus Franciscus roept in zijn encycliek *Laudato Si'*** ('Geprezen zijt Gij'; ondertitel "over de zorg voor ons gemeenschappelijk huis"), katholieken en anderen op tot "een dialoog over de wijze waarop wij de toekomst van de planeet gestalte geven". Het document verwijst op wetenschappelijk solide wijze naar alle facetten van klimaatverandering en ecologische afbraak, inclusief sociale aspecten, en waarschuwt bij uitblijven van maatregelen voor "**catastrofale gevolgen**".
- 2016-06 Studie ***Verlies natuurlijkheid in Nederland, Europa en de wereld*** van het Planbureau van de Leefomgeving (PBL): "In Nederland is het verlies aan oppervlakte en kwaliteit van oorspronkelijke natuur aanzienlijk groter geweest dan gemiddeld in Europa of de wereld." Op basis van de zogeheten 'MSA-indicator' (*Mean Species Abundance*, een mate voor het voorkomen van inheemse plant- en diersoorten) **heeft Nederland zo'n 85% van zijn 'natuurlijkheid' verloren, vergeleken met iets meer dan 50% voor Europa als geheel.**
- 2017-11 ***World Scientists' Warning to Humanity, A Second Notice***: >15.350 wetenschappers publiceren in wetenschappelijk blad *BioScience* een tweede, nog urgentere waarschuwing: **"Om grootschalig lijden en catastrofaal verlies van biodiversiteit te voorkomen is het noodzakelijk dat de mensheid kiest voor een duurzamer pad dan *business-as-usual*.**

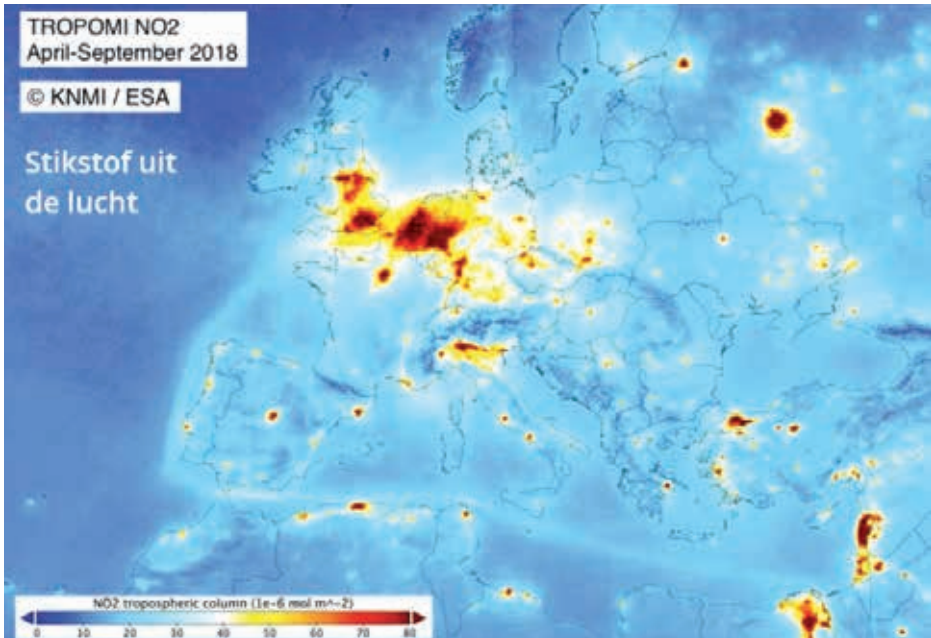

Dit eenvoudig en helder advies is al 25 jaar geleden door 's werelds vooraanstaande wetenschappers gegeven [zie 1992-07], maar hun waarschuwing is grotendeels in de wind geslagen. **Het is straks te laat om ons rampzalige pad te verlaten; de tijd daarvoor is bijna verstreken.** We moeten nu onder ogen zien, in ons dagelijks leven, in onze bestuurlijke instellingen, dat de Aarde met al haar leven onze enige thuis is." *Als artikel in een wetenschappelijk tijdschrift heeft het veruit de meeste auteurs ooit.*

- 2017-12 Een studie naar het voorkomen van insecten in 63 Duitse natuurgebieden wijst uit dat **de totale massa aan insecten sinds 1989 met 75% is gedaald.** Later onderzoek toont aan dat deze trend zich vrijwel overal ter wereld afspeelt. Hoofdoorzaken zijn o.a. verstedelijking, landbouwchemicaliën en klimaatverandering. Verlies van insectenpopulaties ondermijnt de bestuiving van gewassen en wilde planten, schaadt de bodemgezondheid en zal voedselketens doen instorten.
- 2018 De Vlinderstichting bericht dat de **Nederlandse dagvlinderstand sinds 1992 met bijna 40% is afgenomen.** Het grootste gedeelte van deze achteruitgang vond plaats vóór 2005. **"Kijkend naar de beschikbare gegevens tot 1950, zou de achteruitgang ook wel eens 75% kunnen zijn."** Later (zie 2019) blijkt dat het verlies vermoedelijk nog groter is. De hoofdoorzaken lijken de landschapsversnippering en stikstofdepositie te zijn.
- 2019-03 Nederlandse natuurorganisaties luiden (voor de zoveelste keer...) de noodklok over **onherstelbare schade aan de natuur door het uitblijven van effectief beleid ten aanzien van stikstof.** Het 'stikstofoverschot' in de bodem (zie kaart op de volgende bladzijde) is vooral afkomstig van de landbouw en veeteelt, maar is deels ook aan het verkeer, fabrieken en andere bronnen te wijten. Hoewel veel landen met natuurschade door overmatige stikstof te maken hebben, is het probleem in Nederland, met zijn intensieve landbouw en bevolkingsdichtheid, veel ernstiger.
- 2019-04 Wetenschappelijk artikel *Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers* beschrijft hoe **veertig procent van de insecten op Aarde met uitsterven wordt bedreigd.** Hoofdoorzaken: natuurverlies door omzetting naar landbouwgrond, gebruik landbouwchemicaliën, invasieve exoten en klimaatverandering. Wetenschappers spreken van een "insecten-apocalyps".

- 2019-04 **Sir David Attenborough** wijdt voor 't eerst een natuurdocumentaire geheel aan klimaatverandering. In BBC-film *Climate Change: The Facts* stelt hij: “Het gaat niet alleen om het verlies van natuurwonderen. **Het verlies van zelfs de kleinste organismen leidt tot destabilisering van ecosystemen en het risico van ontwrichting daarvan – van de netwerken die al het leven op Aarde in stand houden.**”
- 2019-05 **VN-rapport** van het *Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten* (IPBES, zie 2012-04), het meest omvattende rapport ooit op dit gebied. “**De mensheid loopt gevaar door de steeds snellere achteruitgang van de natuurlijke levensprocessen van de Aarde. Overal zijn we bezig de fundamenteën van economieën, levensonderhoud, voedselvoorzieningen, gezondheid en levenskwaliteit te ondermijnen.**” Gegeven de ernst en urgentie van het probleem, pleit het rapport voor ingrijpende maatregelen op korte termijn.
- 2019-05 In Nederland oordeelt de Raad van State dat het **Programma Aanpak Stikstof (PAS)**, waarin op basis van prognoses toestemming wordt gegeven voor activiteiten die beschermde natuurgebieden kunnen schaden, **in strijd is met de Europese natuurwetgeving** en daarom niet meer voor vergunningsverlening gebruikt mag

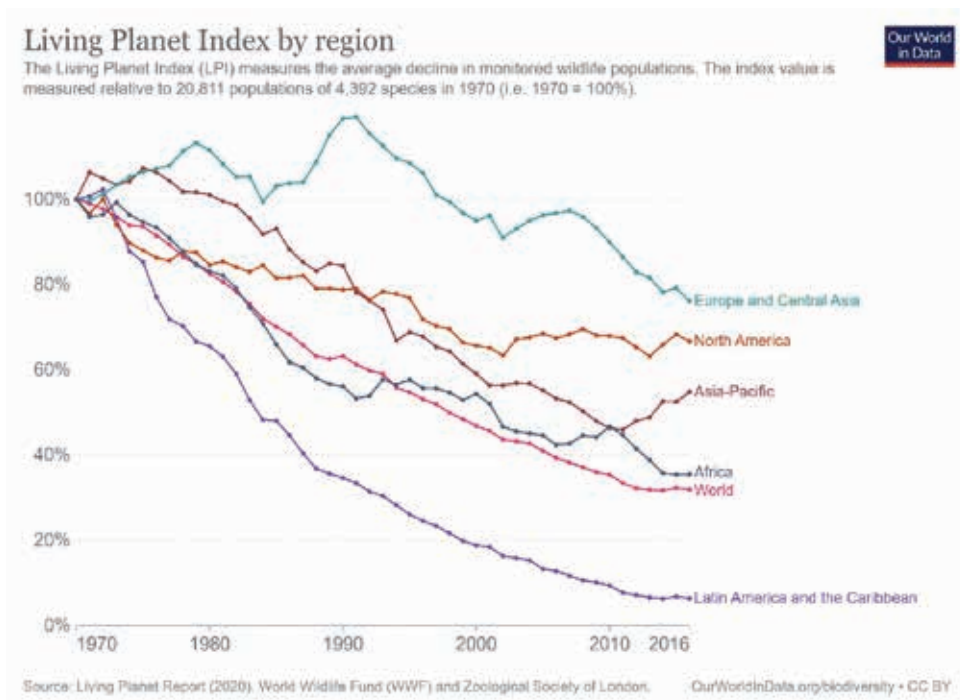
worden. Het markeert het begin van de nationale ‘stikstofcrisis’. Doordat de stikstof niet alleen rechtstreeks van landbouw- en vee-
teeltbedrijven komt, maar ook als neerslag vanuit de lucht, wordt
de natuur *overal* aangetast, niet alleen in beschermde gebieden.
Zoals op de kaart te zien is, is Zuid-Nederland een ‘zwarte vlek’.

- 2019-06 Volgens gegevens van de Rijksoverheid **holt de Nederlandse
bijen- en hommeland ernstig achteruit**. “Van de 338 in Neder-
land aangetroffen soorten staan er 188 (56 procent) op de Rode
Lijst. Daarvan zijn 35 soorten uit Nederland verdwenen, 31 ernstig
bedreigd, 52 bedreigd, 53 kwetsbaar en 17 gevoelig.” Hoofdoorza-
ken: pesticidegebruik, afname van bloeiende planten en klimaat-
verandering.
- 2019-09 In rapport van *International Union for the Conservation of Nature*
(IUCN) wordt gewaarschuwd dat **meer dan de helft van de 265 in
Europa inheemse boomsoorten met uitsterven wordt be-
dreigd**. In Zuid-Limburg geldt dit voor o.a. Jeneverbes, Wilde appel,
Zwarte populier en Wollige sneeuwbal.
- 2019-11 **World Scientists’ Warning of a Climate Emergency**: in wetenschap-
pelijk tijdschrift *Nature* verklaren >11.000 wetenschappers uit 153
landen “expliciet en ondubbelzinnig dat er op de planeet Aarde

een klimaatnoodtoestand heerst" (geen "crisis" meer). "Wetenschappers hebben de morele plicht de mensheid in duidelijke bewoordingen voor grote existentiële bedreigingen te waarschuwen..." Hun grootste zorg: dreigende gelijktijdige overschrijding 'kantelpunten', waarbij afzonderlijke terugkoppelingen elkaar versterken, met onbeheersbare ecologische aftakeling als gevolg. Sindsdien ondertekend door nog >2.800 wetenschappers.

- 2019-11 **Nederlandse regering kondigt noodmaatregelen aan om 'stikstofcrisis' te keren, die door oppositiepartijen en natuurorganisaties als zwaar onvoldoende worden beoordeeld.** Volgens Jesse Klaver van GroenLinks wordt hiermee de natuur "vogelvrij verklaard".
- 2019 Voortbouwend op eerder onderzoek (zie 2018) concluderen het CBS en de Vlinderstichting dat **de Nederlandse dagvlinderstand de afgelopen 130 jaar met 84% is achteruitgegaan.** "Vijftien vlindersoorten komen helemaal niet meer voor in Nederland en 12 soorten worden ernstig bedreigd. [...] **We denken dat de echte achteruitgang in populatiegrootte voor de meeste 'gewone vlinders' ergens tussen de 84 en 99 procent geweest moet zijn, al is dit slechts een ruwe schatting.**"
- 2020-02 *Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten* (IPBES) stelt dat **geen enkel van de zgn. Aichi-doelstellingen m.b.t. bescherming en behoud van de biodiversiteit (zie 2010-12) door Nederland wordt gehaald.**
- 2020-04 **Nederlandse regering kondigt definitieve stikstofmaatregelen aan**, met als doel de stikstofneerslag in 2030 in (slechts) de helft van de Natura2000-gebieden onder de kritische waarde te brengen. Ook dit beleid wordt als **zwaar onvoldoende** beoordeeld, niet alleen door natuurorganisaties maar ook door het adviescollege Stikstofproblematiek (Commissie-Remkens).
- 2020-09 Volgens de jongste **Living Planet Index** van de Wereldnatuurfonds zijn de populaties wilde dieren sinds 1970 met bijna 70% afgenomen (zie grafiek op de volgende bladzijde). WWF-directeur Lambertini: **"Deze ernstige afname is een indicator dat de natuur aan het ontrafelen is. Onze planeet geeft rode waarschuwingssignalen voor systeemontwrichting."**
- 2020-09 *Global Biodiversity Outlook 5* van de VN: géén van de 20 in 2010 afgesproken 'Aichi-doelstellingen' m.b.t. behoud biodiversiteit zijn gehaald. **"De wereld staat nu op een kruispunt, van waaruit**

bepaald wordt hoe toekomstige generaties de natuurlijke wereld zullen beleven. Hoe meer de natuur door de mens op niet duurzame wijze wordt geëxploiteerd, hoe meer we ons eigen welzijn, veiligheid en welvaart ondermijnen.” (Elizabeth Mrema, hoofd biodiversiteit, VN).

2020-10 Europese Milieuagentschap stelt in ***State of Nature in the EU 2013-2018*** dat het met slechts 25% van de Europese plant- en diersoorten redelijk goed gaat; 80% van bijzondere biotopen verkeert in slechte staat. Het natuurbeleid is bij lange na niet voldoende om de achteruitgang te stoppen; vooral landbouwpraktijken moeten veranderen.

2020-11 Lancering ‘Operatie Peperboompje’, een reddingsplan voor ongeveer 100 typisch Zuid-Limburgse wilde planten die hier dreigen te verdwijnen. Via kweekprogramma’s en gericht uitzaaïen wordt gehoopt deze kenmerkende elementen van de voor Nederland zo bijzondere Zuid-Limburgse natuur in ere te herstellen. Hoofdoorzaken van de achteruitgang: verdroging, verzuring en

vermesting. Als laatste redmiddel worden van veel soorten ook za-
den in de Nationale Zadencollectie 'Het Levend Archief' opgesla-
gen.

- 2020-12 **Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) stelt dat het Neder-
landse natuurbeleid "onvoldoende is om aan de internatio-
nale doelen te voldoen."** "Na voltooiing in 2027 is het Natuurnet-
werk nog niet groot genoeg en zijn de milieucondities onvol-
doende om de Vogel- en Habitatrichtlijn-soorten te behouden. De
nieuwe EU-natuurdoelen kunnen alleen worden gehaald als er te-
gelijktijd wordt ingezet op een verduurzaming van de landbouw,
een verandering in het consumptiepatroon en een verduurzaming
van de energievoorziening."
- 2020-12 **VN-secretaris-generaal António Guterres stelt in een belang-
rijke toespraak dat de mensheid een "oorlog tegen de natuur
voert" en dat "vrede met de natuur sluiten de belangrijkste
taak van de 21e eeuw is".**
- 2020-12 Rijk en provincies sluiten akkoord over besteding van bijna 3 mil-
jard euro aan natuurherstel en -ontwikkeling de komende tien
jaar. Opnieuw beoordelen de natuurorganisaties dat het beleid on-
voldoende is, gegeven de ernst en omvang van het probleem.
- 2021-01 In een toespraak op het jaarlijkse *World Economic Forum* (WEF) in
Davos, Zwitserland, zegt President van de Europese Commissie
Ursula von der Leyden dat de wereld een 'Akkoord van Parijs' voor
natuurbehoud nodig heeft, vergelijkbaar met de internationale af-
spraken over de klimaatcrisis die in 2015 in Parijs zijn gemaakt.
**"Meer dan de helft van het mondiale BBP is afhankelijk van
goed functionerende biodiversiteit en ecosystemen** – van
voedselproductie tot toerisme, het is overbekend. De top vijf mon-
diale risico's in het laatste *Global Risk Report* van het WEF zijn alle-
maal aan het milieu gerelateerd [...] en versterken elkaar boven-
dien."
- 2021-02 In het verlengde van Guterres' toespraak (zie 2020-12) publiceert
de VN het document ***Vrede met de Natuur
Sluiten***. Een wetenschappelijke blauwdruk ter ke-
ring van de noodtoestanden ten aanzien van kli-
maat, biodiversiteit en vervuiling. **"Het welzijn
van de huidige jeugd en toekomstige gene-
raties hangt af van een urgente en scherpe
breuk met de huidige trends van milieuver-
derf. Het komende decennium wordt cruciaal.**

Er moeten stappen worden ondernomen om de biodiversiteit te behouden en herstellen [en om de Parijse doelstellingen m.b.t. klimaatverandering te behalen en vervuiling en afvalproductie te minimaliseren].”

- 2021-05 **De grootste wetenschappelijke studie ooit naar de effecten van pesticiden op bodemorganismen toont aan dat vrijwel alle middelen schadelijk tot zeer schadelijk zijn.** Op deze effecten wordt nauwelijks of niet getest voordat de middelen worden toegelaten. Achteruitgang van regenwormen, pissebedden, bodemkevertjes en andere in de bodem levende insecten zal op den duur grote gevolgen hebben voor de bodemgezondheid – en dus voor landbouw en de voedselvoorziening – en ook voor talloze ecologische voedselketens.
- 2021-06 Start VN-*Decennium van Ecosysteemherstel*. Vóór 2030 moeten de doestellingen op het gebied van duurzame ontwikkeling, waaronder biodiversiteitsherstel, worden gehaald. **“Nooit eerder in de geschiedenis is de noodzaak om beschadigde ecosystemen te herstellen urgenter geweest dan nu.”**
- 2021-06 Rapport van IPBES (zie 2019-05) *Biodiversity and Climate Change*, van 50 topwetenschappers, stelt dat **de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis alleen samen op te lossen zijn**. Deze hebben veel oorzaken gemeen, terwijl natuurbehoud en -herstel cruciaal zijn om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. **“Om klimaatverandering te stabiliseren is uitbreiding van het natuurlijke areaal en herbebossing noodzakelijk.”**
- 2021-06 ***Our Planet, Our Future: An Urgent Call to Action*: oproep aan G7 en VN van 126 Nobelprijswinnaars om urgente stappen te nemen om tussen nu en 2030 “in een nieuwe relatie tot de planeet te staan”.** Ze benadrukken dat dit samen moet gaan met een sterke vermindering van de ongelijkheid in de wereld en dat de voorgestane ‘groene weg’ ook risico’s van pandemieën als covid zal verminderen.
- 2021-06 In Nederland wijst onderzoek door Investico e.a. uit dat het voorgestelde overheidsbeleid t.a.v. de stikstofcrisis mogelijk tot een **stijging van de stikstofuitstoot** zal leiden, vooral door de vergoedingsruimte van bestaande landbouwbedrijven.
- 2021-07 **De Wet stikstofreductie en natuurverbetering wordt van kracht, maar wordt door natuurorganisaties en ook de Raad van State opnieuw als zwaar ontoereikend beoordeeld.**

- 2021-09 **De redacties van >200 vooraanstaande medische tijdschriften roepen gezamenlijk op tot “noodmaatregelen” om de vernietiging van de natuur te beëindigen en de mondiale opwarming tot 1,5°C te beperken**, gezien de nu al stijgende gezondheidschade als gevolg van deze beide crises en de verontrustende vooruitzichten voor de toekomst. “Klimaatverandering en de vermindering van biodiversiteit zijn een veel groter probleem dan corona. En waar je voor corona nog een vaccin hebt, heb je dat voor klimaatverandering en biodiversiteit niet.”
- 2021-09 **In Een Gezamenlijke Boodschap voor de Bescherming van de Schepping roepen de geestelijke leiders van de Katholieke, Orthodoxe en Anglicaanse kerken op tot urgente actie door burgers en politici om de klimaat- en natuurrises te keren.** Ze wijzen daarbij op “een diepe onrechtvaardigheid: degenen die onder de meest catastrofale gevolgen van dit misbruik [van de Aarde en haar hulpbronnen] lijden zijn de allerarmsten en dragen daarvoor de minste verantwoordelijkheid.” **Het is de zevende breed gedragen internationale oproep sinds 1992** (zie 1992-07; 2017-11, 2019-11, 2021-06 (2x), 2021-09).
- 2021-10 *BirdLife International* waarschuwt, op basis van vele miljoenen veldwaarnemingen, dat **één op de vijf Europese vogelsoorten met uitsterven wordt bedreigd**, waaronder de Gierzwaluw, Roek en Watersnip. Sinds het verschijnen van hun eerste rapport in 1994 is de Europese vogelstand steeds verder achteruitgegaan. Ondanks het vestigen van enkele nieuwe soorten, zijn de ontwikkelingen in Nederland in grote lijnen hetzelfde: zelfs de voorheen algemene Huismus is op veel plaatsen verdwenen of zeldzaam geworden.
- 2021-10 **De VN-Raad voor de Mensenrechten stelt voor het eerst dat het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu tot de fundamentele mensenrechten behoort.**
- 2022-03 Publicatie *Natuurinclusief Nederland* door Rijksinstituut voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli), waarin (voor de zoveelste keer) wordt gesteld dat **het Nederlandse natuurbeleid ontoereikend is om de ernstige achteruitgang van de biodiversiteit te keren.** Er wordt een reeks aanbevelingen voor verbetering gedaan. **“Het gaat veel slechter dan menigeen denkt. We stellen dat er sprake is van een biodiversiteitscrisis net zo groot als de klimaatcrisis.”**

Omgevingsvisie Lijn50-gemeenten: Waar is het natuurbelang gebleven?

Oscar Toebosch & Jürgen Mingels

De gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittern en Vaals liggen allemaal aan de route van de oude buslijn 50, vandaar dat de samenwerking van deze drie gemeenten de naam Lijn50 heeft gekregen. Samen ontwikkelen zij momenteel een nieuwe Omgevingsvisie.

Een Omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie voor de hele fysieke leefomgeving van het plangebied. De Omgevingsvisie is voor gemeenten één van de verplichte kerninstrumenten uit de Omgevingswet en is richtinggevend voor wat er de komende decennia in onze omgeving kan en zal gebeuren.

De Lijn50-gemeenten ontwikkelen onze Omgevingsvisie in fasen. In de eerste fase is natuurherstel en -behoud als zelfstandig thema op de agenda gekomen. Dit blijkt onder andere uit de zogenaamde Bouwstenennotitie, die de resultaten van de eerste fase weergeeft, waaronder de beschrijving van de opgave die voor ons ligt. 'Robuuste natuur' vormt in die opgave één van de twaalf kernthema's.

De afgelopen maanden startte de tweede fase: die van keuzes maken. En wat schetst onze verbazing: aan de start van fase twee zijn cruciale zaken gewijzigd! Zo is het natuurbelang geheel verdwenen! Wat is er gebeurd?

Fase 1: Breed onderzoek en bouwstenenrapport

In oktober en november 2020 is in het kader van de Omgevingsvisie uitvoerig onderzoek verricht onder belangstellenden. Aan de brede online bevraging namen 1.045 respondenten deel, waarvan maar liefst 439 afkomstig zijn uit onze gemeente Eijsden-Margraten.

In maart 2021 verscheen het Bouwstenenrapport met de onderzoeksresultaten. De opdracht voor de Omgevingsvisie is in twaalf thema's als maatschappelijke opgaven beschreven, waaronder het onderwerp dat onze bijzondere aandacht heeft: 'robuuste natuur'.

Fase 2: Keuzes maken

Het Bouwstenenrapport dient als input voor de volgende fase: het maken van keuzes. Deze tweede fase is in maart en april 2022 gestart met inloopgesprekken. De VTN heeft aan zowel een online- als een fysieke sessie deelgenomen. En wat schetst onze verbazing? Inventarisatie en uitwerking vinden nu plaats aan de hand van slechts *acht* thema's.

Wat ons meteen opviel:

- 'Behoud' is te weinig ambitieus, we moeten verbeteren!

Alle thema's beginnen nu met de inleiding 'Hoe hou je... '. Bijvoorbeeld: "Hoe hou je ... landschap aantrekkelijk?" De thema's gaan ervanuit dat het gaat om behoud van wat er kennelijk dus al is. Dat impliceert dat de gewenste situatie al bereikt is en het alleen gaat om consolidatie. Dat verbaast ons zeer, omdat in de gedefinieerde opgave een verandering en juist een sterke verbeterambitie is verwoord. Bijvoorbeeld bij de opgave 'robuuste natuur': in het Bouwstenenrapport staat dat het herstel van de biodiversiteit in Zuid-Limburg "een enorme opgave" is. Zo moet er gestreefd worden naar het vergroten van natuurgebieden en het onderling verbinden van gebieden door middel van voldoende brede ecologische corridors. Het gaat duidelijk om het aanpakken van de achteruitgang, er moet sprake zijn van herstel. Voor een robuuste natuur is behoud een veel te beperkte en onvolledige benadering. Dat geldt ook voor de andere thema's.

- De opgave 'Robuuste natuur' is geheel uit de thema's verdwenen!

Maar het kan nog erger: we missen de natuuropgave in zijn geheel! De twaalf opgaven uit de eerste fase zijn teruggebracht tot acht. De natuur is als thema overboord gegooid. Dat geldt ook voor drie andere opgaven.

Verschillenanalyse

Onze verbazing was groot. We hebben daarom de opgaven uit de Bouwstenennotitie (de uitkomst van de eerste fase) op rij gezet en vergeleken met de start van de tweede fase. Hieronder de bevindingen. Oordeelt u zelf wat er is gebeurd:

1. Authentiek landschap

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Volgens de toelichting gaat het om het streven dat landschap, natuur en cultuurhistorie behouden en waar mogelijk versterkt en verbeterd worden vanuit hun oorspronkelijke kernwaarden. Het ontwikkelingsperspectief van de landbouw, het toerisme en andere vormen van ruimtegebruik in het gebied worden hierdoor beperkt.

Opgave nu gewijzigd in: Hoe hou je... landschap aantrekkelijk?

Nu gaat het plots over 'aantrekkelijkheid'. Dat is iets anders dan authenticiteit. Vraag een mountainbiker hoe je een landschap aantrekkelijk maakt, en je krijgt het antwoord 'door er een mountainbikeroute aan te leggen'. Dat is dan wel aantrekkelijk, maar niet authentiek. Een relatie met behoud en versterking van de kernwaarden van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg zou hier beter op zijn plaats zijn.

2. Transformatie landbouw

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Niet alleen vormt de moderne landbouw door haar schaalvergroting een bedreiging voor de kleinschaligheid van het landschap, ook zijn er nieuwe visies, concepten en benaderingen nodig zoals natuur-inclusieve landbouw, focus op streekproducten, precisielandbouw, verbrede bedrijfsvoering (zoals zorgboerderijen), nieuwe product-marktcombinaties (zoals lokale wijnbouw), beheer van natuur en landschap, stadslandbouw en pluktuinen. De noodzaak wordt groter om over te schakelen van klassieke, dierlijke eiwitbronnen als vlees, vis en zuivel, naar alternatieve eiwitbronnen. Deze eiwittransitie kan ook impact hebben op de veeteelt en de opkomst van nieuwe teelten.

Opgave nu gewijzigd in: Hoe hou je... landbouw passend in het landschap?

Landschap is een veel te enge benadering. We missen de transformatie van de landbouw in balans met natuur, klimaat en milieu.

3. Verduurzaming toerisme

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Toerisme en recreatie zijn een banenmotor voor de regionale economie, maar innovatie is nodig zodat er een positieve invloed uitgaat op de omgeving. Om het toerisme toekomstbestendig te laten zijn, zal ingezet moeten worden op kwaliteit (in plaats van groei), zullen het Heuvellandschap en de omliggende steden meer moeten samenwerken om het toerisme een regionaal totaalpakket te kunnen bieden, zullen de belangen van de toeristen en de inwoners van het gebied zorgvuldig moeten worden afgewogen en gewaarborgd en zal er continue aandacht nodig zijn voor behoud van cultuur, natuur en landschap en nieuwe vormen van duurzaam ondernemerschap.

Opgave nu gewijzigd in: Hoe hou je... bezoekers tevreden?

Dit is ook weer een veel te eenzijdige benadering van de opgave. We dienen toerisme te transformeren in balans met leefbaarheid, bereikbaarheid, natuur, milieu en kernwaarden van ons Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Het gaat zeker niet alleen over het tevreden houden van bezoekers. Kijk maar eens naar de talrijke opmerkingen van inwoners, in de enquête!

4. Robuuste natuur

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Zuid-Limburg is een on-Nederlands, heuvelachtig gebied waarin een aantal (voor Nederland) unieke plant- en diersoorten en leefgemeenschappen voorkomen. Maar de natuur in het Heuvelland staat onder druk. Belangrijke oorzaken zijn de verandering van landgebruik (zoals de aanleg van wegen en bebouwing) en de intensivering van het landgebruik (door de landbouw). Veel

natuurgebieden worden beïnvloed door vermesting, doordat meststoffen uit de hoger gelegen landbouwgronden op de plateaus uitspoelen in de lageregelegen natuurgebieden en de beekdalen. Veel natuurgebieden zijn bovendien relatief klein en sterk versnipperd. Ook zal klimaatverandering gevolgen hebben voor de natuur wanneer exoten (zuidelijke soorten) zich hier kunnen verspreiden en inheemse soorten verdringen. Behoud en herstel van de biodiversiteit in Zuid-Limburg zal een enorme opgave zijn omdat dit nauw verweven is met de toekomst van de landbouw en andere maatschappelijke activiteiten in het gebied, zoals toerisme. Vooral de toekomstige ontwikkeling van de landbouw zal bepalend zijn voor de mate waarin milieu- en waterkwaliteit in het gebied verbeteren en daarmee een basis wordt gelegd voor natuurherstel. Voor een robuuste natuur zal echter ook gestreefd moeten worden naar het vergroten van natuurgebieden en het onderling verbinden van gebieden door middel van voldoende brede ecologische corridors. De status als Nationaal Landschap en de Natura 2000-gebieden in Zuid-Limburg zijn een belangrijke drijfveer voor herstel van de natuur, maar vanwege de relatief kleine omvang van de meeste natuurgebieden zal de oorzaak van de achteruitgang van de natuur buiten deze gebieden aangepakt moeten worden. Daarbij zal ook over nationale grenzen heen gekeken moeten worden, omdat meerdere Zuid-Limburgse Natura 2000-gebieden grenzen aan vergelijkbare natuurgebieden in België, zoals bijvoorbeeld in de Voerstreek.

Opgave vervallen

Hier gingen onze alarmbellen af: **de natuuropgave ontbreekt volledig in de fase waarin keuzes worden gemaakt!** Er hebben inmiddels diverse online- en fysieke sessies plaatsgevonden, waarbij dit thema niet meer in beeld was. De VTN zit met prangende vragen: waarom is het natuurbelang verdwenen? En wie heeft hiertoe besloten? Om welke reden is de aanpak uit het Bouwstenenrapport losgelaten?

5. Klimaatadaptatie

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

De klimaatverandering in Nederland gaat gepaard met hogere temperaturen, warme tot hete zomers, zachte winters, meer neerslag in de vorm van forse stortbuien en allerlei verschuivingen in de natuur. De samenleving zal zich moeten aanpassen aan een veranderend klimaat zodat nadelige gevolgen en dus hoge kosten zoveel mogelijk worden beperkt. De opgave gaat over het tegengaan van overstromingen, maar ook over het voorkómen dat er droogte ontstaat in de landbouw en natuur en over het tegengaan van hittestress in de bebouwde omgeving. De zogeheten klimaatadaptieve maatregelen hebben ruimte nodig, zoals de aanleg van waterbuffers en de uitbreiding van bosgebied.

Opgave nu gewijzigd in: Hoe hou je... voeten droog?

Voeten droog duidt op wateroverlast. Dat is zeker belangrijk, maar is slechts één van de aspecten van klimaatadaptatie. We missen bijvoorbeeld de in de opgave beschreven droogte in de natuur en noodzaak tot uitbreiding van bosgebied.

6. Energietransitie

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Het gaat hier over het beperken van klimaatverandering door het verminderen en rond 2050 vrijwel beëindigen van de uitstoot van broeikasgassen. Om dit doel te bereiken zal de gehele samenleving een ingrijpende verandering moeten ondergaan waarbij fossiele brandstoffen zoals olie en gas worden vervangen door duurzame energiebronnen zoals bijvoorbeeld zon en wind. Voor Zuid-Limburg wordt vooral uitgegaan van grootschalige energieopwekking door middel van zonneparken. Een belangrijke vraag is waar in het landelijk gebied de ruimte gevonden kan worden om grootschalige zonneparken aan te leggen. Vanuit de Regionale Energie Strategie Zuid-Limburg en vooral de Omgevingsvisie zal hierop krachtig gestuurd moeten worden om wildgroei te voorkomen (bijvoorbeeld projectontwikkelaars die een deal sluiten met een individuele boer) en dienen de verschillende ruimteclaims in het Heuvelland (van energie, landbouw, natuur, toerisme, enzovoorts) zorgvuldig tegen elkaar te worden afgewogen, zodat er ook draagvlak is voor de energietransitie. Zonnepanelen op grote daken, overdekte parkeerplaatsen, enzovoorts, al dan niet met behulp van energie-coöperaties, is een aanpak die sowieso gestimuleerd kan worden omdat hierbij geen sprake is van tegenstrijdige ruimteclaims.

Opgave vervallen

Ook de energietransitie ontbreekt in de fase van keuzes maken! Terwijl de Omgevingsvisie hier volgens de opgave juist krachtig op moet sturen.

7. Duurzame mobiliteit

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

In de toelichting staat expliciet dat er bij deze opgave vaak wordt uitgegaan van traditionele indelingen zoals privévervoer versus openbaar vervoer en snelverkeer versus langzaam verkeer, maar dat het ook gaat om nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de aanleg van een 5G-netwerk waardoor ook het 'Internet of Things' dichterbij komt. Ook de overstap naar nieuwe duurzame vervoersconcepten is onderdeel van de opgave.

Opgave nu gewijzigd in: Hoe hou je... de regio bereikbaar?

Ook dit is weer een veel te enge en eenzijdige benadering van de opgave. Je kunt de regio bereikbaar houden met het dubbelbaans maken van onze wegen,

maar dat is echt geen duurzame mobiliteit. Bovendien gaat het om veel meer dan alleen de bereikbaarheid.

8. Vernieuwing op vlak van governance

Toelichting opgave volgens het Bouwstenenrapport

Om genoemde opgaven te adresseren zal er op een andere manier 'gestuurd' moeten worden in de Lijn50-regio en binnen de gemeentelijke overheden. Dit noemen we ook wel 'governance'. Governance zien we ook wel als een manier van besturen gericht op de toekomst. In de Omgevingswet willen we de omgevingskwaliteit behouden en tegelijkertijd ontwikkeling stimuleren. De Omgevingswet streeft ook naar een nieuwe werkwijze bij gemeenten (intern) en een andere relatie met de samenleving (extern). Participatie speelt daarbij een belangrijke rol, waarvoor gemeenten zich ook zullen moeten bezinnen op de eigen rol en verantwoordelijkheden en die van anderen. In de fase die volgt zullen dan ook de volgende vragen de revue gaan passeren:

- Welke maatschappelijke opgaven pakken we aan, en wat vinden we hierin belangrijke aandachtspunten?
- Op welke schaal gaan we elke opgave oppakken (lokaal, binnen de Lijn50-regio, of regionaal (bijvoorbeeld op de schaal van Zuid-Limburg) of euregionaal)?
- Hoe gaan we samenwerken, en welke afspraken maken we over resultaten en vervolgstappen?
- Besturen: welke rol en verantwoordelijkheden heeft iedereen, en welke waarden streven we na en welke belangen zijn er in het geding?

Opgave vervallen

Ook de vernieuwing op het vlak van governance is vervallen! Terwijl hier juist de kernvragen staan waar het in dit voorbeeld nu precies om gaat.

9. Overige opgaven

De oorspronkelijke opgaven Duurzaam wonen, Prettige leefomgeving en Passende werkgelegenheid zijn integraal opgenomen, terwijl de oorspronkelijke opgave Vitale bevolking en sociale samenhang is verdwenen. In dit artikel gaan we hier verder niet op in.

Standpunt

Hoe kan het zijn dat de opgaven en ambities zijn verschaald tot de vraag naar *instandhouding* op de acht deelgebieden die wel zijn overgebleven? Als VTN waren we juist blij met de Bouwstenennotitie en de ambities die hieruit spreken. De samenhang tussen de opgaven, de diepgang, de te maken keuzes en de dilemma's zijn juist bepalend voor een goed plan. Dit is waar de Omgevingsvisie echt over moet gaan.

Als VTN pleiten we voor:

1. Behoud van de thema's en de opgaven, inclusief het ambitieniveau hiervan, zoals gedefinieerd in de Bouwstenennotitie.
2. Beantwoording van de vragen over het proces, zoals weergegeven bij het vervallen onderdeel 'bestuurlijke governance'. We willen voorkomen dat er weer een plan komt in de categorie wensenlijstjes ('we willen meer van dit en meer van dat'). Liever lezen we: 'we willen meer van dit, zelfs ten koste van dat, en zo gaan we de pijn wegnemen en transitie bevorderen'. We zien graag een visie die echt richting geeft. Samen hebben we die ook nodig om als Lijn50-gemeente-inwoners en anderszins betrokkenen vooruit te komen én tegelijkertijd zorg te dragen voor onze volgende generaties. We herhalen de vragen uit de vervallen opdracht 'bestuurlijke governance' (waardoor we ook illustreren dat leiderschap en regie ook onderdeel van de Omgevingsvisie vormen):
 - a. Welke maatschappelijke opgaven pakken we aan, en wat vinden we hierin belangrijke aandachtspunten?
 - b. Op welke schaal gaan we elke opgave oppakken (lokaal, binnen de Lijn50-regio, of regionaal (bijvoorbeeld op de schaal van Zuid-Limburg) of euregionaal)?
 - c. Hoe gaan we samenwerken, en welke afspraken maken we over resultaten en vervolgstappen?
 - d. Besturen (governance): welke rol en verantwoordelijkheden heeft iedereen, en welke waarden streven we na en welke belangen zijn er in het geding?

Hieraan voegen we toe: en hoe maken we keuzes, verlichten we de pijn en zetten we samen de transitie in?

3. Zwaar inzetten op natuurherstel en -behoud. Het gaat slecht met de natuur en de kwaliteit loopt nog steeds achteruit. Dit is geen individuele mening van een natuurvereniging, hierover is wetenschappelijke consensus. (Zie hiervoor ook het artikel 'Natuurinclusief Nederland' over het gelijknamige rapport van de Raad van de Leefomgeving en Infrastructuur.) We moeten het tij keren voor het te laat is. Denk hierbij aan:
 - a. Het ontsnipperen van natuur: de inzet van ruimte in ecologische verbindingzones, vooral ten behoeve van natuurherstel.
 - b. In samenhang met landbouw: het aan banden leggen van vermessing en intensivering van het landgebruik en bepalen hoe landbouwers een (betaalde) rol kunnen vervullen in natuurversterking.

- c. In samenhang met toerisme: in hoeverre consumeren we de natuur ('belevingswaarde') en laten we de natuur gedijen ('herstelwaarde'), met als doel de achteruitgang van de natuurkwaliteit een halt toe te roepen.
- d. In samenhang met landschap: toevoeging van de 'robuuste natuur' aan onze kernwaarden. Het begrip 'groen karakter' is te vrijblijvend. (Het groene karakter van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is een combinatie van natuurlijke invloeden van flora en fauna en menselijke activiteit vanaf de prehistorie). Het gaat niet alleen om het behoud van het groene karakter (= het behoud van de huidige optelsom van deze invloeden) maar om het behoud van de robuuste natuur (= het behoud van de werkende 'machinerie' die die optelsom ook in de toekomst kan blijven realiseren: de groene long als vitaal orgaan voor de stedelijke omgeving, een orgaan waarvan de gezondheid juist moet worden gemonitord en bewaakt!). We vergeten dat juist de natuur heeft gezorgd voor de kernwaarden in Zuid-Limburg. Door deze natuurlijke invloeden is ons landschap gevormd en hebben we het tot ons bijzondere cultuurlandschap weten te maken. De toeristen komen niet voor de monocultuur naar Zuid-Limburg. De natuur heeft ons dit gebracht. Ook op het gebied van bijzonder landschap geldt dus: natuurbehoud is eigen behoud!

Manifest 'Buitengewoon Buitengebied'

We sluiten dit artikel graag af met de volgende selectie teksten uit het manifest 'Buitengewoon Buitengebied'.

'Buitengewoon Buitengebied', 8 oktober 2020

Dit is een document met richtinggevende uitspraken voor ons Buitengewoon Buitengebied. Het document is mede aan de hand van het brede gesprek met de samenleving tot stand gekomen. De richtinggevende uitspraken zijn door de gemeenteraad vastgelegd in een Manifest. De uitspraken geven de richting aan die wij voor ons Buitengewoon Buitengebied neerleggen in de Omgevingsvisie. De richtinggevende uitspraken hebben de juridische status van beleidsuitspraken. De doorvertaling vindt plaats in de Omgevingsvisie (beleid) en aansluitend in het Omgevingsplan (juridisch instrumentarium).

Natuur en landschap

- *We streven een uitbreiding van ons groenblauwe landschappelijke raamwerk na met meer authentieke landschapselementen en betere ecologische verbindingen.*
- *Wij willen de biodiversiteit verhogen.*
- *Waar beschermen en ontwikkelen niet samen kunnen gaan kiezen we voor beschermen.*
- *Wij gaan voor een landschapsinclusief omgevingsbeleid.*

- *Samen met overheden, stakeholders en shareholders gaan wij op zoek naar nieuwe verdien- en financieringsmodellen om ons landschapsbeheer te borgen en de biodiversiteit te vergroten.*
- *Wij willen de kwaliteit rust als kenmerk van onze streek vergroten en verder verankeren. De bestaande stiltegebieden respecteren wij en zullen wij waar nodig planologisch verankeren.*

Landbouw

- *Wij streven voor Eijsden-Margraten een vitale, toekomstbestendige en duurzame agrarische sector na, in harmonie met milieu, natuur en landschap. Een agrarische sector die bijdraagt aan het behoud van de unieke waarden van onze gemeente.*
- *Wij streven naar een inclusieve lokale economie die waarde toevoegt aan de gemeenschap en zullen die faciliteren, stimuleren en ondersteunen.*
- *De landbouwtransitie vraagt om te experimenteren. We zoeken naar kansen samen met alle betrokken partijen.*

Toerisme en recreatie

- *Wij streven de principes van een Green Destination na: kwaliteit (niet meer, maar beter), kleinschalig, duurzaam, authentiek en milieu- en klimaatvriendelijk.*
- *Wij zoeken naar een goede balans tussen enerzijds de voordelen die het hebben van evenementen voor de toeristische economie met zich meebrengt, anderzijds de nadelen die natuur, landschap en omgeving kunnen ondervinden van evenementen.*
- *Wij stimuleren de verbetering van wandel- en fietsmogelijkheden, mits passend binnen ons landschap en passend binnen de principes die ten grondslag liggen aan een Green Destination.*

Dit artikel geeft de stand van zaken per begin mei 2022 weer. De VTN heeft de Lijn50-gemeenten om een reactie gevraagd. We houden u op de hoogte in de volgende nummers.

VTN in actie

Biotoopherstel om biodiversiteit te stimuleren

Tekst: *Heerko Damsma, Jürgen Mingels en Nigel Harle*

Op een zonnige 5 februari jl. heeft de Eerste-zaterdag-werkgroep van de VTN gewerkt in de Bunderdel, waar we een start maakten met het wegnippen en -zagen van hoog opgeschoten opslag van Hazelaar, Sleedoorn, Vlier, Es, Iep en Bosrank. Het is de bedoeling om de komende twee jaar van de Bunderdel-groeven tot en met de Schiepersberg de berm langs het hellingbos terug te zetten en ook de kleine mergeldagbouwgroeves vrij van opslag te maken, zoals de Bunderdel- en Koeberg-groeven. Daar ligt voor ons een groot karwei!

We vertellen het verhaal graag uitgebreid, want het is qua strekking niet alleen relevant voor het gebied rond Cadier en Keer, maar voor héél Zuid-Limburg.

Maar waarom is deze ingreep nu nodig?

Er moet toch CO₂ worden opgeslagen? Er worden al te veel bomen gekapt en in het recent aangelegde Klimaatbos op de Riesenbergr plant de VTN, in samenwerking met de gemeente Eijsden-Margraten toch bomen? Hieronder wordt uitgelegd waarom we hier toch struiken en opslag willen wegnippen en -zagen.

Maar daarvoor moeten we een en ander in groter verband zien....

De laatste honderd jaar is er in Nederland veel natuur verloren gegaan. Belangrijke oorzaken zijn landontginning, uitbreiding van industrie, wegen, steden en dorpen en de grootschaliger manier van landbouw bedrijven. Daarnaast is de kwaliteit van natuurgebieden op veel plaatsen achteruitgegaan door toegenomen vervuiling van lucht en regenwater en inspoeling en inwaaien van meststoffen en andere landbouwchemicaliën.

Een eeuw geleden was er op de meeste landbouwbedrijven een gemengde bedrijfsvoering: er werd zowel vee gehouden als bieten, graan, aardappels en andere gewassen verbouwd. De mest van het vee werd meestal binnen hetzelfde bedrijf gebruikt voor de teelt van de gewassen, die voor een groot deel als veevoer konden worden gebruikt. Een herder zorgde ervoor dat de schapen 's nachts in een stal werden ondergebracht (een zogenaamde 'potstal'), van waaruit de mest naar de akkers werd gebracht. Er werden van buitenaf heel weinig meststoffen aan het bedrijf toegevoegd, hoewel kunstmest al wel aan zijn opmars was begonnen. Bovendien werd de mest van de koeien in het-

zelfde bedrijf gebruikt: de door de koeien in de weides achtergelaten mest werd handmatig of machinaal verspreid en de in de winter verzamelde stalmest ging in het voorjaar over de akkers.

Het vee werd ook wel ingezet in bossen en op 'woeste' grond en als gevolg hiervan werden aan deze gebieden voedingsstoffen onttrokken. Dit was vooral op steile hellingen het geval. Door jarenlange begrazing door schapen, geiten en koeien werden deze hellingen dusdanig schraal dat op grote delen ervan de bomen verdwenen of niet goed tot ontwikkeling kwamen. Zo ontstonden de biotopen die we nu als 'schraal grasland' kennen, waarvan in Zuid-Limburg kalkgrasland de bekendste variant is. Deze 'cultuur-natuur', of 'halfnatuurlijke biotoop', die dankzij de traditionele landbouw was ontstaan, was in ecologisch opzicht van een hoge kwaliteit, door de buitengewone verscheidenheid aan planten en dieren die er leefden. Alleen waren de boeren en plaatselijke bevolking zich daar een eeuw geleden niet zo van bewust.

De wijze waarop deze gebieden vroeger zijn gebruikt is vaak nog in hun naam te herkennen, zoals Mettenberg (vroeger Geitenberg), Koeberg en Schiepersberg (schapen). Veelal is het achtervoegsel 'berg' een teken dat er op de helling van het droogdal geen bos meer groeide.

Door de veranderde landbouwbedrijfsvoering zijn dit soort natuurrijke graslanden in ons Heuvelland (en in heel Nederland) in een eeuw tijd sterk in oppervlakte verminderd. Rond 1900 waren er naar schatting zo'n 300 hectaren, momenteel nog amper 25 hectaren.

Bij Cadier en Keer kennen we twee droogdalen (grubben) met vrij steile hellingen. Aan de noordoostkant ligt Bunderdel (met de hiervoor genoemde gebieden) en aan de zuidkant de Blankenberggrub, Honsberggrub, Grubweg en de Dorregrub met aan hun flanken de gebieden Wolfskop, Krekelberg, Het Witte Kleeft, Haseberg, Orenberg (afgeleid van 'hoornvee'), Reinsberg, Riesenbergrug en de Beuk.

Grubben zijn natuurlijke watergangen die veelal aan het einde van de laatste IJstijd zijn ontstaan. Ze komen vooral in het Zuid-Limburgse Heuvelland voor en leiden overvloedige neerslag naar een beek of naar de Maas. Door de snelstromend regenwaterafvoer slijten grubben uit tot op de dag van vandaag en in de toekomst misschien nog wel meer, door het veranderende klimaat met zijn vaak weerbarstige weersuitingen. In deze grubben ontstaan waterplassen en zelfs poeltjes, waar amfibieën van profiteren, zoals de Geelbuikvuurpad, die nu weer leeft in veel van de poelen in de Grubweg. Dit is waarschijnlijk de enige plek in Nederland waar deze situatie zich op zo'n natuurlijke wijze voordoet. Daarom worden deze in de Dorregrub gelegen poeltjes niet gedicht. Men kan er goed omheen wandelen of fietsen.

Veel van wat we nu als hellingbos kennen was 100 jaar geleden een helling waar Mergellandschappen graasden. De schapen zorgden ook voor mest, vlees, wol en het van nature in de wol aanwezige lanoline, waarvan huidcrème werd gemaakt. Van wol werd dus meer dan alleen breigaren gemaakt.

Wat kan er gered worden?

De hierboven genoemde hellingen zijn tenminste in potentie schrale graslanden, en die ontwikkelen zich het beste als ze op het zuiden gericht zijn. Ze hebben vaak een dunne bodemlaag, die meestal op mergel of grind rust. In het eerste geval hebben we te maken met een kalkgrasland. Door de expositie op het zuiden, en dus naar de zon gericht, groeien er plantensoorten die van warmte houden, omdat de zon hier de bodem extra verwarmt. In de beide typen schraal grasland rond ons dorp groeien een hele reeks fraaie en vaak zeldzame plantensoorten als Grasklokje, Betonie, Knoopkruid, Aarddistel, Driedistel, Duifkruid, Geelhartje, Grote centaurie, Grote tijm, Voorjaarsganzerik, Voorjaarszegge en Wilde marjolein. Oorspronkelijk werden deze hellingen ook gesierd door diverse soorten orchideeën, die in het Heuvelland thans tot een handvol reservaten zijn beperkt. Voor meer informatie over deze bijzondere flora verwijzen we lezers naar ons 50-jarig Jubileumboek van 2016.

Ook bij de fauna zijn er tal van bijzondere soorten die hier een geschikt leefgebied vinden. Zo zijn er bij de vlinders diverse soorten blauwtjes en parelmoervlinders die vrijwel alleen op dit soort schraal grasland vliegen. Ook onder de mieren, sprinkhanen, bijen, wespen en kevers zijn er allerlei aparte soorten die voor dit soort biotopen een voorkeur vertonen. Ten gunste van de insecten laten de beheerders voor de winter altijd delen van de graslandvegetatie staan. Dit is bijvoorbeeld goed te zien op de Krekelberg en Heerderberg. Die insecten zijn weer voer voor veel vogelsoorten en voor de amfibieën en reptielen die graag op deze zonnige terreinen leven en daar dan ook veel voorkomen.

Als gevolg van de steeds maar stijgende stikstofdepositie vanuit de landbouw, het (lucht-, water- en weg-)verkeer, de industrie, de woningbouw en onze moderne levensstijl zijn de kalkgraslanden en andere schrale graslanden steeds voedselrijker geworden en als bijzondere biotoop vaak niet meer herkenbaar of zelfs geheel verdwenen. Er groeien steeds meer stikstofminnende soorten, zoals Bramen, Brandnetels, Bosrank en ruige grassoorten, die de voor deze graslanden kenmerkende soorten, die minder stikstof verdragen, al te vaak verdringen. Met het verdwijnen van deze planten, verdwijnen ook de vaak gespecialiseerde insecten die daarvan afhankelijk zijn, waardoor ook insectenetende vogels minder gevarieerd voedsel hebben en kwetsbaarder worden.

Hoe kan het natuurschoon gered worden?

Door deze bijzondere graslanden net als vroeger met mergellandschappen te begrazen, kunnen ze worden verschraald – niet meer als onderdeel van de broodwinning maar als natuurbeheer. Daarbij is het echter wel gunstig als de schaapskudde 's nachts naar een apart gebiedje wordt geloodst, zodat de mest zo weinig mogelijk op het te verschrallen grasland terecht komt. Dit kan in een ernaast gelegen weilte, dat dan dienstdoet als 'pot-wei', of te wel 'afkeutel-wei'.

Op deze wijze wordt nu in de twee grubben rond Cadier en Keer door Staatsbosbeheer en Het Limburgs Landschap geprobeerd de schrale graslandjes soortenrijker te maken en/of van de ondergang te redden. In de loop der jaren zullen stikstofminnende soorten hopelijk geleidelijk aan verdwijnen en de schralere soorten kans krijgen om terug te keren. Maar dan moet de stikstofuitstoot wél tegelijkertijd snel en fors worden verminderd, niet alleen door boeren (via o.a. innovatie!), maar door ons allemaal, door aanpassing van onze levensstijl, onze bouwbehoefte, onze eetgewoonten, onze te frequente vlieg-reizen en ons gebruik van andere gemotoriseerde vervoermiddelen – allemaal stappen die ook voor de klimaatcrisis hard nodig zijn.

Maar is dit genoeg?

Neen, en nu komen we uit bij de vraag aan het begin van dit artikel: Waarom wordt er aan de bosranden geknabbeld door de beheerders van deze natuurgebieden en door de VTN?

Het probleem is dat de nu schaars aanwezige schrale graslanden sterk van elkaar geïsoleerd liggen. Daardoor kan het stuifmeel van veel van de specifieke plantensoorten niet op de stempels van dezelfde soorten in een ander natuurgebiedje terechtkomen. De genetische variatie (DNA) van die soorten gaat dan achteruit, als gevolg van inteelt, waardoor de soort met de jaren zwakker wordt. In een kleine populatie van een bepaalde soort is de kans dan groter dat deze vatbaar wordt voor ziektes en extreme droogte, warmte of nattigheid. Bij grotere populaties is er namelijk meer kans dat een gedeelte van de populatie extreme omstandigheden overleeft. Dit geldt voor de gehele flora en fauna en geeft dus meer garanties voor het behoud van de biodiversiteit¹.

Bij insecten, amfibieën, reptielen en andere diersoorten geldt iets soortgelijks: de in deze biotopen voorkomende soorten moeten wel in staat zijn de afstand van het ene terrein naar het volgende af te leggen. In het tussenliggende gebied moeten ze voldoende (en vaak specifiek) voedsel en ook schuilplekken kunnen

¹ De biodiversiteit: de totale verscheidenheid aan planten, dieren, zwammen en andere levensvormen in een bepaald(e) gebied of regio, is op veel plaatsen in Nederland en over de hele wereld de laatste decennia sterk aan 't dalen. Zie verder onze artikels 'De Aarde in crisis' en 'Natuurinclusief Nederland'.

vinden. Dit geldt vooral voor de meest zeldzame en kwetsbare soorten zoals Spaanse vlag (een vlindersoort), Vliegend hert, Kamsalamander, Geelbuikvuurpad, Vroedmeesterpad, Eikelmuis, Hazelmuis, Meervleermuis, Ingekorven Vleermuis, Vale vleermuis en Wilde kat. De Wilde kat begint zich weer langzaam in onze regio te vestigen en verdrijft de vele zwerv- en huiskatten die een grote negatieve rol spelen in het uitroeien van tuin- en bosvogels.

De afstand tussen hun specifieke leefgebieden is voor de zeldzamere plant- én diersoorten op dit moment te groot. De bedoeling van het werk dat de VTN in de Bunderdel tot en met Schiepersberg doet, is om tussen die leefgebieden gunstiger omstandigheden te scheppen voor soorten die het nu moeilijk hebben. Daarom worden uitschietende boomstronken en struikgewas die de schapen en geiten onvoldoende eten door ons verwijderd ten gunste van grazige vegetaties die door begrazing kleine leefgebiedjes zullen opleveren waar planten diersoorten zich (al dan niet tijdelijk) kunnen vestigen. Zo ontstaat er een lijn met ecologische 'stapstenen' die samen een verbinding vormen tussen nu geïsoleerde schrale graslanden, die deze vaak bedreigde soorten in staat stellen het volgende leefgebied te bereiken. Als gevolg hiervan kunnen er genetisch sterkere populaties ontstaan, die beter bestand zijn tegen ziekten, plagen en extreme weersomstandigheden. Er zullen zich daardoor ook meer soorten kunnen handhaven, waardoor ook de algehele biodiversiteit toeneemt.

In de winter van 2018/19 is de bosrand tussen de Bemelerberg en Schiepersberg al sterk uitgedund door de zieke bomen te vellen (en dat waren er schrikbarend veel) en ook alle exoten (hier niet thuishorende bomen) te verwijderen. Dit was de aanleiding voor ons om het Themanummer 'Bomen' van 't Wiet Klieëf van Herfst 2021 te maken. Hierin werd dit project uitgebreid omschreven en werden de resultaten getoond. De bedoeling was ook toen om, waar mogelijk en wenselijk, meer ruimte voor kruidenrijke vegetaties te scheppen. De grond moest echter wel verschaald worden. Dat gebeurt nu, net als 100 jaar geleden, door begrazing met schapen en geiten.

In 2019 werd er nog te weinig begraasd, waardoor er veel hergroei van struiken plaatsvond. Dat was ook in 2020 en 2021 het geval. Nu er veel opslag is van met name Hazelaar, Meidoorn, Sleedoorn, Iep, Vlier en Bosrank kunnen de schapen de groei van de houtige opslag echter niet meer aan. Er worden daarom nu ook geiten ingezet, die meer houtig materiaal vreten. Maar omdat ook dat nog niet voldoende blijkt, worden de inmiddels 2 tot 3 meter hoge staken door de VTN-vrijwilligers afgeknipt en -gezaagd en tijdelijk op hopen gelegd voor dekking of als 'dierenhotel'. Ook is reeds een gedeelte van het snoeimateriaal door Het Limburgs Landschap afgevoerd.

Onze hoop is dat hierdoor sneller en doeltreffender de overmaat aan stikstof uit de grond gehaald wordt en er een schralere vegetatie langs de bosrand ontstaat. Die zal dan als groene infrastructuur noordelijk van de Rijksweg N278

verbinding geven tussen de gebieden Bemelerberg, Mettenberg, Bunderberg, Koeberg, Julianagroeve en Schiepersberg.

De volgende fase moet zijn het creëren van een gelijkwaardige groene verbinding zuidelijk van de Rijksweg N278, tussen de gebieden Blankenberggrub, Honsberggrub, Grubweg en de Dorregrub, met aan hun flanken de Wolfskop, Krekelberg, Het Witte Kleeft, Haseberg, Orenberg, Reinsberg, Riesenberg (met de Beuk), Kleinberg en Heerderberg.

Dan blijft nog de Rijksweg N278 als brede, hinderlijke en ook dodelijke barrière over die verbinding tussen de twee Natura2000-gebieden Schiepersberg/Bemelerberg en Savelsbos zo prominent in de weg staat. Hoe dit te verhelpen is zetten we uiteen in het artikel 'Herstel van ecologische verbindingen: noodzaak en kansen'.

De hierboven beschreven werkzaamheden van de Eerste zaterdag- en Natuurwerkerswerkgroepen van de VTN zijn één voorbeeld van hoe onze vereniging in de praktijk helpt de achteruitgang van de natuur te keren. Het herstellen en creëren van stapstenen en lijnverbindingen, en daarmee van ecologische verbindingen, speelt hierin een centrale rol en zou een fundament van het natuurbeleid op veel meer locaties moeten worden.

Natuurbehoud is eigen behoud!

Onderstaand een fotografische impressie van de werkzaamheden.

Bunderberg 5 februari 2022. Dit is ongeveer het beeld van de boom- en struikopslag tot en met de Schiepersberg die we graag willen verwijderen. Op deze manier ontstaat er een verschaalde strook met ecologische 'stapstenen' voor flora en fauna die samen een verbinding vormen tussen nu geïsoleerde schrale graslanden.

Bunderderberg 5 februari, 4 en 5 maart. VTN-vrijwilligers in actie.

Koeberg 11 maart. VTN-vrijwilligers opnieuw in actie.

Koeberg 2 april. VTN-vrijwilligers in actie na een late sneeuwbuï.

Schiepersberg 11 maart. VTN-vrijwilligers in actie.

Schiepersberg 11 maart. VTN-vrijwilligers in actie geweest.

*Koeberg 11 maart.
VTN-voorzitter Jürgen
Mingels 'in actie' voor
Natuurbehoud.*

Herstel van ecologische verbindingen: noodzaak en kansen

Jürgen Mingels en Oscar Toebosch

Cadier en Keer ligt ingesloten tussen het Savelsbos en de Bemelerberg/Schiepersberg, twee Natura2000-gebieden die Europees beschermd zijn. De ecologische verbindingen tussen deze gebieden functioneren niet meer afdoende. En dat is een *understatement*.

Goed functionerende ecologische verbindingen zijn cruciaal om de forse achteruitgang van onze natuurkwaliteit te remmen en keren. Daarom is er visie nodig, gericht op bescherming, en moeten we in deze gebieden scherpe keuzes maken. Mocht het planologisch niet meteen lukken, dan moeten we standvastig koers houden. Beleidsmatig moeten we ecologische verbindingen duidelijker op de kaart zetten en ze een beter beschermde status geven, zoals onder andere in de provincie Noord-Brabant is gebeurd. In dit artikel geven we een voorzet: voor zowel de wijze van bescherming als enkele stappen naar herstel.

Twee Natura2000-gebieden 'omarmen' Cadier en Keer

De twee Europees beschermde Natura2000-gebieden (groen gearceerd) en in het midden het dorp Cadier en Keer. Het groene, transparante vlak is de groenblauwe mantel, een gebiedstypering uit de Omgevingsverordening Limburg 2021.

Ten noordoosten van Cadier en Keer ligt het Natura2000-gebied Bemelerberg/Schiepersberg. Hier, op de oostflank van het Maasdal, treffen we bijzonder schraalland aan. We vinden er alle soorten: van uitgesproken zure graslanden

op de plateaurand, via heischrale graslanden halverwege, tot kalkgraslanden op de lagere delen van de helling. Het omliggend gebied bestaat uit hellingbossen, rijkere graslanden en akkers en landschapselementen als boomgaarden, houtwallen, graften en overhoekjes. Bijzonder zijn ook de vele holle wegen en de dagbouwgroeves. In totaal beslaat het natuurgebied 196 hectare.¹

Aan de andere kant van Cadier en Keer, ten zuidwesten, ligt het Natura2000-gebied Savelsbos. Dit is een langgerekte, relatief smalle bosstrook tussen het plateau van Margraten in het oosten en het terrassenlandschap van de Maasvallei in het westen. Hier vinden we onder andere eiken-haagbeukenbos, kalkrijk parelgras-beukenbos en gierstgras-beukenbos. Het herbergt een grote variatie aan bostypen door grote verschillen in hoogte, bodemsamenstelling en microklimaat. De helling wordt overal doorsneden door grubben: laagten die uitgeslepen zijn door het regen- en smeltwater dat van het plateau afstroomt. De grubben staan meestal droog en bieden plaats aan bijzondere planten. Binnen in en aan de randen van het bosgebied liggen enkele hoogstamboomgaarden en graslanden met daarin kleine delen kalkgrasland en heischraal grasland. In totaal beslaat dit gebied 360 hectare.²

In en om deze twee natuurgebieden, die Cadier en Keer 'omarmen', leven er talrijke wilde diersoorten, waaronder de beschermde Geelbuikvuurpad, Kam-salamander, Meervleermuis, Ingekorven vleermuis, Vale vleermuis, Spaanse vlag (een nachtvlinder) en het Vliegend hert (een kever). Aan vogels vliegen er veel fraaie soorten, waaronder Haviken, Wespendienven, diverse uilensoorten en zelfs Oehoes. Hier leven er verder reeën, vossen, hazen, dassen, bosdwerf- en eikelmuisen, eekhoorns, egels, hermelijnen, konijnen, wilde zwijnen, vossen en marters, om ons verder alleen tot de zoogdieren te beperken.

Ook de flora van deze twee Natura2000-gebieden is uitzonderlijk rijk. We kennen hier groeiplaatsen van zes orchideeënsoorten: Poppen-, Bijen-, Aapjes-, Bergnacht- en Grote keverorchis en Vogelnestje (al gaat het tegenwoordig om kleine aantallen). Er zijn rijke begroeiingen van plantsoorten die tot oude hellingbossen zijn beperkt, waaronder Eenbes, Zwartblauwe rapunzel, Amandelwolfsmelk, Vingerzegge en Lelietje-van-dalen, en graslandsoorten als Herfsttijloos, Voorjaarsganzerik, Driedistel, Kruisdistel, Grasklokje en Voorjaarszegge, om maar een greep te doen.³

De aanwezige flora en fauna is, kortom, in diverse opzichten uniek in Nederland.

¹ <https://www.natura2000.nl/gebieden/limburg/bemelerberg-en-schiepersberg>

² <https://www.natura2000.nl/gebieden/limburg/savelsbos!>

³ Faunawaarnemingen conform opgaven in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), florawaarnemingen door VTN.

Het verval: hoe vertellen we het later aan onze kleinkinderen?

Hoewel de twee Natura2000-gebieden Cadier en Keer als het ware 'omarmen', staan ze niet in directe verbinding met elkaar. Dat was vroeger anders. En "vroeger" is vanuit de optiek van natuurontwikkeling nog niet zo lang geleden! Met name de afgelopen vijftig jaar is er een forse aanslag op de natuur gepleegd.

Meer en intensiever gebruik van ons landschap

Ons landschap is meer en intensiever in gebruik genomen, op tal van manieren. Er zijn verkeerswegen aangelegd en verhard en het gebruik ervan is zeer geïntensiveerd. De dorpskern is flink uitgebreid, met woningen en een sport- en recreatiegebied. Er is op grootschalige landbouw overgestapt, waaraan opeenvolgende rondes ruilverkaveling hebben bijgedragen. Het gebruik van kunstmest en niet-natuurlijke bestrijdingsmiddelen is fors toegenomen. Dit lijkt allemaal vanzelfsprekend in de ontwikkeling van onze welvaart, maar het heeft op de natuur een reeks nadelige gevolgen gehad die elkaar in samenhang versterken, vernietigend werken en we hieronder zullen bespreken.

De optelsom van gevolgen

Een eerste gevolg is de afname van de kwantiteit van de natuur: meer ruimte voor de mens betekent minder ruimte voor de natuur. We zagen leefgebieden van dieren verkleinen. Dat leidt rechtstreeks tot kleinere populaties. De toename van wildaanrijdingen is hiervan ook een gevolg. In Nederland worden jaarlijks zo'n 8.000 herten, reeën en zwijnen doodgereden (we tellen hier alleen het groot wild). Ook in en rond Cadier en Keer gebeuren fauna-aanrijdingen helaas met regelmaat. Tijdens het opstellen van dit artikel, op 11 mei 2022, is op de Rijksweg N278 ter hoogte van Sint Blasiushof het jongste verkeersslachtoffer gevallen: een das, vrouwtje, na observatie ter plekke waarschijnlijk zwanger. Jaarlijks worden er dassen en andere dieren aan- en doodgereden op de drukke Rijksweg. De Provincie telt de aanrijdingen, maar lang niet alle aanrijdingen worden gemeld.

Tel hierbij op de afname van de *kwaliteit van de natuur*. Als samenleving behandelen we onze omgeving zeer slecht. In de evolutie van miljoenen jaren hebben we wat dat betreft nog nooit zo slecht gepresteerd als nu. Denk hierbij aan de verspreiding van milieugevaarlijke stoffen, aan vermessing, aan verzuring als gevolg van de intensievere landbouw, de industrie en het verkeer, aan verdroging als gevolg van de mergel- en bruinkoolwinning in de bredere omgeving, de landbouw, en drinkwateronttrekking en denk ook aan overexploitatie, zoals overbegrazing en uitputting van landbouwgrond.

Ook hebben we te maken met de *versnippering van de natuur*: als de leefgebieden kleiner worden, wordt de afstand ertussen automatisch groter. Dat leidt

tot *langere verbindingszones*. Ook zijn de tussenliggende gebieden minder begaanbaar voor dieren door de inbeslagname van het landschap door de mens. Een belangrijk obstakel bij ons dorp vormt de Rijksweg N278, die het gebied doorkruist en een barrière vormt tussen de twee Natura2000-gebieden. Vraag iemand van tachtig eens te vertellen hoe paarden vroeger kracht moesten zetten om een volle kar de Keerderberg op te trekken... Op een gemiddelde werkdag rijden nu meer dan 10.000 gemotoriseerde voertuigen over deze provinciale weg. Door deze obstakels is er sprake van voor fauna fors *minder begaanbare verbindingszones*.

29 mei 2022, Rijksweg N278, ter hoogte van viaduct Fommestraat. Aangereden das, vermoedelijk éénjarig mannetje.

Bij de versnippering van de natuur speelt ook de kwaliteitsdaling van de biodiversiteit in de tussenliggende gebieden een rol. Dit leidt tot *armere verbindingszones*:

vaak langere trajecten die voor dieren minder aantrekkelijk en begaanbaar zijn. De verbindingskracht neemt hierdoor af en de versnippering van de natuurgebieden neemt toe.

Tot slot hebben we de *opwarming van de Aarde*: de klimaatverandering. We begeven ons in een periode van historisch extreme opwarming van de Aarde, met forse klimatologische gevolgen. Ook hier is het de intensivering van verkeer, industrie, landbouw en consumptie die tot problemen heeft geleid. Maar de gevolgen zijn tegelijk opnieuw een factor die de achteruitgang van de natuur versnelt. *We zitten dus in een zichzelf versterkende, neerwaartse spiraal*. Als we onze ogen écht openen, is dit geen geheim meer. We zien de rampen op TV, maar ook in onze eigen directe omgeving is de stille ramp goed zichtbaar in de verdringing van plant- en diersoorten door invasieve soorten. Dat gebeurt ook op grotere schaal in de natuur. Om over de recente overstromingen in onze buurgemeentes maar helemaal niet te praten.

Het gevolg voor ecologische verbindingszones is dat zij, na eeuwenlang ongestoord te hebben gefunctioneerd, in een tijdsbestek van slechts één mensenleven extreem fors in hun waarde zijn aangetast. De natuur overleeft niet als we haar tot 'eilanden' terugdringen. En laat dat nou precies het natuurbeleid zijn.

Ons falende natuurbeleid

Het Nederlandse natuurbeleid is hoofdzakelijk gericht op beschermde gebieden, die als afgezonderde reservaten worden benaderd. In de praktijk lukt het

onvoldoende om deze gebieden en de [bedreigde] soorten in Nederland effectief te beschermen. Dit komt doordat de begrenzing van de gebieden er geen rekening mee houdt dat ze onderdeel zijn van veel grotere ecosystemen, die zich uitstrekken buiten de beschermingsgrenzen. Het in stand houden van natuurgebieden en de plant- en diersoorten daarbinnen is juist sterk afhankelijk van het functioneren van de landschappen *buiten* de beschermingsgrenzen.*

[* Deze passage komt uit het Rli-rapport *Natuurinclusief Nederland* van maart 2022, dat in het gelijknamige artikel elders in dit themanummer wordt besproken.]

Maar de gebieden zijn toch beschermd, horen we u denken? Hier zit een adertje onder het gras: “Tot de doelstelling van een beschermd Natura-2000 gebied behoort het behoud en herstel van de bijdrage van het gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000-gebieden.” Tja, leest u het gerust nog een keer... En ziet u dan wat er hier misgaat? Hier staat dus letterlijk: we willen een aantal natuurgebieden beschermen tegen verdere onderlinge versnippering, tenminste als de oorzaak hiervan *binnen* deze natuurgebieden ligt. Een vreemde manier van beschermen van iets dat ons lief is... Het is meestal niet de Geelbuikvuurpad of Bergnachtorchis die asfalt aanlegt; die invloed op de versnippering komt toch echt van *buiten* het natuurgebied ...

Is ons handelen (en uitblijven hiervan) nog te verantwoorden?

Hoe zullen de kinderen van nu over enkele generaties terugkijken op ons ondermaatse natuurbeleid? Waarschijnlijk zullen zij hun kleinkinderen vertellen: ‘Lieve schat, maar zoiets wisten we vroeger niet. Er waren wel *signalen*. Maar we waren te veel bezig met *de korte termijn*. Dat het zo *belangrijk* was, hebben we collectief *onderschat*.’

Wat er moet gebeuren: in kaart brengen en beschermen van ecologische verbindingzones

In maart jongstleden heeft de VTN samen met vier andere organisaties voor natuur- en landschapsbelang bij de Provincie gepleit voor een betere bescherming van kwetsbare ecologische verbindingzones in heel de provincie Limburg.

Noodzaak tot betere bescherming van (boven)regionale ecosystemen

De Provincie is verantwoordelijk voor de natuurkwaliteit, maar gemeenten hebben vergaande bevoegdheden in bestemmings- en omgevingsplannen. Het is dus van belang duidelijk te maken waar precies (boven)regionale ecosystemen aanwezig zijn of moeten worden hersteld. De nieuwe Provinciale Omgevingsverordening Limburg zou zo’n kaart kunnen bevatten. De verordening zou bovendien veel betere bescherming voor ecologische verbindingen bieden als

deze zwaardere criteria zou bevatten voor andersoortige (met het natuurbelang strijdige) ontwikkelingen, die gemeenten op dit moment mogen toelaten. Zijn gemeenten dan de boosdoeners? Nee, dat willen we hier niet stellen. Gemeenten staan voor de uitdaging telkens in de praktijk een concrete afweging te maken tussen de dilemma's die met ruimtegebruik te maken hebben. We willen allemaal baanbehoud en brood op de plank, ook de landbouwers en horecaondernemers in het Heuvelland. We willen wonen, ook onze jongeren. We willen consumeren en hebben hiervoor industrie en winkels nodig. We willen sporten en recreëren in het buitengebied. Allemaal zaken waarvoor ruimte nodig is.

Maar omdat juist ecologische verbindingzones op een groter en bovengemeentelijk schaalniveau binnen regionale ecosystemen functioneren en er voor deze functie geen alternatieven elders zijn, pleiten we er toch voor dat de Provincie haar juridische positie (om de natuur te beschermen) versterkt. In een tijd van alarmerende teruggang van de natuurkwaliteit verdient het bevorderen van deze verbindingfunctie zelfs *absolute voorrang*. Verbindingszones behoren in onze visie ook een wettelijk beschermde status te genieten. Dit alles zou de Provincie *eenvoudig* via de Omgevingsverordening kunnen realiseren. Wettelijk is natuurbehoud een Provinciale verantwoordelijkheid en taak. Los van diverse goede inspanningen wordt die – als we hard oordelen op basis van het eindresultaat – onvoldoende ingevuld.

Wat bij ecologische verbindingen in het bijzonder speelt, is dat voor een goede verbinding *alle* schakels verbonden moeten zijn. In deze specifieke, schaarse zones werkt een 'nee, tenzij'-beleid effectiever dan het huidige 'ja, mits'-beleid. Het is geen onwil, maar lokaal geldt voor initiatiefnemers bij afwegingen in een planontwikkeling vaak dat de directe opofferingswaarde van kiezen voor natuurbelang (te) groot is, terwijl de directe voordelen (te) klein zijn. Maar samen als inwoners willen we die natuur wel graag vitaal houden en is deze in bredere zin cruciaal voor ons voortbestaan. Door dus alleen lokaal en op perceelniveau te besluiten en slechts in de directe omgeving te kijken, gaan we voorbij aan de belangrijke (boven)regionale functie die een ecologische verbinding vervult. En bedenk hierbij: een perceel, boom of gebouw kunnen we in een eerste oogopslag zien, maar ecologische verbindingen niet. Daarom moeten deze op kaart komen en in het beleid worden geborgd.

Het goede voorbeeld is dichtbij te halen: Noord-Brabant

De Limburgse natuurgebieden, waaronder ook de Natura2000-gebieden, vormen samen het Limburgse deel van het Natuurnetwerk Nederland. De verbindingzones maken nu planologisch onderdeel uit van de zogenaamde 'groenblauwe mantel', een landelijk gehanteerde aanduiding voor gebieden die een mantel vormen bij en tussen onderdelen van dit Natuurnetwerk.

Hoe gaan we nu in de praktijk om met ontwikkelingen in deze groenblauwe mantel? Stel dat een initiatiefnemer een ontwikkeling wil laten plaatsvinden en die ontwikkeling de natuur nadelig beïnvloedt. We hanteren thans het 'ja, mits'-beleid. Er wordt weliswaar gekeken naar verlies van kernwaarden bij planontwikkeling, waarbij er per saldo geen verlies mag zijn, maar wat is dan het ijkpunt? Is dat honderd jaar geleden, of is dat vorige week? We zien in de praktijk dat lokale ontwikkelingen, indien die natuurbelangen schaden, elders worden gecompenseerd en er per saldo een lichte verbetering optreedt na realisatie van het project, ten opzichte van (net) voor realisatie van het project. Let op: met verbetering bedoelen we hier: als je alleen puur lokaal kijkt. We vergeten hierbij het grotere plaatje. Want door instemming met de lokale ontwikkeling wordt er wellicht voor eeuwig *een schakel in de cruciale grotere ecologische verbinding* niet meer realiseerbaar. Het ontbreekt aan een visie op het grotere geheel. Zo staat menig gebouw of ligt menige weg strategisch *rampzalig* als we het over ecologisch herstel over langere termijn hebben. We moeten dus vanuit een grotere visie vertrekken. Daarvoor hebben we de *kaart met verbindingsszones* nodig. En moeten we beducht zijn op iedere vierkante meter die strategisch in de verbindingsszone ligt. Daarvoor hebben we een *strengere bescherming* nodig.

Voor wat betreft de bescherming van ecologische verbindingen kunnen we een voorbeeld nemen aan Noord-Brabant. In de provinciale Omgevingsverordening van november 2021 zien we dat door de hele provincie lijnen lopen die als 'Natuur Netwerk Brabant – ecologische verbindingsszone' op provinciaal niveau zijn beschermd. In deze stroken, met een breedte van ten minste 50 meter in stedelijk gebied en ten minste 25 meter elders, zijn de verwezenlijking, het behoud en het beheer van ecologische verbindingen de *topprioriteit*. De verbindingen maken onderdeel uit van het Natuurnetwerk zelf. Ook hier in Limburg zou de Provincie deze beleidskeuze kunnen maken. Een betere duiding en bescherming van de verbindingsszones als onderdeel van de groenblauwe mantel is ook een optie. Maar welke weg er ook bewandeld wordt, een bepaalde wettelijke bescherming vanuit de overheid is onmisbaar als we de ecologische verbindingen in Limburg willen herstellen en versterken. De noodzaak is aangetoond. Niets doen is geen optie.

De kansen rond onze kern: hoe twee goed functionerende verbindingen de cirkel rond kunnen maken

Terug naar ons 'eigen' buitengebied: op twee plekken dienen de 'armen' van de twee Natura2000-gebieden weer te worden verbonden.

De ecologische oostverbinding doorkruist de Rijksweg in de dorpsmantel tussen Cadier en Keer en Margraten, ter hoogte van Huize Blankenberg. We noemen deze verbinding Viaduct Fommestraat.

De ecologische westverbinding doorkruist de Rijksweg in de dorpsmantel tussen Cadier en Keer en Heer, ter hoogte van het Missiehuis. We noemen deze verbinding De Groene Rondweg. Voor beide verbindingen zullen we kansen tot herstel beschrijven.

De twee Europees beschermde Natura2000-gebieden (groen gearceerd) en in het midden het dorp Cadier en Keer. In het wit de verbindingzones. Het groene, transparante vlak is de groenblauwe mantel, een gebiedstypering uit de Omgevingsverordening Limburg 2021.

Oostverbinding: herinrichting Viaduct Fommestraat

Beschrijving van het gebied

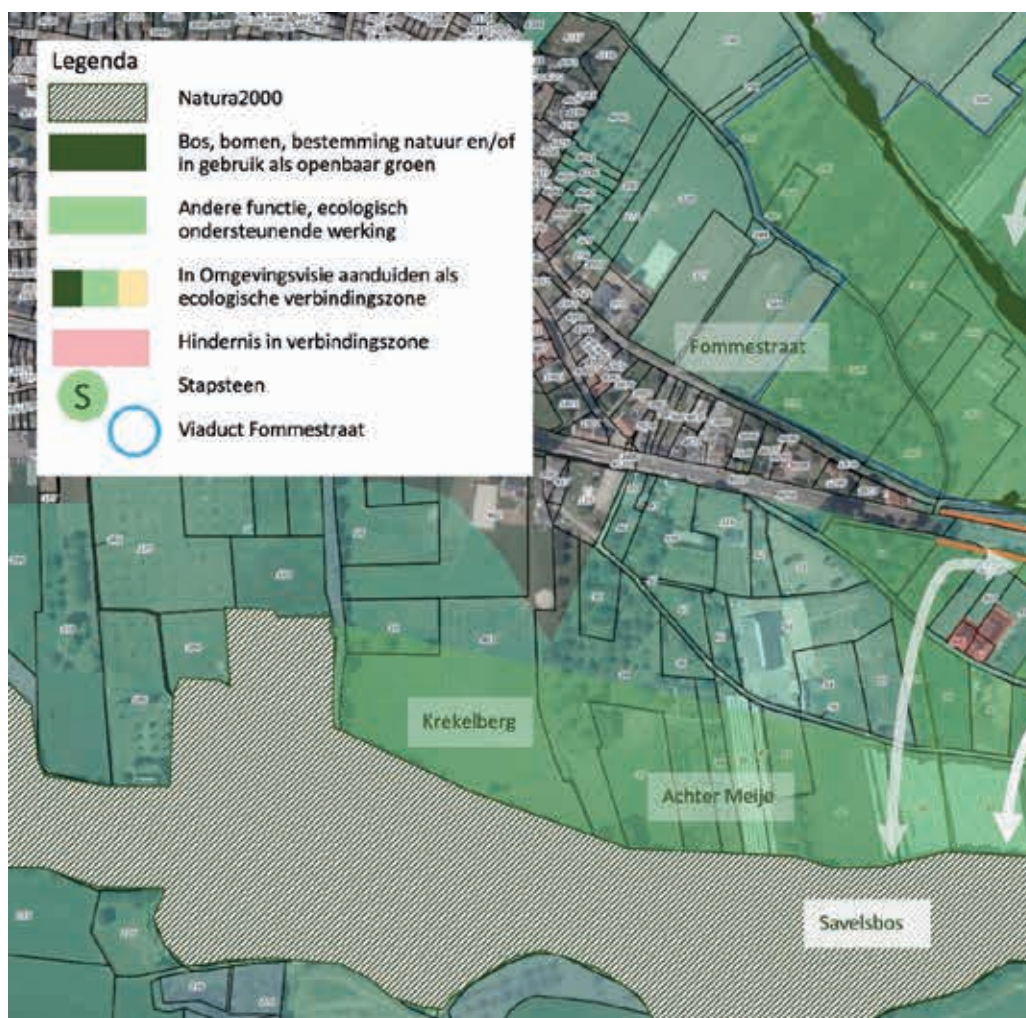
Als we de bebouwde kom van Cadier en Keer verlaten *richting Margraten*, dan rijden we meteen de groenblauwe mantel in. De Rijksweg ligt hier zo'n 5 meter hoger dan het maaiveld en vormt voor de ecologische verbinding een obstakel.

Rijksweg N278 ter hoogte van 't Indsje, kijkend in de richting van Margraten. Iets verder, onder de weg door, het viaduct Fommestraat.

Zo'n 150 meter verder rijden we over het viaduct Fommestraat. Bij vernieuwing van dit viaduct wordt door de Provincie een deel van de onderdoorgang gereserveerd als *ecologische passage*. Ook worden er enkele maatregelen in de directe omgeving getroffen die fauna naar deze passage leiden. Nu al heeft een gedeelte van het wild de weg naar dit viaduct gevonden. We hopen dat de maatregelen van een smalle viaductdoorgang de barrière gedeeltelijk kunnen wegnemen.

In deze zone is de verbinding in besloten landschap (via houtopstand of boschages) beperkt, maar de overbrugging in open landschap is redelijk kort, met weinig hindernissen.

Veld aan de Einderweg. Aan de horizon, van links naar rechts: de bomenrij langs toegangsweg Blankenberg, Huize Blankenberg, en het meest oostelijke deel van het Savelsbos. (Foto vanuit de Einderweg).

Onder: ecologische verbinding Viaduct Fommestraat, kaart plangebied.

Dieren die besluiten tot in het uiterste, oostelijke punt van het Savelsbos te gaan, komen uit bij de toegangsweg naar Huize Blankenberg. Aan weerszijden van deze toegangsweg is er een bomenrij, die tot aan de Rijksweg doorloopt. De bomenrij in het eerste gedeelte (rechts op de volgende foto) staat in een strook van grofweg 15 meter breed, parallel aan de toegangsweg. Deze strook ligt al enkele jaren braak en is zeer welkom voor definitieve ecologische inrichting. We noemen deze verder de *ecologische strook Blankenberg*.

Toegangsweg Blankenberg vanuit de Einderweg. Het Savelsbos reikt tot rechts, ter hoogte van de eerste kruising. De beschreven route komt ons tegemoet via de ecologische strook Blankenberg (rechts onder de bomen).

Dieren steken de Einderweg over (over het wegdek) bij de plek van waaruit de vorige foto is gemaakt. Nu kijken we in noordelijke richting en zien de situatie zoals op de volgende foto. Dit deel van de toegangsweg is recent van naam gewijzigd en heet nu: Aan de Oude Trambaan. Aan de linkerzijde ligt een groot agrobedrijf. Langs het bedrijf ligt een strook, die taps toeloopt richting Rijksweg en voor de inrit van het agrobedrijf (zo'n 30 meter voor het fietspad van de Rijksweg) stopt. Deze strook, die we voor het gemak *ecologische strook Aan de Oude Trambaan* noemen, behoudt een ecologische functie en is aangelegd als onderdeel van de landschapscompensatie, als gevolg van de bedrijfsuitbreiding conform de Provinciale BOM+

(Bouwkavel Op Maat Plus)-regeling. Dieren vervolgen de route richting Rijksweg.

Ecologische strook Aan de Oude Trambaan. In de achtergrond: de Sint Blasiuskapel en de toegang tot de Rijksweg (foto vanuit de Einderweg).

In het verleden heeft de VTN, in dialoog met de Gemeente en betrokkenen, ervoor gezorgd dat er in het bestemmingsplan bij uitbreiding van het agrobedrijf een brede ecologische verbindingstrook is voorzien Aan de Oude Trambaan.

Ecologische strook Aan de Oude Trambaan, nu vanaf de andere zijde, vanuit de Rijksweg, kijkend richting Blankenberg, waarvan de boerderij links in de verte zichtbaar is tussen de bomen. Vooraan, rechts, eindigt de ecologische strook in een ca. 1,5 meter brede betonnen muurtje.

In het bestemmingsplan Buitengebied Margraten 2009 wordt de ecologische strook duidelijk aangegeven (kaartje links).

Bestemmingsplan Buitengebied 2009. Er resteert naast de lichtgroene bestemming 'Agrarisch Bedrijf' een grondstrook van 40 meter breed, met bestemming 'Agrarisch met waarden'.

In de geconsolideerde versie 2012 van het bestemmingsplan Buitengebied 2009 is de bestemming 'Agrarisch met waarden' in 'Agrarisch Bedrijf' gewijzigd en is het bouwvlak vergroot.

In 2010 heeft de gemeenteraad (van de voormalige gemeente Margraten) een herziening van het bestemmingsplan vastgesteld. De bestaande agrarische bouwkvael van het agrobedrijf is hiermee vergroot en de belangrijke verbindingstrook is vrijwel geheel vervallen; zie het rechterkaartje. Hierbij is de VTN niet betrokken, noch zijn we op de hoogte gesteld. Wij stonden voor een voldongen feit waaraan niets meer te doen was, aangezien we de termijn van terinzagelegging hadden gemist. De VTN stelt zich altijd constructief op en denkt mee in oplossingen. Als een strookbreedte van slechts 5 à 10 meter was overgebleven, had er nog sprake kunnen zijn van het dienen van de belangen van het agrobedrijf én enigszins die van de natuur.

We volgen de ecologische route verder. Deze maakt nu een kwetsbare bocht. Vanuit de ecologische strook Aan de Oude Trambaan moeten dieren hier de

inrit van het agrobedrijf overbruggen én linksaf slaan, de 'greppel Rijksweg' in, en niet rechtdoor de Rijksweg oversteken. Er kan hier echter geen afrastering of geleiding worden geplaatst om de bocht te forceren. Aan de Oude Trambaan is een weg die immers vanuit de Rijksweg toegankelijk moet blijven. Aangrenzende inrichting van groene aanplant als dekking en een goed functionerende geleidingszone is hier erg van belang. Parallel aan de Rijksweg dient aan beide zijden een faunageleidingsraster te worden aangebracht.

Rijksweg, met van links naar rechts: de Sint Blasiuskapel, Aan de Oude Trambaan, het einde van de ecologische strook (betonnen muurtje), de te overbruggen toegang tot het agrobedrijf en de 'greppel Rijksweg', tussen Rijksweg en agrobedrijf, waarin de ecologische route verder gaat.

Dieren volgen de 'greppel Rijksweg', een opvangbuffer voor regenwater. Deze is circa 10 meter breed en 300 meter lang en heeft de bestemming Natuur. In verband met onderhoud van het waterbassin kan er tussen de greppel en de weg geen afrastering komen. De 'greppel Rijksweg' loopt door tot aan het viaduct Fommestraat.

De 'greppel Rijksweg' loopt van het agrobedrijf tot het viaduct.

Naast de weg, die hier onder de Rijksweg duikt, komt een strook van 1,5 meter, alleen voor dieren. Volgens de huidige inzichten worden de plannen van de Provincie voor de vernieuwing van het viaduct inclusief de

ecologische passage in 2022 definitief gemaakt en in 2023/24 vergund, aanbesteed en gerealiseerd.

Viaduct Fommestraat, vanuit het zuiden. Ongelijke kruising met Rijksweg N278.

Een aandachtspunt is het gebruik van het viaduct door ander verkeer. Zo zijn er nóg steeds ideeën over de realisatie van een zogenaamde ‘trambaanfietsroute’. De VTN heeft zich uit

oogpunt van natuurbehoud hier eerder tegen verzet – en uit nood de hulp ingeroepen van de VU Amsterdam. Op basis van onderzoek door het Institute for Environmental Studies (IVM) van de Vrije Universiteit is aangetoond dat de kosten en baten niet tegen elkaar opwegen, dat het project dus financieel niet rendabel is, en bovendien een negatieve impact op de natuur heeft.

Kansen in dit gebied: noordelijk van de Rijksweg

Aanpassing van het viaduct biedt ook kansen om de wateroverlast onder en rond het viaduct aan te pakken. De dichtgegroeide greppel vanuit de veldweg kan in zijn oorspronkelijke functie worden hersteld, zodat de doorgang onder het viaduct bij hevige regenval niet meer blank komt te staan.

Noordzijde Viaduct Fommestraat. De veldweg, parallel aan de Rijksweg en links in beeld, loopt naar beneden af. Ca. 25 meter verder loopt een greppel naar links, naar een nog lagergelegen strook die vroeger een natuurlijke bufferfunctie had die kan worden hersteld.

Enemaal onder het viaduct Fommestraat door, kunnen dieren hun weg vervolgen via de bosschage richting Aan de Muisgrub. De laatste 100-150 meter zijn fruitplantage, dennenbosje, weilanden, wandelpad met meidoornhaag (waar een ecologische bermstrook van 1,5 meter gerealiseerd kan worden) en restend open veld.

Ten Noorden van de Rijksweg N278 zien we op 300 meter afstand de Schiepersberg. Voorgrond: Aan de MuisGrub.

Een alternatieve route volgt de voormalige trambaan-route: de bomenrij richting de Langendel, om via de laagstampercelen richting Schiepersberg en Julianagroeeve het veld, graft of fruitboomweide over te steken.

Zicht op de Schiepersberg, nu vanaf het viaduct. Voorgrond: de Langendel.

De route is uiteraard voor de fauna visa versa.

Westverbinding: ecoduct en groene rondweg

Ten westen van Cadier en Keer, tussen het dorp en Maastricht, ligt de Keerderberg. In totaal daalt de Rijksweg tot in Heer, over een afstand van 1.800 meter, maar liefst 60 meter. Dit resulteert in een hellingbaan van 4 graden, bij iedere fietser uit ons dorp maar al te goed bekend... Bij de afdaling passeren we verschillende zones die we achtereenvolgens beschrijven en die van belang zijn voor de ecologische verbinding.

Beschrijving van het gebied

We beginnen bij de *rotonde Rijksweg-Bemelerweg*. Zijn we deze eenmaal gepasseerd, dan begint de lange afdaling het Maasdal in.

Rijksweg N278, rotonde Bemelerweg, zicht op Maastricht.

Na nog geen honderd meter, bij de borden die het einde van de komgrens aanduiden, beginnen zich links en rechts hellingen (kleine landschapselementen) af te tekenen. Hier begint *de groenblauwe mantel*. Naar mate we verder rijden, ligt de weg steeds meer verdiept.

Weer tweehonderd meter verder begint een *bebouwingsvrije zone* die (als enige zone van deze omvang in de hele afdaling tot in Heer) aan beide zijden van de Rijksweg bebouwingsvrij is. Deze zone is 150 meter lang. Wist u dat er op dit stukje maar liefst drie dassensporen (wissels) over de Rijksweg lopen? Als u op-let tijdens het fietsen, ziet u de paden zowel links als rechts de bermhelling in lopen.

Over de volle lengte van deze bebouwingsvrije zone hebben de gemeente en de bewoners aan de rechterzijde van de Rijksweg in een publiek-/private samenwerking de *Natuurbuffer Keerberg* gerealiseerd. Deze hoogwaardige natuurbuffer, die bestaat uit een onderling verbonden waterbuffer en hoogstamgedeelte, is niet openbaar toegankelijk en biedt een leefomgeving voor flora en fauna, ter versterking van de groenblauwe mantel en ecologische verbinding. De groenspecialisten van de gemeente en de VTN hebben advies uitgebracht over het inrichtingsplan. Dit terrein is vanaf de Rijksweg niet te zien, want het

maaiveld ligt hier veel hoger.

Natuurbuffer Keerberg, vlak na de aanleg. Op de achtergrond: links het Kloosterpad en daarachter (achter de bomen) het Missiehuis, rechts de golfbaan.

We vervolgen de afdaling over de Rijksweg. We bereiken het *Kloosterpad*. Dit is het steile weggetje met de gesloten slagboom, dat van de Rijksweg naar het Missiehuis leidt.

Na het passeren van een woning aan weerszijden van de weg, volgt wederom een zone die aan beide zijden van de Rijksweg geen bebouwing kent. Nu betreft het een kortere zone van circa 50 meter. Dit is de locatie waar in het concept-masterplan Poort van Heuvelland een *combi-ecoduct* is voorzien. Hierover volgt later meer.

Iets verder verschijnt aan de linkerzijde het nieuwe project *Op de Keereberg*. Dit parallel aan de Rijksweg gelegen project vormt een 250 meter lang, aaneengesloten bebouwingslint dat haaks staat op de ecologische verbinding tussen de Natura2000-gebieden. Waar dit bebouwingslint eindigt, bevindt zich aan de

overzijde van de Rijksweg de wijnhandel Sauter en de hiernaast gelegen villa *Berg en Dal*. De bebouwing aan beide zijden van de Rijksweg vormt zo een aangesloten 'muur' van 320 meter die voor grondgebonden dieren niet te passeren is. Niet alleen de weg, maar ook de bebouwing vormt hier het obstakel. We noemen dit deel '*de muur*', want dat is wat het vanuit de optiek van de ecologische verbinding is.

Rijksweg N278 met omliggend terrein. Het bos aan de linkerkant vormt de verbinding met het Savelsbos. De gebieden die niet tot de groenblauwe mantel behoren, zijn wittransparant weergegeven. (Wegens combinatie van twee luchtfoto's is het beeld in de volledig witte vlakken niet beschikbaar).

Aan de overzijde van Op de Keereberg ligt het terrein van het *Missiehuis*. Dit ligt circa 15 meter hoger dan de Rijksweg, is ruim 5 hectare groot en bevat een aantal Rijksmonumenten, waaronder bouwdelen van het Missiehuis en het Kruiswegpark (de tuin) met zijn Kruiswegstaties. De monumentale tuin heeft een hoge muur over de volledige zichtzijde, kijkend richting Maastricht.

Na wijnhandel Sauter en de hiernaast gelegen villa *Berg en Dal* te zijn gepasseerd, krijgt het gebied plotseling een open karakter. Hier *verlaten we de groenblauwe mantel*.

We rijden nu door *het buurtschap Berg*, met aan de linkerkant zicht op The Abbey (huize st. Gerlach; op de luchtfoto linksboven nog net in beeld), de voormalige Jeugdgevangenis (huize St. Joseph; niet meer in beeld), iets verder weg het voormalige LTS-gebouw (met het markante zaagtanddak), weer dichterbij de paviljoens van Via Jeugd en nog verder weg in het landschap zichtbaar de sporthal (met het ovaalronde dak). Dit gebied, dat de helling met het Savelsbos 'in

de rug' heeft en het begin vormt van het vlakkere Maasdal, bevat mooie gebouwen, maar heeft tegelijkertijd een enigszins 'verrommeld' karakter.

Gebiedsvisie Middenteras en deelprojecten

Het gehele gebied, dat hier zojuist in de afdaling vanuit de rotonde in Cadier en Keer tot en met het buurtschap Berg is beschreven, maakt deel uit van de in 2020 door de gemeenteraad vastgestelde *Gebiedsvisie Middenteras*. Het Middenteras strekt zich uit van Bemelen in het noorden tot aan de Belgische grens, onder Mesch, in het zuiden.

De Gebiedsvisie Middenteras is door verschillende gemeenten gezamenlijk opgesteld en kent een algemene visie en een aantal specifieke 'projectfiches': ontwikkellocaties en -thema's die nog nader uitgewerkt moeten worden.

'Projectfiche 1' van de Gebiedsvisie is het ontwikkelgebied *Poort van het Heuveland*. Het gehele gebied dat zojuist in de afdaling is beschreven, maakt hier onderdeel van uit. De visie voor Poort van Heuveland is in de ontwikkelingsfase, onder leiding van stedenbouwkundige prof. Jo Coenen. In het in november 2021 door hem aan de gemeenteraad gepresenteerde concept is onder andere een grootschalige nieuwbouw van naar schatting meer dan 100 woningen/eenheden voorzien bij het Missiehuis. De locatie waar dit initiatief voor stedelijke ontwikkeling is gepland – de parkeerplaats en het voormalig sportveld in het park van het Missiehuis – is op nevenstaande luchtfoto aangegeven. Deze nieuwbouw dient tevens ter compensatie voor het afbreken van de sporthal, die 1.000 meter lager in de afdaling van de Rijksweg ligt.

Kijken we wel zuiver naar het Natuurbelang?

Als belangenbehartiger van natuurbehoud vinden wij het onbegrijpelijk dat wordt voorgesteld dat planologische toevoeging van 'rood' (nieuwbouw) in ecologische verbindingzones (dus: schadelijk vanuit natuurbelang) kan compenseren voor het afbreken van een volledig vrijstaande sporthal, waardoor het zicht over open gebied verbetert (dus: ter verbetering van landschapsbelang). Natuur en landschap zijn niet hetzelfde. En nog belangrijker: *natuurbelang en landschapsbelang zijn niet uitwisselbaar!* (Het verschil tussen 'natuur' en 'landschap' wordt in ons artikel 'Zomerraadsel' verder uitgediept.)

Zuid-Limburg staat te boek als Nationaal Landschap, met als kernkwaliteiten onder andere een afwisseling van open en besloten karakter. Het *open karakter* (bijvoorbeeld akkerland) geeft uitzicht. Je kunt hier verder kijken dan in een gebied met een *besloten karakter* (bijvoorbeeld een hellingbos). Vanuit de optiek van *landschap* (en *redenerend vanuit de mens*) zou je dus graag iets visueel storends willen verwijderen in het open karakter en verplaatsen naar het besloten karakter. Maar vanuit *ecologisch* perspectief (*redenerend vanuit de natuur*) is juist de locatie met het besloten karakter heel waardevol. En schaars, want hiervan

is er maar één in deze zone. Naast de sporthal ligt weliswaar een hamsterleefgebied, maar de sporthal ligt geheel vrij in het veld en levert op het gebied van versterking van ecologische verbindingen veel minder op dan juist teniet wordt gedaan door een nieuwe stedelijke ontwikkeling in een ecologische verbindingzone. Bovendien bestaat Poort van Heuvelland maar ten dele uit de groenblauwe mantel. Wij vragen ons af: waarom dan net hier de compensatie zoeken?

De groenblauwe mantel is niet geschikt voor een stedelijke ontwikkeling. Zo'n ontwikkeling is ook strijdig met het geldend bestemmingsplan. Bovendien is de herontwikkeling van het Missiehuis zelf (bestaand gebouw) nog niet gerealiseerd; ook dit levert mogelijk extra druk op de natuurwaarden. De locatie heeft geen 'laadvermogen' voor een nieuwe stedelijke ontwikkeling. De natuur wordt ernstig geschaad door de toename van bewoning in een verbindingzone (denk hierbij naast ruimtegebruik ook aan geluid, licht, reuk en verkeersonveiligheid).

In de (concept)visie van Poort van Heuvelland is er sprake van de aanleg door de provincie van een combi-ecoduct over de Rijksweg. Natuurbevorderende maatregelen zoals ecopassages en meer groen zijn wat ons betreft welkom, *maar niet als uitruil tegen nieuwbouw in dezelfde kwetsbare zone of elders in de groenblauwe mantel*. We moeten een harde 'groene' grens trekken en hier niet aan voorbijgaan!

Zoals voorzitter Jürgen Mingels in zijn interview het verwoordde: "Als natuurvereniging zijn wij niet tegen ontwikkelen, zeker niet als het zorg voor onze ouderen en zorgbehoevenden betreft. Een mooi in de omgeving en natuur ingepast zorgcomplex met een prachtig aangelegd 'ecologisch' natuurpark zou voor iedereen een win-winsituatie kunnen zijn, mits de sereniteit, rust en de avonden en nachtelijke stilte, die dit gebied zo markeren en uitzonderlijk maken, als kernkwaliteiten voor mens, flora en fauna behouden blijven." Een nieuwe wijk in de omvang van een stedelijke ontwikkeling is hiermee onverenigbaar. Een belangrijk aandachtspunt is verder de ontsluiting en het parkeren en de schade en versnippering die deze voor de ecologische verbinding teweegbrengen. Vanwege het belang van dit gebied voor de ecologische verbinding zijn we ten aanzien van de bouwinitiatieven dus zeer waakzaam! Ook als de ecologische verbinding nu nog niet geheel optimaal is: we moeten geen cruciale ruimte anderszins invullen, indien hierdoor de optimale invulling in latere fase onmogelijk wordt gemaakt. Want de zwakste schakel bepaalt de kracht van de verbinding.

We moeten starten vanuit het natuurbelang

Dan hebben we nog 'Projectfiche 2' van de Gebiedsvisie Middenerras: het ontwikkelthema 'Ecologische verbinding Natura2000-gebieden'. Dit onderdeel gaat dus over het gebied Poort van Heuvelland (of beter gezegd: 'dwars door'), maar

betreft slechts een deel hiervan. Bij Projectfiches 1 en 2 gaat het dus om verschillende onderdelen maar om (deels) hetzelfde gebied, waartoe het Missiehuis ook behoort (maar de overige grote gebouwen in Poort van Heuvelland, waaronder de sporthal, niet).

Wat wij als vereniging jammer en ook onbegrijpelijk vinden, is dat hier – bijna twee jaar na accordering van de Gebiedsvisie Middenterras en het Manifest Buitengewoon Buitengebied – er voor Projectfiche 2 ‘Ecologische verbinding Natura2000-gebieden’ geen project is gestart. Juist hier hadden natuurverenigingen graag aan deelgenomen. Er wordt nu via de boeg van Poort van Heuvelland een plan ontwikkeld waar straks een ecologische oplossing uitrolt die dan waarschijnlijk ook meteen als oplossing voor Projectfiche 2 zal dienen... Maar waarom doen we dit niet samen, in een goede dialoog en met participatie, zoals het beleid van de gemeente dat ook voorschrijft? Wij zien graag het project van Projectfiche 2 zuiver vanuit natuurbelang opgezet, en niet als mogelijkheid tot ‘compensatie’! Als VTN zullen we hier bij de gemeente op aandringen. Anders gesteld: het masterplan Poort van Heuvelland mag niet definitief worden vastgesteld als er niet eerst integraal en met alle stakeholders vanuit zuiver natuurbelang over deze zone is nagedacht. *Want we kunnen het maar één keer goed doen....* en helaas ook maar één keer fout doen, voor het te laat is. Gemeente Eijsden-Margraten: dit is een open uitnodiging! Onze verkenning hebben we al opgesteld onder de naam: De Groene Rondweg.

Kansen voor dit gebied: oostelijk van de Rijksweg

Op de kaart op de volgende pagina’s zien we in de blauwe cirkel het geplande *ecoduct*. We gaan van hieruit op pad naar het Natura2000-gebied Bemerlerberg/Schiepersberg, helemaal rechtsboven op het kaartje. De aaneengesloten route van De Groene Rondweg is met witte pijlen weergegeven. Deze gehele zone kan als besloten landschap worden ingericht, als ecologische verbinding, met diverse ‘stapstenen’.

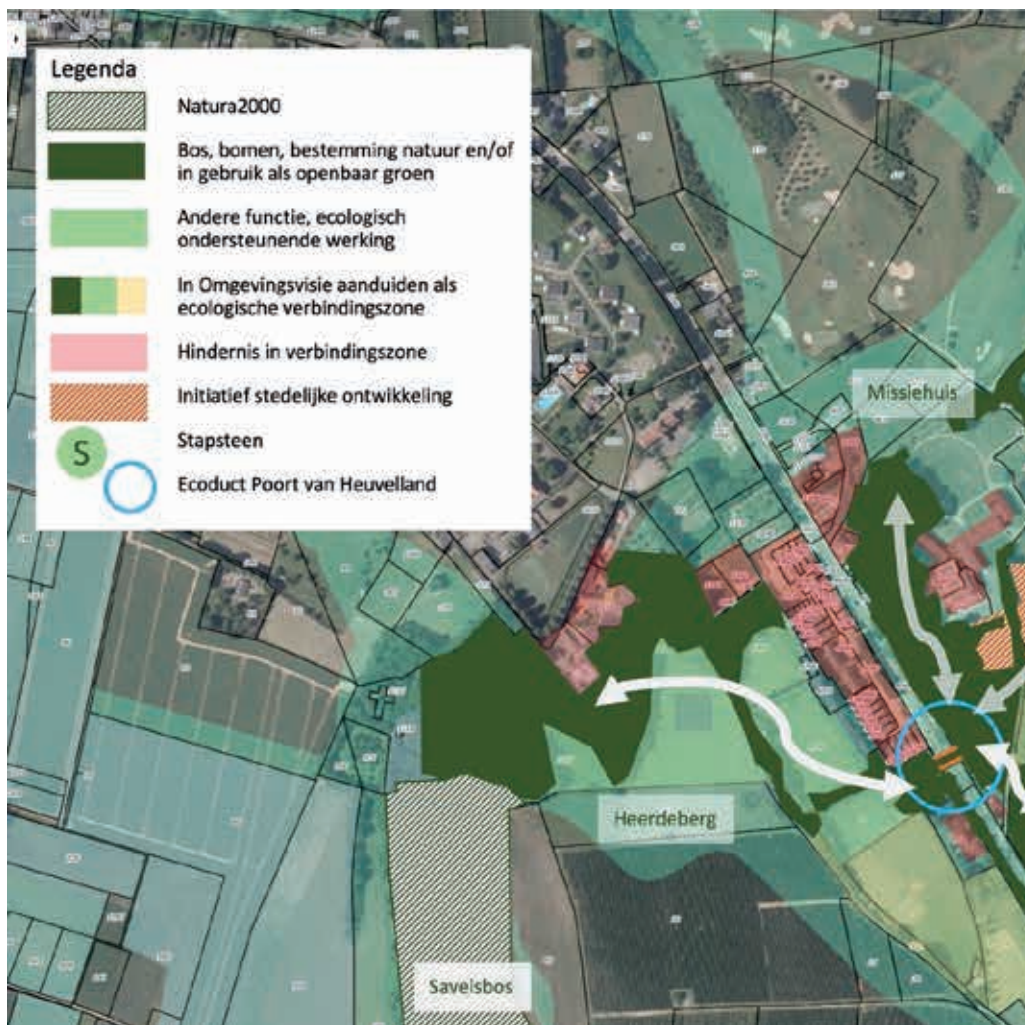

Het aanlandingsgebied van het *ecoduct* is *de bosschage Missiehuis*, aan het Kloosterpad.

Rijksweg N278. Links de bosschage Missiehuis, rechts de woning aan het Kloosterpad.

De bosschage grenst direct aan de recent ingerichte *Natuurbuffer Keerberg* (vlak met de groene 'S' op het kaartje). We verplaatsen ons over een lengte van 125 meter in de ruim opgezette natuurbuffer en verlaten deze via de entree aan de andere zijde.

Ecologische verbinding De Groene Rondweg, kaart plangebied. (De Groene Rondweg volgt de witte pijlen).

Natuurbuffer Keerberg. In het midden in beeld: de woning aan het Kloosterpad en de Rijksweg, waarachter het ecoduct zich zal bevinden.

We arriveren in de *groenstrook Keerberg*. Deze heeft een breedte van 15 meter. We lopen over een lengte van 50 meter naar de Bakkerboschweg, die achter de meidoornhaag ligt, die achter in beeld zichtbaar is.

De groenstrook loopt omhoog. Dit hoogteverschil kan mogelijk worden gebruikt voor een parallelspoor naar een duiker, een passage van 1,5 meter hoogte onder de Bakkerboschweg.

Groenstrook Keerberg. Deze ligt tussen de golfbaan en de kerngrens achter de Keerberg.

Aan de overzijde van de Bakkerboschweg komen we in een *terrein met bestemming Natuur*. Dat bestaat uit een groot perceel met toegang aan de Bakkerboschweg en aansluitend een smallere strook, gelegen achter 't Meeldert. De lengte hiervan in de ecologische verbinding bedraagt 115 meter.

Terrein met bestemming Natuur. Foto vanuit de Bakkerboschweg. Op de achtergrond de driving-range (het oefenterrein van de golfclub).

Vervolgens loopt de route via de *Bosschage voetbalveld*, gelegen tussen het voetbalveld en de kerngrens achter 't Meeldert.

Deze strook is bij 'binnenkomst' ruim 15 meter breed. Ook de lengte hiervan in de ecologische verbinding bedraagt 115 meter.

Bosschage voetbalveld (midden tot links). Ver op de achtergrond zichtbaar: de bosschage Missiehuis, waar de aanlanding van het ecoduct is voorzien (midden rechts).

Bemelerweg, met rechts de Bosschage voetbalveld en links entree van buffer Bemelerweg.

De Bemelerweg moeten we oversteken, maar aan de overzijde loopt het maai-veld weer sterk omlaag en ook dit hoogteverschil kan mogelijk eveneens worden gebruikt voor een duiker.

Waterbuffer Bemelerweg, entree aan de Bemelerweg.

We bevinden ons nu in de waterbuffer Bemelerweg. We volgen de naar beneden lopende toegangsweg gedurende 80 meter, waarna we aan de linkerzijde de buffer bereiken. De buffer is gesitueerd op een brede grondstrook van 125 meter lang.

Waterbuffer Bemelerweg, buffergebied. De bomen op de achtergrond (direct achter de buffer) behoren tot het Klinkenberghbos. Aan de horizon zien we het bos op de Schiepersberg.

Via de waterbuffer komen we in het Klinkenberghbos. Dit bos bevat reeds diverse 'stapstenen'.

Klinkenberghbos van Stichting het Limburgs Landschap, entree Zwarte Weg Bemelen (uitgang volgens de beschreven route).

Aan het einde van het Klinkenberghbos steken we de Zwarte Weg over. Hier ligt al een verbinding onder de weg door. Aan de overzijde van de Zwarte Weg ligt het *perceel Op de Kuiper* dat recent (2022) is verworven door Stichting het Limburgs Landschap en dat momenteel wordt ontwikkeld voor ecologische doeleinden.

Op de Kuiper. De bosschage rechts in beeld staat naast de Zwarte Weg, recht tegenover de uitgang van het Klinkenberghbos. Midden in beeld, tot aan de horizon: het door Stichting het Limburgs Landschap verworven perceel. Links in beeld: het Natura2000-gebied Bemelerberg/Schiepersberg (zicht vanuit de kruising Zwarte weg – Op de Kuiper).

Dieren lopen hierna het Natura2000-gebied *Bemelerberg/Schiepersberg* in.

Onder andere de woonwagenstandplaatsen, het voetbalveld en een strook van de oefengolfbaan dienen wat ons betreft eveneens de (mede)bestemming 'Natuur - ecologische verbindingsszone' te krijgen, zodat de huidige functies van deze delen behouden kunnen blijven, maar bij toekomstige wijzigingen – al is dat over decennia – het natuurbelang voorop staat en verbreding van de ecologische verbindingssstrook kan plaatsvinden.

Kansen voor dit gebied: westelijk van de Rijksweg

Aan de andere zijde van het ecoduct liggen een aantal percelen op de *Heerdeberg* die onderdeel zijn van *Landgoed Heerdeberg*. Mogelijk kan ook dit gebied nog beter worden ingericht voor de ecologische verbinding en kan *De Groene Rondweg* worden verlengd. Ook als dit niet gebeurt, zal het overbruggen van dit

gebied, met zijn deels open, deels besloten karakter, geen belemmering zijn voor de verbetering die De Groene Rondweg zal bieden.

Een unieke kans voor een doorgaande, besloten verbinding

Lukt het niet meteen en duurt het tien jaar, twintig jaar of langer omdat iemand een andere opvatting heeft in de afweging van belangen in deze voor de natuur schaarse ruimte? Dan moeten we toch volharden in de visie. Het is van belang de toekomstclaim vast te leggen. Want het is een unieke kans te herstellen wat we teniet hebben gedaan.

Conclusie

Goed functionerende ecologische verbindingen zijn cruciaal om de forse achteruitgang van onze natuurkwaliteit te remmen en keren. Beleidsmatig moeten we ecologische verbindingen duidelijker op de kaart zetten en ze een beter beschermde status geven, zoals onder andere in de provincie Noord-Brabant is gebeurd. Rond Cadier en Keer dienen de 'armen' van de twee Natura2000-gebieden op twee plekken te worden verbonden. Voor beide verbindingen zijn de routes kansrijk, door de auteurs gedetailleerd in kaart gebracht en in dit artikel gedocumenteerd. Viaduct Fommestraat is een plan voor versterking van de ecologische oostverbinding, tussen Cadier en Keer en Margraten, ter hoogte van Huize Blankenberg. Hier biedt aanpassing van het viaduct in combinatie met het aanbrengen van een goede geleiding een mooie kans tot verbetering. De Groene Rondweg is een plan voor de ecologische westverbinding tussen ons dorp en Heer, ter hoogte van het Missiehuis. Deze verbinding maakt gebruik van het in het concept-masterplan Poort van Heuveland geplande ecoduct over de Rijksweg en biedt kans de twee Natura2000-gebieden volledig in besloten karakter te verbinden. Beide verbindingen maken optimaal gebruik van de in dorpsmantel ter plekke aanwezige groene elementen. Mocht het planologisch niet meteen lukken, dan moeten we standvastig koers houden. Want de zwakste schakel bepaalt de kracht van de verbinding. En voor beide verbindingen geldt: er zijn geen vergelijkbare alternatieven. Ecologische verbindingen *moeten* worden hersteld, in het belang van natuurbehoud. En u weet: Natuurbehoud is eigen behoud!

Zomerraadsel: wat is een 'natuurgebied'?

Door de natuur of voor de natuur. Bijna hetzelfde, maar een groot verschil! Wat is dan het verschil.....?

Oscar Toebosch

De afgelopen maanden heeft de VTN weer veel gesproken over natuur en landschap, met zowel burgers als beleidsmakers. Soms wordt het begrip 'natuur' geschaard onder 'landschap'. Hebben we het dan over hetzelfde? En wat is 'natuur' precies, wat bedoelen we bijvoorbeeld met 'een natuurgebied'? We namen de proef op de som en vroegen het om ons heen. Zo constateerden we dat deze begrippen in de volksmond en in beleidsplannen vaak fundamenteel anders worden gebruikt. Hierdoor praten we met regelmaat langs elkaar heen. In deze thema-uitgave geven we u graag twee woordjes mee die uw kijk op het begrip 'natuur' mogelijk zullen verduidelijken.

"Wat een mooi landschap.... wat een plaatje!" We horen het vaak in het Heuvelland en we zijn er als inwoners natuurlijk berentrots op. Maar wat is nu 'een landschap'?

Een landschap is een gebied, een bepaalde ruimte, gezien door mensen, vaak vanuit een bepaald perspectief. De waarneembare elementen in die ruimte vormen samen het landschap. Die elementen zijn soms gevormd door alleen de natuur, soms gevormd door alleen de mens, maar meestal gevormd door beiden. Is het landschap gevormd door de natuur, dan spreken we van een natuurlandschap. Is het gevormd door de mensen, dan spreken we van een cultuurlandschap: denk hierbij bijvoorbeeld aan bebouwing, wegen en akkerland. Een landschap is een kijk door en voor de mens. Landschapsbehoud en -ontwikkeling zegt ons dus iets over de wijze waarop we *als mens* in de toekomst zo'n gebied visueel willen zien, waarnemen en aantreffen. Dieren zien het landschap niet vanuit de waarden zoals wij mensen het zien. Bij het begrip landschap staat de *mens* dus centraal.

Wat is in onze spreektaal dan de betekenis van 'de natuur'? Bij de natuur denken we aan levende organismen en de manier waarop die in samenhang functioneren *zonder de mens* en zijn (directe) invloed. Tuin, boerderij en landbouw zijn dus geen natuur. Natuurbehoud en -ontwikkeling zegt ons dus iets over de wijze waarop we *als mens* juist *zo weinig mogelijk invloed* willen uitoefenen, of hooguit de omstandigheden creëren waardoor de natuur zich zonder de mens autonoom verder kan herstellen en ontwikkelen. Bij het begrip natuur staat *de natuur* als *tegenstelling tot de mens* centraal.

Tot zover niets nieuws, horen wij u denken. Maar wat is een natuurgebied dan? Hier kennen we twee vormen van uitleg, die helaas veel door elkaar worden gebruikt:

- Bedoelen we een gebied dat is gevormd door de natuur, dan kun je het gebied als een natuurgebied en dus ook als natuurlandschap typeren. We verwijzen dan met de toevoeging 'natuur' naar het ontstaan en de huidige staat van het gebied en bedoelen: *het gebied geeft ons een natuurlijke belevingswaarde*.
- Maar bedoelen we een gebied voor de natuur, dan gaat het om de natuur als 'gebruiker' en over het beperken van de invloed van de mens. We willen hier juist ruimte maken voor de natuur. We bedoelen hiermee: wij geven het gebied een natuurlijke herstelwaarde. In dit geval is het onjuist 'natuur' onder 'landschap' te scharen. In deze betekenis staat de mens namelijk niet centraal. Juist niet!

Door de natuur of voor de natuur. Bijna hetzelfde, maar een groot verschil!

Tot zover in spreektaal het verschil tussen natuur en landschap. Wat zien en lezen we hierover in het landelijke, regionale en lokale beleid? Daar wordt natuur vaak beperkt tot de Natura2000-gebieden, de versnipperde gebieden die vanuit de Europese wetgeving bescherming voor bepaalde plant- en diersoorten en biotopen bieden. Of tot het Natuurnetwerk Nederland, een iets ruimere verzameling van planologisch afgebakende en losliggende gebieden. Daarbuiten wordt dan gesproken over landschap.

Maar als we als samenleving uitspreken dat de natuur van nu behouden moet worden zoals die nu is, ook als dat in de toekomst moeilijk wordt door andere ontwikkelingen, dan gaat het echt niet alleen om deze specifiek aangewezen gebieden. We spreken dan als samenleving de wens uit dat we niet nog meer ruimte van de natuur moeten afpakken en de natuur niet nog meer moeten tegenwerken, zodat die niet nog verder verschaalt en verdwijnt. Overall, niet alleen in planologisch gereserveerde zones! In het participatietraject van de inmiddels goedgekeurde Provinciale Omgevingsvisie Limburg sprak 83,5% van de respondenten zich hiervoor uit.

Conclusie: Natuurontwikkeling streeft een ander doel na dan landschapsontwikkeling. Laten we daar dan expliciet over praten en daar specifiek beleid voor maken. Want de natuur verdient met voorrang bescherming!

Mountainbikeroutes: Een groeiend probleem voor natuur en recreant

Jürgen Mingels (VTN-voorzitter) en Nigel Harle

Terwijl we druk in de weer waren met dit themanummer ‘Natuurbehoud door Ecologische verbindingen’, kwam een hoogst actueel voorbeeld onder onze aandacht van hoe er *niet* met de natuur omgegaan dient te worden. Het verhaal is in alle opzichten zó schrijnend en illustreert zó treffend de zaken die we elders in deze uitgave aankaarten, dat we het voor u wel op rij *moeten* zetten.

Daarvoor is er nog een tweede reden. Aan de fysieke uitvoering van de betreffende ingrepen in de natuur lijkt al een aanvang te zijn gemaakt, *zonder enige inspraak* van de bevolking en *zonder enig overleg* met lokale natuurorganisaties, waaronder de VTN. *Wij voelen ons daarom geroepen onze standpunten en onze kritiek bij deze kenbaar te maken.*

Wat is het geval?

In onze Gemeente Eijsden-Margraten bestaat er een tamelijk uitgebreid netwerk mountainbikeroutes (verder: MTB-routes) dat belanghebbenden willen aanpassen en uitbreiden met nieuwe tracés. Deze ingrepen zijn over zes verschillende gebieden in het hart van het Zuid-Limburgse Heuvelland verspreid en lopen langs en zelfs dóór beschermde Natura2000-gebieden. Om te beoordelen of de gevolgen voor de natuur ‘toelaatbaar’ zijn, heeft een extern bureau de plannen getoetst. Uit dat onderzoek is naar voren gekomen dat de ingrepen vrijwel nergens met de juridische kaders zouden botsen. Slechts op één detailpunt zou dat mogelijk het geval zijn. ***Deze beoordeling wordt door de VTN bestreden en als volstrekt ontoereikend beschouwd.***

Op 13 april jongstleden stond in het *Gemeenteblad* van de Gemeente Eijsden-Margraten ‘ter kennisgeving’ dat ruim een maand eerder, op 8 maart, een aanvraag voor een beschikking tot aanleg en aanpassing van Mountainbikeroute Margraten was ontvangen van de Stichting Mountainbike Ontwikkeling Zuid-Limburg (MOZL). (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2022-167657.html>) Op 19 mei viel hierover een gemeentelijk besluit, dat de volgende dag werd gepubliceerd. Hieruit blijkt dat de Gemeente heeft beschikt dat er voor de aangevraagde werkzaamheden geen vergunning vereist is: ze zijn “vergunningsvrij”. De bekendmaking eindigt met de mededeling: “Het is niet mogelijk een bezwaarschrift in te dienen”. (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2022-228467.html>)

De werkzaamheden omvatten onder andere aanleg van nieuwe MTB-tracés, verharding van onverharde wandelpaden, ‘promovering’ van wandelpaden tot

fietsroutes en mogelijk ook het optuigen van bouwwerken in het buitengebied, deels zelfs – wij herhalen het – in beschermd Natura2000-gebied. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen hoe dergelijke ingrepen door de gemeente “vergunningsvrij” kunnen worden verklaard. Hoewel we nog geen kans hebben gezien hierover advies in te winnen, vragen we ons af of dit besluit niet op gespannen voet staat met diverse bepalingen in het gemeentelijke Bestemmingsplan Buitengebied en de Beheerplannen voor de betreffende Natura2000-gebieden. Hoe dit ook zij, aan relevante natuurbelangen lijkt de Gemeente volledig voorbij te gaan, althans hierover is niets meegedeeld.

Daar komt nog bij dat we met eigen ogen hebben gezien dat er met een deel van de werkzaamheden reeds was begonnen nog voordat het gemeentelijke besluit was gevallen.

Los van deze aspecten verbaast het ons vooral dat de Gemeente over deze ingrepen geen overleg met lokale natuurorganisaties als de onze heeft gevoerd. De Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer (VTN) heeft zich al meer dan 50 jaar ingezet voor bescherming en onderhoud van de fraaie natuur rondom ons dorp en al dik 25 jaar de Gemeente geadviseerd over natuurgerelateerde zaken. Met onze vele honderden leden, die vaak in het buitengebied vertoeven, hebben wij namelijk als geen ander zicht op de lokale natuurwaarden, op de planten en dieren die hier groeien en leven, en op het gebruik van de ruimte door wandelaars en andere recreanten – en op wat er mis kan gaan...

Is het soms een teken aan de wand dat wij nu door de Gemeente worden gepasseerd, terwijl wij de laatste tijd juist door de Provincie vaker om onze mening en ons advies worden gevraagd? Misschien is dit wel een voorbode van een veranderde overheidsvisie met betrekking tot het natuurbeleid, waarbij juist de Provincie de regie gaat voeren over natuurbehoud en -ontwikkeling. *Maar dat is dan nog geen vrijbrief om de inspraak op gemeentelijk niveau zomaar los te laten!*

Dat deze schijnbare ommezwaai in beleid en publieksparticipatie slecht uitpakt, wordt door dit verhaal over de MTB-routes zonneklaar aangetoond. Het verhaal illustreert bovendien op treffende wijze veel van wat we elders in dit themanummer schrijven. Dat geldt vooral voor wat de eerste auteur als VTN-voorzitter in zijn interview heeft verteld, want we zien hier een schoolvoorbeeld van “afvinkbeleid”, van het inkleden van ruimtelijke plannen in een mooi “Natuurjasje” en van nog meer. Waar relevant wordt de betreffende zinsnede uit het interview daarom verkort herhaald.

Leeswijzer

We beginnen met een bespreking van het toetsingsrapport van het externe bureau. Zou de Gemeente dit rapport als basis hebben genomen voor het kwaliteits-

ficeren van de werkzaamheden als “vergunningsvrij”? De argumentatie en inhoud van dit rapport zijn volgens de VTN in ieder geval op veel punten zeer discutabel. Onze kritiek zetten we hieronder uiteen.

Deze kritiek maken we nog concreter door in te zoomen op twee van de MTB-tracés, beide deels of geheel door Natura2000-gebied. We gaan daarbij in op bredere zaken zoals de wettelijke ‘zorgplicht’ voor *niet beschermde* planten en dieren, het reserveren van regenwaterbuffers voor natuurherstel, en de veiligheid en natuurbeleving van wandelaars. We eindigen met onze conclusies en zetten onze standpunten rondom mountainbike-routes in de natuur helder op een rij.

1) De IKL-toetsing: niet meer dan een snelle scan

Doel en opzet van de toetsing

Het rapport waarin de uitbreiding en aanpassing van de MTB-routes aan de natuurwetgeving worden getoetst heet *Quickscan Wet natuurbescherming aanpassing mountainbikeroutes Eijsden Margraten*. Het is in opdracht van de MTB-belangengroep MOZL opgesteld door het bureau IKL, dat bijna 40 jaar geleden werd opgericht als ‘Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen’ (in Limburg), maar tegenwoordig kortweg als ‘IKL’ door het leven gaat. Het 37 bladzijden tellende rapport, door L. Le Mire in Nieuwstadt opgesteld onder Projectnummer 61-2018-OV-513, is op 13 augustus 2019 gereedgekomen.

Op pagina 1 van het document wordt het doel als volgt beschreven: “Deze quickscan heeft tot doel om aan de hand van literatuuronderzoek en een oriënterend veldonderzoek een inschatting te maken op basis van expert judgement [‘deskundige beoordeling’] of de voorgenomen ingrepen van invloed zijn op beschermde soorten en gebieden in de plangebieden en de nabije omgeving en of er vervolgstappen moeten worden genomen.”

Dit brengt ons meteen op onze eerste kritiekpunt. Deze toetsing kijkt louter en alleen naar *beschermde* soorten (onder de Wet Natuurbescherming) en *beschermde* (Natura2000-)gebieden. Zoals wij elders in dit nummer stellen, is dit in deze tijd van ernstige ecologische achteruitgang een veel te magere basis voor natuurbehoud. [Uit het interview: “Zoals terecht ook door de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur wordt geconstateerd, is dit een veel te smalle, bekrompen en zelfs schadelijke insteek. ... Bij de ruimtelijke invulling van ongeacht welk plan wordt alleen gekeken naar de wettelijke beschermde gebieden en soorten. Alleen *deze* worden ‘afgevinkt’.”] *Met dit ‘afvink’-beleid wordt de rest van de natuur vogelvrij verklaard.*

De toetsing gaat aldus volledig voorbij aan de *in de wet verankerde ‘zorgplicht’* “voor ALLE [onze hoofdletters] in het wild levende flora en fauna en hun directe omgeving”. Zoals IKL zelf terecht op p.11 schrijft: “Dit betekent dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor wild levende flora en fauna en hun

directe leefomgeving. *Mocht het handelen nadelige gevolgen hebben voor flora en fauna dan moet dit handelen achterwege gelaten worden* [onze cursivering] of dienen maatregelen genomen te worden om deze gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken. Deze zorgplicht dient te allen tijde tijdens de planning en uitvoering van de maatregelen in acht genomen te worden."

Zo staat het 'voor de goede orde' genoteerd, maar vervolgens zeer mager ingevuld.

Onze tweede kritiekpunt betreft de zeer smalle informatiebasis waarop de toetsing is uitgevoerd. Op p.13 staat er namelijk te lezen: "Een gebiedsdekkend oriënterend veldbezoek heeft plaatsgevonden door een ecologische deskundige op 15 januari 2019 van 9.00 tot 12.00 uur. Doel van dit oriënterende veldbezoek is om een indruk te krijgen van de biotopen en habitats ter plaatse en het beoordelen van de locaties op geschiktheid voor verschillende soortgroepen."

In drie uur tijd heeft de betreffende persoon aldus *zes locaties* bezocht die kilometers uit elkaar liggen. Op p.3 wordt bovendien vermeld dat de nieuwe MTB-tracés een totale lengte van *16,5 kilometer* hebben. Binnen zo'n korte tijdspanne kan er onmogelijk inzicht worden verkregen in de flora en fauna op al deze trajecten, laat staan in de geschiktheid voor toekomstige vestiging van bijzondere soorten. De Engelse term *quickscan* in de titel van het rapport is wel zeer toepasselijk gekozen...

Dit alles geldt des te meer in de wintermaand januari, in een jaargetijde waarin er haast geen planten bloeien en de meeste dieren nog niet actief zijn. Als dit soort 'toetsing' door onze overheden als toereikend beschouwd gaat worden, kunnen we de natuur volledig afschrijven...

Eveneens op p.13 van het IKL-rapport staat dat de indrukken vanuit dit (zeer magere) veldbezoek zijn aangevuld met gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), waar veldwaarnemingen uit heel het land worden opgeslagen (afkomstig van onder andere de website waarneming.nl). Maar in lijn met het gestelde toetsingsdoel hebben de geraadpleegde gegevens louter betrekking op "het voorkomen van beschermde plant- en diersoorten in en nabij de plangebieden ... in de afgelopen vijf jaar", zo lezen we hier.

Hierbij zijn twee opmerkingen op hun plaats. De gegevens in de NDFF pretenderen ten eerste *niet* compleet te zijn, maar zijn slechts een afspiegeling van wat natuurliefhebbers en eventuele onderzoekers hebben opgemerkt en doorgegeven. Dat er leemtes zijn, is algemeen bekend.

Maar in het geval van *zeldzame* soorten planten en dieren (waaronder ook *beschermde*) is de onvolledigheid nog groter. Want juist bij deze categorie worden veldwaarnemingen lang niet altijd aan waarneming.nl of de NDFF doorgegeven, omdat herhaaldelijk is gebleken dat mensen daarop afkomen met de bedoeling planten uit te steken, eieren te rapen, of insecten en andere dieren voor hun collecties te vangen. Dat weten we helaas ook vanuit onze praktijkervaringen.

Dit alles laat zien hoe absoluut ontoereikend de gevolgde toetsingsmethodiek is, en waarom er een structurele noodzaak is om een vaste toeziende instantie op te richten, om dit soort schijntoetsingen te voorkomen. [“Het is de hoogste tijd een onafhankelijk wetenschappelijk adviesorgaan Natuurbehoud in het leven te roepen. Zo'n orgaan dient initiatiefnemers, ontwikkelaars en beleidsmakers ... te controleren.”] In onze optiek zou men bij geplande ingrepen in het buitengebied te rade moeten gaan bij lokale en regionale natuurverenigingen, waar veel kennis ligt over relevante, potentieel kwetsbare natuurwaarden.

“Voorgenomen werkzaamheden”

We gaan verder met enkele citaten uit deel 2.1 van het IKL-rapport, “Voorgenomen werkzaamheden” (p.3). Voor het leesgemak zetten we vóór het citaat “IKL” en geven we *cursief* onze kritiek, na “VTN”.

IKL: “De breedte van de tracés varieert van tachtig cm tot één meter.”

VTN: *Dat is iets meer dan de ca. 60 cm stuurbreedte van een mountainbike. Waar moet de wandelaar (met of zonder hond) op een één meter breed wandelpad naar toe bij het passeren van een of meer mountainbikers? Wie heeft er voorrang? Moet er naar de struiken worden uitgeweken, of liever de naastgelegen, ingezaaide akker in? Wie zal dan klagen als er zich op die akker een tweede pad ontwikkelt, om alsnog veilig je weg te kunnen volgen?*

IKL: “Waar nodig [...] wordt de graszode en/of strooisellaag en het bladafval verwijderd en worden kleinere bomen en struiken verwijderd. Op plaatsen die gedurende het grootste deel van het jaar erg nat en modderig zijn, worden de routes verhard met gebiedseigen materiaal dat ter plekke uit de onderlaag wordt gewonnen. Op een enkele plek wordt verhardingsmateriaal van elders gebruikt.”

VTN: *Juist het biotoop bij uitstek van amfibieën, reptielen en ander klein gedierte – modder, pratsj en andere vochtige bodems – juist deze worden verhard? Dit is ‘zacht natuurgebied’ en geen verharde bebouwde kom! Het is toch geen ‘wegbiken’, maar mountainbiken. En wie bepaalt straks waar en hoeveel van die verharding mag worden aangebracht? Zonder enige rekening te houden met de flora en fauna die daar groeit, bloeit en leeft in de lente en zomer, want in de winter is het vaak modder en pratsj, en dan juist zal er tot verharding worden besloten...*

Bovendien wordt hier en ook elders in het IKL-rapport vermeld dat “kleinere bomen en struiken zullen worden verwijderd”, zonder enig oog voor het relatieve ecologische belang van onderscheiden boom- of struiksoorten. Zo is verwijdering van een wettelijk onbeschermd maar lokaal zeldzame Mispel heel wat anders dan het rooien van een Vlier.

Basisaannname: aantal mountainbikers

Onder het kopje “Afwegingskader Structurele Infrastructuur en Ruimte (Natuurnetwerk Nederland)” staat er op p.18:

IKL: Volgens onderzoek van MOZL worden de mountainbike-routes gebruikt door “30 tot 35 mensen per dag op piekdagen”.

VTN: De opgegeven cijfers en het nemen daarvan als uitgangspunt voor de toetsing zijn naar onze opvatting een forse onderschatting. Toen wij met de Eerste-zaterdagwerkgroep van de VTN tussen 9.15 en 12.00 uur op de zaterdagochtenden van 5 februari, 5 maart en 9 april aan de Bunderdel en Koeberg hebben gewerkt (zie het artikel ‘VTN in actie: Biotoopherstel om biodiversiteit te stimuleren’) zijn op die drie ochtenduurtes meer dan honderd mountainbikers langsgekomen. Dat zijn zo’n 30 tot 35 mensen per uur, niet per dag. Dat is ook nog niet eens in de vakantieperiodes of op een zondag, want dan fietsen er daar nog veel meer daar. [“Meten is weten”, zoals in het interview werd opgemerkt, en verder: “negatieve zaken worden wel eens positiever geformuleerd, of er worden gegevens aangedragen die gewoonweg niet kloppen ... om alleen maar een mooi plaatje te kunnen voorschotelen.”]

Op meerdere plaatsen in het IKL-rapport wordt het veronderstelde “extensief gebruik” van de MTB-routes (lees: weinig fietsers) aangehaald als reden waarom de voorziene ingrepen in de natuur ‘nauwelijks of geen impact’ zouden hebben. Dat gebeurt ook hier, bij de beoordeling van schadelijke effecten in alle ‘plangebieden’ die tot het Natuurnetwerk Nederland behoren, waaronder de diverse Natura2000-gebieden.

IKL stelt dan, terecht, en in lijn met de betreffende wetgeving: “Ingrepen [in deze gebieden] worden niet toegestaan tenzij uitgesloten is dat de ingreep een negatief effect heeft op het natuurnetwerk”.

Er volgt dan meteen de tekst over de geflatteerde telling van 30-35 mensen per dag en, na een vage toezegging dat bermen “zo veel mogelijk worden ontzien”, de onduidelijke maar belangrijke zin:

“Door de aard en omvang van de routes en het te verwachten extensieve gebruik van de bestaande activiteiten dan wel een wijziging van de bestaande activiteiten zijn negatieve effecten die de wezenlijke kenmerken, waarden en samenhang van het gebied uit te sluiten.” (p.18)

Naar de bedoelde strekking van deze zin kunnen wij alleen maar gissen, maar het lijkt erop dat IKL hiermee wil stellen dat het aanleggen en wijzigen van deze 16,5 km aan nieuwe MTB-routes geen wezenlijke gevolgen voor beschermde en andere natuur zullen hebben, nu of in de toekomst. Zelfs bij “een wijziging van bestaande activiteiten” – een nogal ruim begrip... – zal dit beeld volgens IKL niet veranderen.

Vanuit deze zeer vage, maar in beleidstermen vérstrekkende toelichting concludeert IKL dan aansluitend: *“Verdere toetsing is niet aan de orde.”* Het staat er echt – en lijkt voor de Gemeente als leidraad te zijn genomen voor het “vergunningsvrij” verklaren – maar is voor ons als natuurvereniging totaal onbegrijpelijk en, ja, *ongehoord*.

We gaan nu verder met concrete bespreking van twee van de zes locaties waar de MTB-ingrepen zijn gepland: bij het Savelsbos en het Schiepersbergcomplex, zoals vermeld beide beschermde Natura2000-gebieden.

2) Locatie 2: Tracé onder de Riesenberg bij Gronsveld

Deze locatie ligt aan de rand van het Savelsbos *en is onderdeel van een Europees beschermd Natura2000-gebied* dat door kenners wel eens “het mooiste bos van Nederland” wordt genoemd. De MTB-route loopt hier door een deels nauwe holle weg, De Grub (een van de oudste nog intacte in deze omgeving), die via een pad door grasland en een sterk uitgesleten erosiegeul aansluit op de Dorweg, een brede veldweg die hier door het bos loopt. Dit is het uiteinde van het langste droogdal in Zuid-Limburg en bij hevige regenval, zoals we de laatste jaren wel vaker zien, veranderen dit deel van de Dorweg en, aansluitend, de erosiegeul tijdelijk in een snelstromende ‘beek’ (zie foto). Het blijft dan nog lang

zwaar drassig. Dit is nu de reden waarom men de MTB-route hier wil aanpassen.

Op p.5 van het IKL-rapport wordt de geplande ingreep als volgt omschreven: “Het tracé wordt hier circa 2 meter in zuidelijke richting verschoven [naar links op de foto], waardoor de nieuwe route ten opzichte van de bestaande route één meter hoger komt te liggen in het zuidelijke talud. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van een minigraver. Om de route te kunnen realiseren dient boom- en struikopslag verwijderd te worden op het zuidelijk gelegen talud.” Op p.16 staat: “Er zullen geen grote opgaande bomen en struiken worden verwijderd.”

De 80-100 cm brede MTB-route zal dus als langgerekte 'traptrede' in het talud worden aangelegd. Hiertoe zal de plantenbegroeiing over een afstand van circa 300 meter en een breedte variërend van drie tot soms acht meter eenvoudig worden "verwijderd" en een lange strook oude bosbodem afgegraven.

Bij een bezoek op 9 mei jl. bleek dat er hiermee al een aanvang lijkt te zijn gemaakt, of er is al 'voorwerk' gedaan, want in het oostelijke deel van het traject is een deel van het talud al 'opgeschoond' en zijn enkele opgaande bomen gekapt. Als dit inderdaad 'voorwerk' is, is dat *contra* de belofte in het IKL-rapport om geen grote bomen te verwijderen.

Deze geplande (en wellicht al deels gaande) ingreep is naar onze mening om meerdere redenen *absoluut ontoelaatbaar*, onder andere in verband met een mogelijke 'precedentenwerking'.

Ten eerste wordt zo'n 1.500 vierkante meter oude bosrandbegroeiing opgeofferd. Hoewel er hier geen *beschermde* planten groeien, zijn er wel kenmerkende soorten van het (Europees beschermde) habitattype Eiken-Haagbeukenbos, zoals Gele dovenetel, Daslook en Grote muur. De vochtige biotoop is ook een potentiële vestigingsplaats van waardevolle soorten als Stijve naalddaren, Eenbes en Bosroos, die elders in deze omgeving groeien. De bomen en struiken (ook de kleine!) zijn bovendien broedgebied voor allerlei vogels en mogelijk leef- en foerageergebied van diverse insecten, waaronder de Spaanse Vlag en het Vliegend hert, die beide beschermd zijn.

De beschermde Geelbuikvuurpad leeft plaatselijk over vrijwel de hele lengte van de Dorweg en verdere migratie naar dit afstromend gedeelte is binnen enkele jaren te verwachten. In het hoger gelegen gedeelte worden voor deze soort specifieke 'natuurlijke' aanpassingen gemaakt.

Het zeer vochtige microklimaat is in dit deel van het Savelsbos zeldzaam, en verwijdering van de boom- en struiklaag hier zou naar onze opvatting voor het aanwezige ecosysteem in dit beschermde natuurgebied een zware aanslag betekenen. Wie denkt daar nu aan! Kan het zijn dat terreinbeheerder Staatsbosbeheer hiervan niet op de hoogte is? We kunnen ons niet voorstellen dat zij hiermee akkoord gaan.

Het tweede problematische aspect betreft het gezamenlijke gebruik van dit tracé door fietsers en wandelaars, met of zonder hond. Wanneer het lagergelegen wandelpad door water en modder slecht begaanbaar is, gaan wandelaars ook op de hoger gelegen MTB-fietsbaan lopen. Tel daarbij op de mogelijkheid van elkaar kruisende MTBers, dan is er alle kans op hinderlijke ontmoetingen en botsingen. ["De ervaring wijst uit dat menselijke conflicten heden ten dage meer in het buitengebied dan in de dorpen ontstaan, meestal uit tegenstrijdige of hinderlijke natuurbelevingen of natuurgebruik."]

In de derde plaats zal het nieuwe fietspad halverwege het talud instabiel zijn. Het onderste deel van het talud zal gauw afkalven, zeker na hevige regenval,

wanneer er snelstromend water vanuit de Dorweg onderlangs stroomt en er erosie optreedt. MOZL zal dan ongetwijfeld op versteviging van het geheel aandringen, met gebruik van verhardingsmateriaal (zoals in het IKL-rapport aangegeven), waaronder op deze 'uitdagende' locatie mogelijk beton.

Het besloten, lommerrijke, holle wandelpad zal dan veranderd zijn in een kale, onnatuurlijke 'sjeesroute' die al zijn natuurlijke charmes heeft verloren. Hier is echt sprake van het opofferen van de natuur aan de menselijke (lees: MTBer-)bevreddiging, en dat *nota bene* in een Europees beschermd Natura2000-gebied – en op advies van een organisatie die zich vroeger "Instandhouding Kleine Landschapselementen" noemde! Dat kan toch niet waar worden? Provincie, Gemeente, Staatsbosbeheer, Waterschap: *word wakker!* – of is dit weer eens zo'n belangenweegmomentje, waar het Natuurgewichtje net iets te licht is voor het 'gast- en toerismegewichtje'? ["Zo leiden deze herhaalde 'weegmomenten' van meerdere belangen tot opeenstapelende negatieve gevolgen voor de natuur."]

Dit geval toont aan hoe het aanleggen van een MTB-route door dynamische natuur tot een spiraal van vernieling leidt. Wat is het eindpunt van deze ingeslagen weg? Een betonnen rijbaan zonder enige waardevolle begroeiing of dierenleven – want dat is pas veilig...

Uit het bovenstaande blijkt overduidelijk: dit soort smalle holle wegen en erosiegeulen met hoogwaardige ecosysteemdiensten zijn als MTB-route totaal ongeschikt.

Maar deze onvermijdelijke natuurdodende spiraal komt bij IKL nergens ter sprake, want hun conclusie is voor dit tracé alweer gauw getrokken. Het luidt hetzelfde als die voor alle andere MTB-uitbreidingen en aanpassingen behalve de hieronder besproken Koeberg-waterbassin: *"Er hoeft geen vergunning aangevraagd te worden bij het bevoegd gezag."* (p.17)

In dit hoofdstuk van het IKL-rapport, "Toetsing aan Natura2000-doelstellingen", staat al vlak hiervóór dat het habitatype Eiken-Haagbeukenbos gevoelig is voor "oppervlakteverlies, verontreiniging, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten." Maar, geloof het of niet, er wordt vervolgens glashard gesteld (wij cursiveren ter nadruk):

"Er is geen sprake van oppervlakte- of kwaliteitsverlies en/of versnippering. Ook de kans op mechanische verstoring wordt als zeer miniem ingeschat, omdat er bij de werkzaamheden geen zwaar materieel wordt ingezet en vanwege het te verwachten extensieve gebruik van de route. Geconcludeerd wordt dat de effecten ... verwaarloosbaar zijn en niet leiden tot een verslechtering van het habitatype." (p.16)

Dit is de waanzin ten top en niet serieus te nemen! Terwijl één zijde van een oude holle weg in een Natura2000-gebied met zijn begroeiing geheel wordt vernield en door een fietsroute vervangen, is er "geen sprake van oppervlakte- of kwaliteitsverlies".

Hierbij wordt tevens “het te verwachten extensieve gebruik” opnieuw aangehaald om de effecten van de ingreep te bagatelliseren. Zoals we eerder zagen, is het aantal MTBers waarop IKL zich baseert een factor 10-12 te laag.

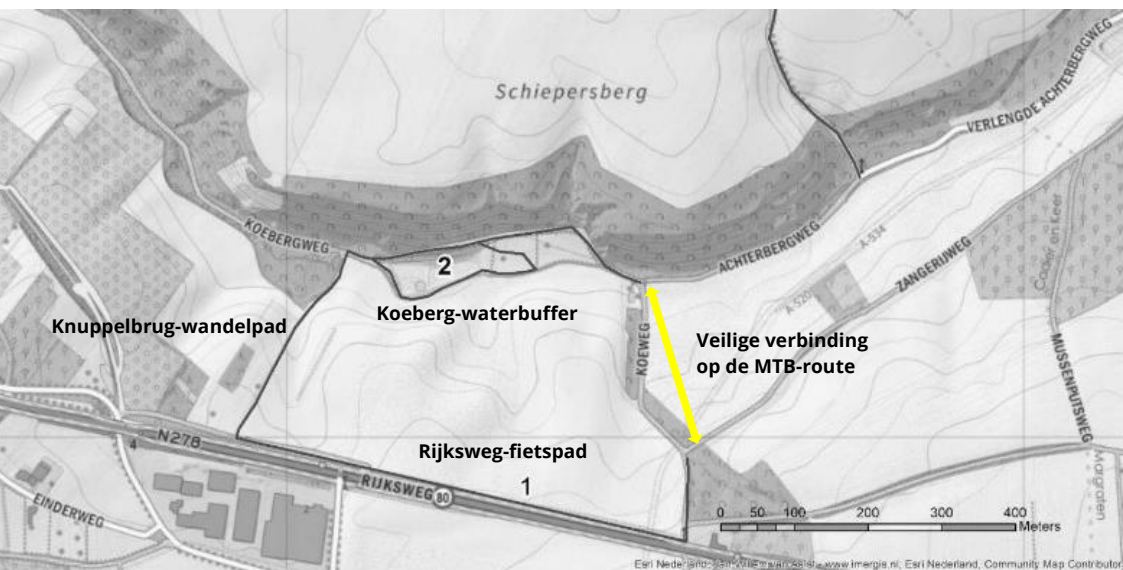
Zelfs binnen de enge koers van beschermde soorten waarop IKL vaart, is er geen beweging bij deze organisatie te krijgen. Zo “is de Spaanse vlag waargenomen in de omgeving van [dit] plangebied”, omdat hier “goed ontwikkelde vochtige bosranden [worden] afgewisseld met droge en warme bloemrijke graslanden”, precies zoals deze fraaie nachtvlinder het wil, zo staat er te lezen op p.16. Deze soort is bovendien “zeer gevoelig voor oppervlakte- of kwaliteitsverlies en verontreiniging” (p.17).

Maar zonder een oog te knippen concludeert IKL dat “er geen leefgebied verloren gaat, omdat er geen grotere bomen en struiken zullen worden gekapt en de route niet loopt over droog en warm bloemrijk grasland.” (p.17)

[“Tegenwoordig wordt alles in een mooi ‘Natuurjasje’ gegoten, gepresenteerd en uitgedragen, en gelijktijdig professioneel tactisch en strategisch ingezet. Dit ‘Natuurjasje’ is pure misleiding om draagvlak te creëren en verkrijgen.” En opnieuw: “er worden gegevens aangedragen die gewoonweg niet kloppen... om alleen maar een mooi plaatje te kunnen voorschotelen”.]

3) Locatie 4: tracé Koeweg bij Cadier en Keer

Op het kaartje hieronder wordt de uitbreiding van het MTB-tracé met een zwarte lijn aangegeven. Deze uitbreiding van de ‘Ber Huynen Margraten-route’, zoals deze heet, omvat diverse elementen. Behalve het traject aan de Rijksweg, hieronder als eerste besproken, lopen deze vooral over wandelpaden die amper een meter breed zijn.

Rijksweg

Een van de elementen is aanleg van 400 meter nieuw MTB-tracé direct naast het bestaande fietspad aan de noordzijde van Rijksweg N278. Bij het vaststellen en inpassen van fietsroutes in het verleden heeft de gemeente er altijd voor gepleit fietsers zoveel mogelijk over verschillende routes te spreiden. Dit gold vooral in de context van de fietspaden aan deze Rijksweg. De nu voorziene aanpassing, met twee afzonderlijke fietspaden, is inderdaad in principe goed voor deze 'scheiding', maar alleen als de MTBers het ernaast gelegen reguliere fietspad niet als inhaalmogelijkheid gaan gebruiken. Om het risico van fietsongevallen te beperken zou men hier heel praktisch en gemakkelijk via de Koeweg rechtsaf naar beneden en naar het noorden kunnen gaan, waar na 200 meter weer aansluiting op de bestaande MTB-route ligt, zoals op het kaartje door de gele pijl is aangegeven.

'Knuppelbrug-wandelpad'

Vanaf de Rijksweg gaat de nieuwe MTB-route rechtsaf via het zogenaamde 'knuppelbrug-wandelpad', zoals dit in de volksmond heet. Dit veelgebruikte, anderhalve meter brede pad is op 19 juni 2004 op initiatief en advies van de VTN door de vereniging zelf aangelegd, inclusief een knuppelbruggetje over de watersloot, en is door de Dienst Landelijk Gebied officieel als wandelpad opgenomen in de ruilverkaveling 'Mergelland-West Zuid-Limburg', die op 1 januari 1999 in werking trad.

Deze aanleg is gebeurd in overleg met en met goedbevinden van de voormalige gemeente Margraten, die de benodigde materialen ter beschikking heeft gesteld. Het oorspronkelijke bruggetje is inmiddels door de VTN door een nieuwe vervangen, want het eerste was versleten.

Relevant in ons verhaal hier is dat dit bruggetje met opzet gedeeltelijk pal vóór een wat grotere boom werd aangelegd, om te voorkomen dat deze route door ruiters zou worden gebruikt. De gemeente wilde namelijk geen risico lopen aansprakelijk gesteld te worden voor mogelijke ongelukken met bereden paarden.

Over zijn hele lengte grenst dit wandelpad aan een akker waarvan de eerste anderhalve meter bij de boer in bruikleen is. Zolang hij het land zelf verbouwt mag hij het gebruiken; daarna moet het bij het wandelpad worden hervoeegd, zo heeft de Gemeente eerder bepaald. Dan wordt deze strook een berm langs het wandelpad, voor inrichting als 'groene infrastructuur', onderdeel van de ecologische verbinding tussen de twee Natura2000-gebieden Savelsbos en Bemelerberg/Schiepersberg-complex. (Voor een uitgebreide bespreking hiervan verwijzen we naar het artikel 'Herstel van ecologische verbindingen'.)

Juist over deze verbindingszone wordt nu een nieuwe MTB-route ingepland, en zelfs al aangelegd, zoals aangetoond door de nieuwe MTB-bewijzeringspalen in onderstaande foto's van 29 maart 2022. Hoe wil je op dit smalle pad mountainbikers veilig langs wandelaars, eventueel met aangelijnde hond, loodsen? Dit is om problemen vragen!

Tot onze nog grotere verbazing ligt er vanaf het begin van dit jaar een *tweede* bruggetje naast het VTN-knuppelbruggetje. Bovendien ligt ons bruggetje (links op de foto) niet meer gedeeltelijk vóór de inmiddels lager omgezaagde boom, waardoor de paarden-blokkeer-functie verloren gaat.

Navraag leerde dat deze werkzaamheden door MOZL zijn uitgevoerd. Bij deze geven wij gelijk te kennen dat het risico van eventuele ongelukken met ruiters en paarden of anderszins nu wél aanwezig is en dat de gemeente dan daarvoor aansprakelijk is en ook wellicht MOZL of zelfs VTN door toedoen van derden. Wij gaan er vanuit dat het knuppelbruggetje in zijn oorspronkelijke positie vóór

de boomstam wordt teruggelegd en VTN buiten eventuele schade-aansprakelijkheid blijft.

‘Steile afdalingen’

Maar er is nog meer. Op p.3 van het IKL-rapport staat: “Er worden geen steile afdalingen in de tracés opgenomen op locaties waar wandelaars komen. Dit om gevaarlijke situaties te voorkomen.”

Wat hier wordt gesteld betwisten wij. Het knuppelbrug-wandelpad helt af naar de Schiepersberg, zoals op de volgende foto te zien is. Nu horen wij de mountainbikeroute-ontwikkelaars al denken: “Dat is toch niet steil?” Maar wat niet steil is voor een naar beneden fietsende MTBer is dat wél degelijk voor een opkomende wandelaar. En de zwaartekracht dicteert dat een naar beneden rollend voorwerp sneller gaat bewegen, ongeacht de hellingshoek. MTBs met elektromotor maken nog meer vaart en de opkomst van zogenaamde gravelbikes brengt nog meer snelheid in het fietsverkeer. Waar moeten de wandelaars dan heen? Of wordt hier de ‘Groene brigade’ gestationeerd om de veiligheid te waarborgen? [“...voorbij sjezende mountainbikers, ongeduldig bellend en toeterend omdat ze bijvoorbeeld tijdrecords op de Strava-app moeten verdedigen”]

Regenwaterbuffer

Op p.6 van het IKL-rapport staat dat de door MOZL gewilde aanpassing van de MTB-route ook dwars door de Koeberg-regenwaterbuffer zou moeten voeren. Deze eind vorige eeuw aangelegde, ongeveer een kwart hectare grote bassin ligt binnen het Natura2000-gebied Schiepersberg (zie het kaartje). Met behulp van nieuw aan te leggen houten vlonders en bruggetjes (dus ‘bouwwerken’) zouden de MTBers droog over de natste terreindelen geloodst worden, als ware het een echt *parcours*.

Op de totaal 16,5 km aan MTB-route die in het toetsingsrapport wordt behandeld is deze waterbuffer de *enige* plek waar het IKL met betrekking tot de natuur – d.w.z. de natuur*wetgeving!* – problemen voorziet. Maar over hoe er daarmee moet worden omgegaan zijn de aanbevelingen van het IKL niet eenduidig.

Omdat de regenwaterbuffer tot het natuurlijke leefgebied van de Vroedmeesterpad behoort, is “overtreding [van de Wet natuurbeheer] niet uit te sluiten. Bovendien is deze locatie in potentie geschikt als leefgebied voor Kamsalamanders. Voor realisatie van ruimtelijke ingrepen op deze locatie dient een ontheffingsaanvraag bij het bevoegd gezag ingediend te worden.” (p.26)

Op de volgende bladzijde staat vervolgens: “het is zeer de vraag of een dergelijk verzoek om ontheffing verstrekt zal worden. Geadviseerd wordt om in overweging te nemen om het tracégedeelte door de regenwaterbuffer te schrappen. MOZL zal dit advies overnemen.” (p.27)

Maar weer twee bladzijden verder staat, onder het kopje “Conclusies soortbescherming”: “Om op deze locatie een route te realiseren dient een ontheffings-c.q. vergunningsprocedure gestart te worden” (p.29), om vervolgens op p.30, onder de afsluitende “Aanbevelingen”, het *advies* om deze locatie “uit de route te schrappen”.

Het lijkt een kwestie te zijn van “op meer paarden wedden”. IKL raadt het af, maar wil toch op de weg naar een ontheffingsprocedure wijzen.

Maar, opnieuw, moet onze zorg als natuurvrienden uitgaan naar *meer dan beschermde dieren en planten alleen*. Deze wateropvangbassins, die al op meer plaatsen in onze omgeving zijn aangelegd, hebben hun nut al ruim bewezen wanneer het gaat om vestigingsplaatsen van flora en fauna. Deze verzonken groene gebieden worden bijvoorbeeld vaak door reeën als foerageergebied gebruikt of als plek waar een reegeit haar jong baart en dat achterlaat wanneer ze alleen gaat foerageren (zie de onderste foto op de volgende bladzijde). Dan mag daar toch absoluut geen menselijke activiteit plaatsvinden!

Hoewel ‘tracé 5’, ten noorden van Margraten, in dit artikel niet verder wordt besproken, merken we hier op dat ook dáár de MTB-route door een regenwaterbuffer is gepland. Afgelopen jaar heeft daar een koppel wilde eenden gebroed. Zij dragen in hun naam ‘wild’; laat ze dan ook met rust.

Boven: De Koeberg-waterbuffer ten tijde van het IKL-veldbezoek op 15 januari 2019, tussen 09.00 en 12.00 uur: “6°C, bewolkt, droog met een krachtige wind uit het zuidwestelijke richting van 6 Beaufort”. (IKL-rapport p. 7 en 13)

Onder: De Koeberg-waterbuffer op 13 juni 2016 om 15.45 uur, een zonnige, windstille middag aan het einde van de lente. In dit seizoen veel rondvliegende vlinders en – zie de gele pijl – daar staat een reegeit, in de buurt van haar kalf, die onzichtbaar in het hoge gras ligt. Je hoeft er geen ecooloog voor te zijn om te zien dat hier in dit weelderige groen de natuur groeit en bloeit, dat er weer ruimte voor biodiversiteit is, waaronder ook broedvogels die door crossende MTBers verjaagd zullen worden.

Regenwaterbuffers: reserveren voor ‘nieuwe natuur’

Het Waterschap Limburg heeft in het verleden altijd gesteld dat de regenwaterbuffers alleen voor dat doel gebruikt zouden worden. Het verbaast ons daarom dat ze haar medewerking aan deze plannen van MOZL heeft verleend (IKL p.6). Na enkele jaren aandragen van informatie heeft het Platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad vanaf 2000 het Waterschap aanbevolen om in de waterbuffers enkele detailaanpassingen voor amfibieën en reptielen aan te brengen, zoals kleine grondverdiepingen (om wat reliëf te geven), waterbakken en stenen stapelmuren.

En met succes! De ingrepen hebben voor deze amfibieën positief uitgekapt. Ook in de hierboven besproken Koeberg-regenwaterbuffer zijn al enkele aanpassingen gedaan, eveneens met succes, want de Vroedmeesterpad heeft daar mede hierdoor zijn leefgebied weer teruggevonden, zoals in het IKL-rapport correct wordt aangehaald.

In 2021 zijn er vervolg-inrichtingsmaatregelen genomen in de Bunderdel-waterbuffer en al in datzelfde jaar bleken (beschermd) Geelbuikvuurpaden ook daar hun leefgebied teruggevonden te hebben. Deze waterbuffer ligt iets meer dan één kilometer westelijk van de Koeberg-buffer, met daartussen nog de Koeberg- en Julianagroeven. De komende jaren staat de Koeberg-buffer op de planning om ook daar verdere natuurinrichting (‘amfibiebakken’) te verzorgen, gelijk als de Bunderdel-buffer en overige bassins die in de leefgebieden liggen van wel of niet beschermde amfibieën, waaronder de door IKL vermelde Kamsalamander. Zo kunnen deze bassins ‘stapstenen’ vormen binnen het bredere leefgebied van deze kwetsbare dieren en een sleutelrol spelen in het herstel van ecologische verbindingen.

De VTN bepleit ten sterkste dat er in de Zuid-Limburgse waterbuffers, die als hoofddoel het opvangen, infiltreren en reguleren van overtollig regenwater hebben, behalve natuurontwikkeling geen andere menselijk activiteiten toe te laten (behalve onderhoud). Deze plekken hebben zich ontwikkeld tot stille minnatuurreservaten waar soms ware ‘explosies’ flora en fauna ontstaan. Naarmate de flora zich hier ontwikkelt, vliegen er in de zomer allerlei vlindersoorten in steeds grotere aantallen, dito hommels, libellen, zweefvliegen en andere insecten. Ook vogels, kleine en grote zoogdieren, amfibieën en reptielen weten deze ‘groene oases’ te vinden. En de ‘amfibiebakken’ worden bij langdurige droogte als drinkbakken door al het wild en vogels gebruikt – een noodzakelijke voorziening in ons veranderende klimaat.

Gebruik van deze buffers als MTB-route of (illegale) honden-uitlaatplek (zoals die in de Bunderdel en het Eckelraderveld) druist in tegen de eerder omschreven wettelijke *zorgplicht* ten aanzien van ALLE flora en fauna, en is daarom in onze ogen verwerpelijk.

Ondanks hun relatief geringe formaat, zijn deze waterbuffers tegenwoordig de enige stukken grasland die een overgang vormen tussen hellingbos en de grote akkers van tegenwoordig. *Ze zijn bij uitstek geschikt als schakels in ecologische verbindingszones.* En deze zouden dan opgeofferd mogen worden aan de menselijke geneugten? Dat kan toch niet! Als hier MTBers doorheen crossen, zullen de reeën bij de verderop gelegen fruitteler aan de jong ontsproten takken en knoppen gaan eten. Die zal dan weer aan de jagersjas trekken, met de gevleugelde woorden: "Hé, ik heb vreetschade aan mijn fruitbomen..."

Deze waterbuffers hebben nu al hun functie als 'nieuwe natuur' op meerdere plaatsen bewezen (zie tekstkader). Het veranderen van zo'n bassin in een 'MTB-parcours' zou een ongewenst precedent scheppen, een mogelijk startsein voor vergelijkbare ontwikkelingen elders – reden waarom wij hiervoor een 'rode kaart' trekken.

4) Veiligheid en natuurbeleving

Hoewel de Natuur zelf het hoofdthema van deze *Wiet-Klief*-uitgave vormt, ontkomen we er bij het bespreken van mountainbike-routes niet aan ook de kwestie *natuurbeleving* aan te kaarten – en, meer in het bijzonder: de *verstoorde natuurbeleving*. Bij de bespreking van de twee specifieke locaties is dit onderwerp al aan de orde geweest, in samenhang met de *veiligheid*, maar we gaan er nog iets verder op in. Want het is wel een onderwerp waarover wij als VTN de laatste jaren veel klachten horen en waarover er in het buitengebied zeer regelmatige conflicten ontstaan. ["Zo zijn er wekelijks scheld-, trek-, duw- en zelfs vechtpartijen, vooral in de vakanties en in weekends."]

Op enkele meters brede veldwegen kunnen MTBers wandelaars veilig passeren, ook als de laatste met een aangeliijnde hond lopen. De problemen ontstaan pas op de smallere wandelpaden van rond één meter breed, zoals onder meer bij de Koeberg en onder de Riesenbergr. ["Het is onverstandig om in gemeentelijk en/of provinciaal beleid verschillende gebruikersgroepen over dezelfde paden te leiden ... vooral omdat deze paden ook door uitlaters van 'aangeliijnde honden' gebruikt worden."]

In het open veld, waar de route door bijvoorbeeld akkerland loopt, hebben we al aangegeven hoe er conflicten met agrariërs kunnen ontstaan, wanneer een MTBer of wandelaar naar ingezaaide gewassen moet uitwijken. Maar het probleem speelt nog harder wanneer twee (soms koppige) MTBers in tegenovergestelde richting elkaar ontmoeten. Wie moet dan uit de clips, afstappen, de fiets oppakken en in de berm, akker of haag gaan staan, de tegenligger-mountainbiker laten passeren, de fiets terug op de route zetten, opstappen, inclippen en dan zijn/haar weg vervolgen tot de volgende tegenligger...? Gemeente en Provincie: dit is om problemen vragen!

Bij de situatie in De Grub (Locatie 2) is dit probleem al helemaal schrijnend. Daar is het immers de bedoeling één meter hoog op het talud een smal fietspad

machinaal aan te leggen om maar niet door de *pratsj* en modder te hoeven fietsen. Als dáár twee MTBers elkaar moeten kruisen, of elkaar willen inhalen, wat dan? Dat kan gewoonweg niet! En dan te bedenken dat er daar ter plaatse enkele meters hogerop een onverharde weg parallel loopt (de Dorweg), die al door MTBers wordt gebruikt. *Wij pleiten er sterk voor dat de MTB-route alleen dáárover loopt.*

In het geval van de Koeberg-route (Locatie 4), zoals nu bedacht *dwars door de regenwaterbuffer*, komen we aan bij een breder punt. Uitvoering van de wensdroom hier een soort 'parcours' te realiseren, met houten vlonders en bruggetjes, zou gauw nog meer MTBers aantrekken, die er hier in georganiseerd of ongeorganiseerd groepsverband luidruchtig op los gaan. Op dit soort plekken in het buitengebied zou dat de natuurbeleving van zowel lokale wandelaars als gasten van elders danig bederven – om hier maar te zwijgen van de verstoring van fauna die wij reeds aantakten. De volgende stap waarop we dan kunnen wachten is de organisatie van evenementen, met nog meer natuurschade tot gevolg.

Zijn onze bestuurders de "richtinggevende uitspraak" in het document 'Buitengewoon Buitengebied' soms vergeten? Daar staat namelijk: ***"Wij willen de kwaliteit rust als kenmerk van onze streek vergroten en verder verankeren. De bestaande stiltegebieden respecteren wij en zullen wij waar nodig planologisch verankeren."***

Dit raakt vervolgens een nog breder punt. De uitbreiding en aanpassing van de Zuid-Limburgse MTB-routes zoals nu voorzien, beoogt een *intensivering* van het gebruik ervan. Maar dit lijkt in duidelijke tegenstrijd met de doelstellingen van de 'Cittaslow'-gedachte waarvoor de Lijn50-gemeenten getekend hebben en waarop zij zich nu profileren. 'Cittaslow' is een internationaal initiatief om toerisme en recreatie juist *relaxter* en minder grootschalig en intensief te organiseren, met oog voor natuur en duurzaamheid. En, volgens de betreffende website, "het authentieke te koesteren" en "behoud van identiteit" te garanderen. Wat MOZL met zijn plannen op het oog heeft is precies het tegenovergestelde.

Er is nog een tweede beleidskader waarmee de geplande aanpassing en uitbreiding van de MTB-routes in strijd is. In 2021 is door de Lijn50-gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittern en Vaals het 'Verantwoord op Weg'-initiatief gelanceerd, *juist* met de bedoeling het vaak té intensieve gebruik van het buitengebied in goede banen te leiden. Een van de conclusies die uit het daarmee samenhangende 'participatie-onderzoek' naar voren is gekomen is dat een te groot 'succes' van het regionale toerisme, inclusief 'dagjes-recreanten', tot serieuze problemen kan leiden. Het is nú al zo dat de ANWB-Mergellandroute zó druk wordt gebruikt dat ze door velen juist wordt vermeden. Dan wordt er naar kleinere wegen uitgeweken, die op grote verkeersaantallen niet berekend zijn. En zo dreigt het nu ook bij de mountainbike-routes te gaan. We willen in onze

natuurgebieden toch geen nieuwe 'Mergellandroutes' die aan hun eigen succes ten onder gaan – en gelijktijdig de lokale natuur om zeep hebben helpen brengen? *De natuur is geen consumptie- of wegwerpartikel.*

Voor alle duidelijkheid en om misverstanden te voorkomen: de VTN is niet tegen de MTB-routes die er al liggen op onverharde wegen en brede paden waar MTBers zonder risico langs wandelaars (met of zonder honden) kunnen fietsen, zonder dat de tweede in de berm of in struiken hoeven te vluchten. Maar de VTN is wél tegen elke opoffering van de natuur, hoe groot of klein de natuurschade ook is, ter verhoging van het plezier van een zeer specifieke groep recreanten en om het commerciële rendement van MTB-organisaties en hun 'partners' te verhogen.

Conclusies

Het IKL-toetsingsrapport *Quickscan Wet natuurbescherming aanpassing mountainbikeroutes Eijsden-Margraten* is ontoereikend en op veel punten ronduit misleidend. Wij zeggen het opnieuw: Wat er in dit rapport wordt gepresenteerd is het zoveelste 'Natuurjasje' waarmee plannen van ruimtelijke ontwikkelaars onterecht in een gunstig daglicht worden gesteld om bij de overheid toestemming te verwerven. Op deze wijze wordt er al decennia aan de natuur geknabbeld, gerommeld en geroofd, steeds gedekt door een 'groene vernislaag'. De optelsom van al die ingrepen is rampzalig.

Ook MOZL, de Stichting Mountainbike Ontwikkeling Zuid-Limburg, die zo graag al deze ingrepen wil, heeft zich een groen imago proberen aan te meten, getuige hun missie: "Het ontwikkelen en faciliteren van een modern Zuid-Limburgs en Euregionaal mountainbike routenetwerk waarbij vier pijlers centraal staan: natuur, economie, recreatie en sport", met Natuur dus zogenaamd als *eerste* pijler.

Maar, zoals wij als VTN al vaak door de jaren heen hebben ervaren, lijkt het er sterk op dat bij het afwegingsproces de andere drie pijlers oneindig veel meer gewicht in de weegschaal leggen. Vandaar dat we nu, deze keer, onze volle gewicht aan de andere kant inzetten en 'Ho maar!' zeggen. Sterker nog: voor ons moeten de huidige MTB-routewerkzaamheden teniet worden gedaan.

In de statuten van onze natuurvereniging staat dat de VTN onder meer tot doel heeft "het stimuleren van verantwoord gedrag in natuur en landschap, alsmede het tegengaan van ... onnodige vernieling in de natuur". Dat doen we dan ook op deze plaats wegens de voorziene mountainbike-routes, aangezien wij niet formeel door de gemeente om ons advies zijn gevraagd en er in deze kwestie geen inspraak wordt voorzien. Waar is hierin de 'participatie' gebleven?

VTN neemt in deze kwestie de volgende standpunten in:

- **De 'zorgplicht' voor alle flora en fauna**, zoals in de wet omschreven, dient ten alle tijden **daadwerkelijk gerespecteerd** te worden.

- **In beschermde natuurgebieden dienen er géén natuuronvriendelijke aanpassingen te komen**, want die zijn altijd een *aantasting* van de natuur. De optelsom van opeenvolgende aantastingen is voortschrijdend verlies van de ons nog resterende natuur en biodiversiteit.
- **Wandelpaden dienen *niet* verhard te worden**, ook buiten de beschermde gebieden, om ze voor mountainbikers geschikter te maken. Als seizoensgebonden drassigheid een probleem is, is de route blijkbaar ongeschikt.
- **In smalle holle wegen en erosiegeulen dienen er geen MTB-routes te komen.**
- **Regenwaterbuffers** dienen naast hun hoofdfunctie uitsluitend op **bevordering van de natuurkwaliteit en biodiversiteit** gericht te zijn, waar mogelijk als schakels in ecologische verbindingzones.
- Bij het gebruik en de zonering van het buitengebied **dient het creëren van ecologische verbindingen voorrang te hebben** boven uitbreiding van intensieve recreatie.
- Bij de beoordeling van locaties voor MTB-routes en vergelijkbare ingrepen dient veel kritischer en vakkundiger gekeken te worden naar de **potentiële geschiktheid voor vestiging van flora en fauna**. Alleen zó kan de natuur zich op ten duur herstellen.
- Er dient een **onafhankelijke, toeziende instantie** te worden opgericht om natuurtoetsingen en gelijksoortige beoordelingen grondig te controleren.
- Er kan geen sprake zijn van **vergunningsvrije aanleg** van nieuwe MTB-tracés, waaronder in beschermde Natura2000-gebieden, **zonder deugdelijke Natuurtoets en inspraakprocedure**.

Ons gehele betoog in aanmerking nemend, is de VTN tegen uitbreiding van de bestaande mountainbikeroutes in het Zuid-Limburgse Heuvelland, zoals nu gepland of reeds in uitvoering, vooral in het licht van de om zich heen slaande biodiversiteitscrisis en met het oog op het respecteren van de natuurbeleving van andere dagrecreanten en toeristen.

Wij hopen van harte dat dit praktijkverhaal ook bij bestuurders en ambtenaren aankomt. Dat is niet alleen nuttig en, in onze ogen, zelfs noodzakelijk ter beoordeling van de mountainbike-ingrepen zelf, maar ook – en wellicht *vooral* – als schoolvoorbeeld van hoe er aan elk ruimtelijk project tegenwoordig een wel zeer dik ‘Natuurjasje’ wordt aangemeten en een ‘afvinkbeleid’ wordt gevoerd waarbij het grootste deel van de Natuur vogelvrij wordt verklaard. De VTN werkt al 50 jaar samen met bewoners, overheden, landbouw, toerisme en andere stakeholders en heeft zich hier altijd praktisch en oplossingsgericht in opgesteld. Maar gelet op ons relaas in dit artikel kunnen we niet anders dan ferm een grens trekken: een groene grens!

Nawoord van een ambassadeur...

Jürgen Mingels

Als Lijn50-ambassadeur voor het 'Verantwoord op Weg'-project (zie het hoofd-artikel) blijf ik adviseren wat ik 25 jaar geleden al voor het eerst heb aanbevolen (aan de toenmalige gemeente Margraten). Zorg voor *spreiding* van gebruikers-groepen en niet, zoals we in het hoofdartikel op een rij zetten, voor precies het tegenovergestelde: het onverantwoord leiden van mountainbikers over smalle paden die voor wandelaars bestemd zijn.

Uit onderzoek bij 'Verantwoord op Weg' blijken de drie meest gehoorde klachten over verkeershinder in het Heuvelland over groepsmotoren, groepswielrenners en groepsscooterrijders te gaan, wegens de verkeers- en geluidshinder die ze veroorzaken. Gaan we nu als vierde categorie *mountainbikegroepen* creëren door hun sport nog verder te faciliteren, onder andere *in beschermde natuurgebieden*? In de Akte van Ambitie van 'Verantwoord op Weg' staat letterlijk "De kernwaarden van ons Heuvelland worden gevormd door het unieke landschap, de natuur, cultuur, rust en stilte. Op deze kurk drijven de leefbaarheid, de economie en de aantrekkelijkheid voor gasten." Dat dit juist de redenen zijn waarom het gros van onze gasten naar het Heuvelland komt, blijkt telkens uit VVV-onderzoek. En dan nog te bedenken dat grote landelijke commerciële fiets- en mountainbikebedrijven met hun lobbywerk achter deze plannen zitten.

Lijn50-gemeenten (of misschien wel in de toekomst een 'Heuvelland gemeente'): jullie hebben allen ervoor gekozen aan het Cittaslow-initiatief mee te doen en deze gedachte uit te dragen (zie het hoofdartikel). Dat is een *uitstekende* keuze, waar het grootste deel van de lokale bevolking achterstaat. Dan zeg ik: *handel dan daar ook naar* en neem daarvoor de juiste beslissingen. Je kunt niet *alles* willen en hebben! **Ons Heuvellandschap, ons buitengebied, onze natuurgebieden zijn geen consumptiewaar, want dan is het op een gegeven moment op...** Namens toekomstige generaties bewoners en gasten moeten wij/jullie daarvoor waken, zodat er in ons *schoon* Eikengroen-Heuvelland een toekomst overblijft voor bewoners, agrariërs, de vrijetijdssector, natuurliefhebbers en natuurlijk onze gasten, die juist voor ons mooie landschap komen. Dan verkrijgen wij met ons allen een duurzaam en mooi toekomstig Heuvelland.

Links: Participant bij opstelling 'Manifest Buitengewoon Buitengebied'.

Rechts: Ondertekening Ambassadeurs-contract voor 'Verantwoord op Weg'.

V-TN

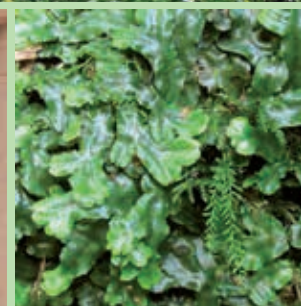

WIJ REKENEN OP U !!!

DANK U !!

Voor ons is het te laat...

platgereden amfibieën

Een acute, noodzakelijke oproep

Dit themanummer hebben we gemaakt met inzet van onze financiële reserves. Die zijn niet gebruikt voor de inhoudelijke samenstelling en redactie van dit boekwerkje, want dat is kosteloos in talloze uren gemaakt door bevlogen vrijwilligers. Net als onze werkgroepleden en ons bestuur zetten zij zich belangeloos in voor Natuurbehoud. Nee, die reserves zijn ingezet om dit boekje te drukken en deze belangrijke inhoud met zo veel mogelijke betrokken partijen te delen. Het toont aan hoe urgent wij de inhoud vinden. Maar ook hoe hard wij u nodig hebben om ons werk te kunnen blijven doen. Wilt u onze boodschap steunen? Bent u voor natuurbehoud? Bent u voor eigen behoud?

Met elke vrij te bepalen financiële gift steunt u ons met deze noodzakelijke taak. Ons banknummer is NL 17RABO 0109.9960.03 t.n.v. VTN, Cadier en Keer.

Dank u vriendelijk!

VTN 50-jarig jubileumuitgave in 2016 - Het boek ***Uit Liefde voor de Natuur***

Uit Liefde voor de Natuur, 440 pag. A4-formaat, rijk geïllustreerd met talloze prachtige kleurenfoto's van de natuur rond Cadier en Keer. Binnenkant kapt voorzien van een topografische kaart van Cadier en Keer in kleur met de Keerder dialectnamen in A4 formaat.

Sterk gereduceerde prijs € 25,-- voor het Boek ***Uit Liefde voor de Natuur***. Inclusief verzendkosten (binnen Nederland) in boekendoos € 35,--.

Dit Themanummer: *Natuurbehoud door ecologische verbindingen* € 10,-- Inclusief verzendkosten (binnen Nederland) in brief-enveloppe € 15,--.

Te bestellen via Rini Ackermans.

- e-mail rini.ackermans@home.nl
- telefonisch 043-4072700
- of direct aan de deur, Raadhuisplein 4A, Cadier en Keer.

